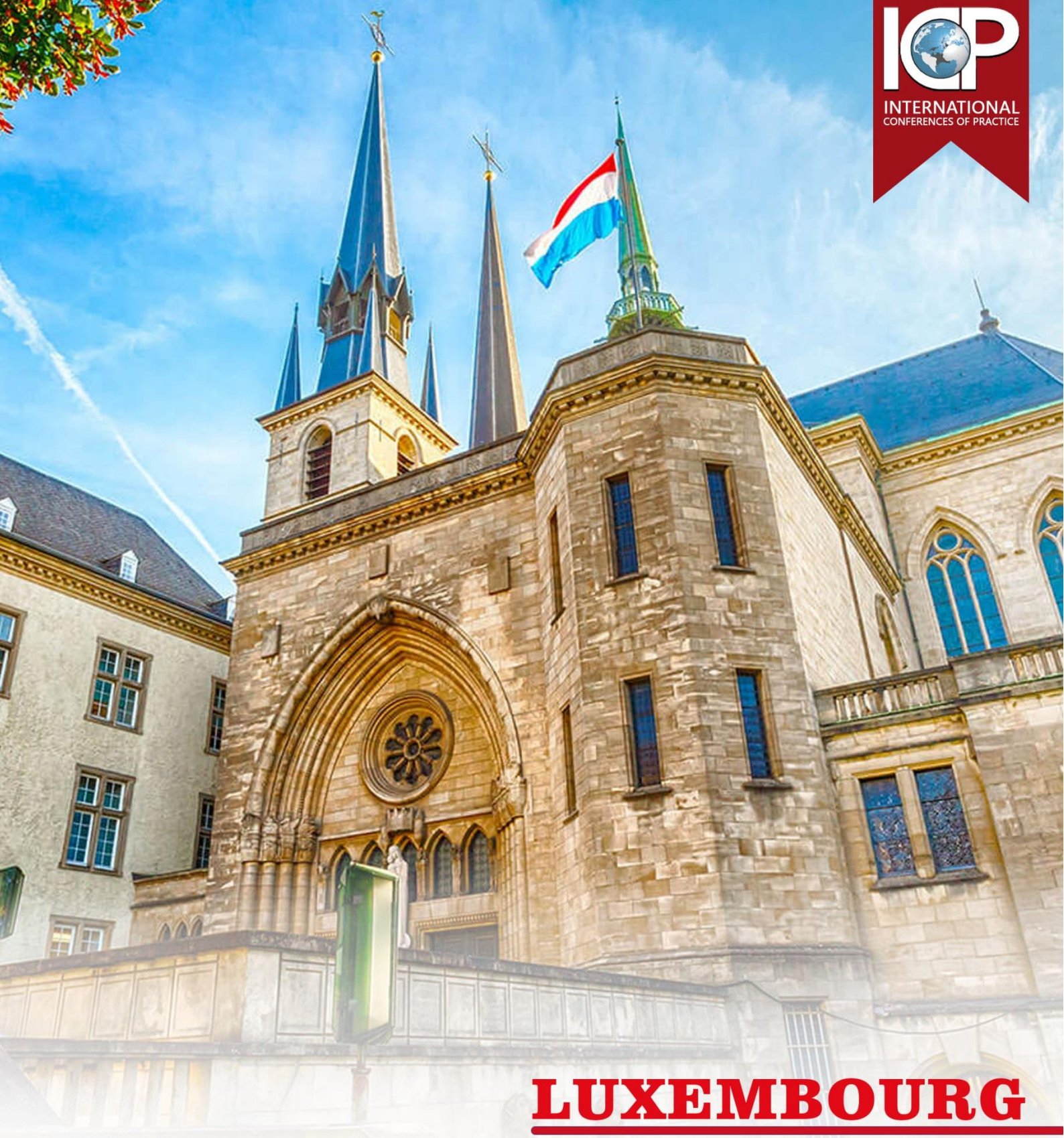

INTERNATIONAL
CONFERENCES OF PRACTICE

LUXEMBOURG

METHODS OF APPLYING INNOVATIVE AND DIGITAL TECHNOLOGIES IN THE EDUCATIONAL SYSTEM

INTERNATIONAL ONLINE CONFERENCE

WWW.INCOP.ORG

Date: 21st April-2026

"Methods of applying innovative and digital technologies in the educational systemts". Collection of scientific papers on materials of the international scientific-practical conference 21.04.2026, Pub. "ICP", Luxembourg, Luxembourg, 97 p.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Editor:

Mark Minor
Current ICRA Editors
University of Utah, Mechanical Engineering
Salt Lake City (UT), USA
Email: markminor@uttah.edu

The collection of published scientific papers is a scientific and practical publication, which includes scientific articles from students, teachers, candidates of sciences, doctoral students, and independent researchers. The articles contain a study that reflects the processes and changes in the structure of modern science. The collection of scientific articles is intended for students, doctoral students, teachers, researchers, practitioners, and those interested in the development trends of modern science.

All materials contained in the book, published in the author's version. The editors do not make adjustments in scientific articles. Responsibility for the information published in the materials on display, are the authors.

The electronic version of the collection is available online scientific publishing center «ICP" Site center: incop.org

Date: 21st April-2026

ZAMONAVIY YOSHLAR DUNYOQARASHIDA DIN VA DUNYOVIY ILMLAR UYG‘UNLIGI.

https://doi.org/10.5281/zenodo.19697608

X.U. Samatov
Ilmiy maslahatchi
Muminova Farangiz
Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali Kompyuter injeniringi fakulteti talabasi
Elektron pochta manzili: farangizmuminova632@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada zamonaviy yoshlar orasida din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi uyg'unlik masalalari tahlil qilinadi. Yoshlarning dunyoqarashi, diniy qadriyatlar va ilm-fan o'rtasidagi munosabatlar o'rganiladi.
Kalit so`zlar: yoshlar, din, ilm, dunyoviy, uyg'unlik.

Kirish. Zamonaviy yoshlar dunyoqarashi ko'plab omillardan ta'sirlanadi, jumladan, texnologik rivojlanish, ijtimoiy tarmoqlar va globalizatsiya. Ular o'z fikrlarini shakllantirishda keng ko'lamli axborot manbalaridan foydalanadilar, bu esa ularning dunyoqarashini kengaytiradi va turli madaniyatlar bilan tanishishga imkon beradi. Biroq, bunday tezkor axborot oqimi, ba'zida, yoshlarning an'anaviy qadriyatlar va diniy e'tiqodlarini zaiflashtirishi mumkin. Din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi muhimlik, ayniqsa, yoshlar uchun juda ahamiyatlidir. Diniy e'tiqodlar ko'pincha insonning axloqiy va ma'naviy yo'l-yo'riqlarini belgilab beradi, bu esa ularning ijtimoiy hayotida muhim rol o'ynaydi. Shu bilan birga, dunyoviy ilmlar, masalan, ilm-fan va texnologiya, yoshlarni zamonaviy muammolarni hal qilishga tayyorlaydi va ularning fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada, din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi muvozanatni saqlash, yoshlar uchun barqaror va ma'naviy jihatdan boy hayot kechirishda muhim ahamiyatga ega. Bu ikkala soha o'rtasidagi o'zaro aloqalar, yosh avlodning kelajakdagi rivojlanishida hal qiluvchi omil bo'lishi mumkin. Zamonaviy yoshlar, globalizatsiya va texnologik rivojlanish ta'sirida, o'z dunyoqarashlarini shakllantirishda yangi imkoniyatlarga ega. Ularning fikrlash tarzida din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi muvozanat muhim rol o'ynaydi. Bu ikki soha o'rtasidagi o'zaro ta'sir, yoshlarning ma'naviy va ilmiy rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, ularni hayotda muvaffaqiyatli bo'lishlariga yordam beradi.

Yoshlar va diniy qadriyatlar. Zamonaviy yoshlar orasida diniy qadriyatlar o'ziga xos o'rin tutadi. Ular diniy e'tiqodlarni o'z hayotlarida qanday aks ettirishlarini o'rganish, shuningdek, bu qadriyatlarning zamonaviy dunyoda qanday ahamiyatga ega ekanligini tushunish muhimdir. Yoshlar ko'pincha diniy amaliyotlarni o'z hayotlarida yangicha talqin etadilar, bu esa ularning shaxsiy e'tiqodlari va ijtimoiy muhitga bog'liq. Yoshlar orasida diniy e'tiqodlar, ko'pincha, individualizm va o'z-o'zini ifoda etish bilan bog'liq ravishda

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

rivojlanadi. Bunday holatda, diniy qadriyatlar nafaqat an'anaviy e'tiqodlar sifatida, balki shaxsiy rivojlanish va ijtimoiy mas'uliyatni anglash vositasi sifatida ham ko'riladi. Shu bilan birga, zamonaviy yoshlar o'rtasida diniy qadriyatlar va zamonaviy hayot tarzi o'rtasidagi ziddiyatlar ham mavjud bo'lib, bu ularning e'tiqodlari va amaliyotlariga ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jarayonlar yoshlarning ijtimoiy identitetini shakllantirishda muhim rol o'ynaydi, bu esa ularning jamiyatdagi o'rnini belgilaydi. Zamonaviy yoshlar orasida diniy qadriyatlar o'ziga xos o'rin tutadi. Ularning e'tiqodlari va amaliyotlari ko'pincha globalizatsiya va madaniy almashuv jarayonlari ta'sirida shakllanadi. Yoshlar, ko'pincha, an'anaviy diniy amaliyotlardan chetlashib, yangi va zamonaviy e'tiqod shakllarini qabul qilishadi. Bu holat, ularning diniy identitetini va ijtimoiy munosabatlarini o'zgartirib, jamiyatdagi o'z o'rnini qayta ko'rib chiqishga olib keladi. Diniy qadriyatlar, shuningdek, yoshlarning ruhiy salomatligi va axloqiy qarashlariga ham ta'sir ko'rsatadi.

Dunyoviy ilmlar va ularning ahamiyati. Dunyoviy ilmlar, asosan, insoniyatning tabiat va jamiyat haqidagi bilimlarini o'rganishga qaratilgan sohalardir. Ushbu ilmlar fizikadan kimyoga, biologiyadan ijtimoiy fanlargacha bo'lgan keng diapazonda rivojlanmoqda. Dunyoviy ilmlarning ahamiyati shundaki, ular insonlarning hayotini yaxshilash, texnologik taraqqiyotga hissa qo'shish va ijtimoiy muammolarni hal etishda muhim rol o'ynaydi. Yoshlar orasida dunyoviy ilmlarga qiziqishning oshishi, ularning ta'lim olish jarayonida yanada ko'proq o'rganishlarini ta'minlaydi. Bu jarayon, o'z navbatida, ularning fikrlash qobiliyatini, ijodkorligini va muammolarni hal etish ko'nikmalarini rivojlantiradi. Yoshlar, dunyoviy ilmlar orqali, o'zlarini atrof-muhitga moslashtirish va global muammolarni tushunish imkoniyatiga ega bo'lishadi. Bunday bilimlar, shuningdek, ularning ijtimoiy faoliyatini kengaytiradi va jamiyatda o'z o'rnini topishga yordam beradi. Natijada, dunyoviy ilmlar yoshlarning shaxsiy va professional rivojlanishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Dunyoviy ilmlar, insoniyatning bilim va tajriba to'plamini ifodalovchi muhim sohalardir. Ularning rivojlanishi tarixiy jarayonlar, madaniyatlararo almashinuv va ilmiy tadqiqotlar bilan bog'liq. Yoshlar orasida dunyoviy ilmlarning qabul qilinishi, ularning kelajakdagi rollari va ijtimoiy munosabatlarga ta'siri orqali ko'rinadi. Ushbu bilimlar, yosh avlodning tanqidiy fikrlash qobiliyatini oshirish, innovatsiyalarni rag'batlantirish va global muammolarni hal etishda faol ishtirok etishlariga imkon yaratadi. Shunday qilib, dunyoviy ilmlar jamiyat rivojida asosiy o'rin egallaydi.

Din va ilm o'rtasidagi munosabatlar. Din va ilm o'rtasidagi munosabatlar tarixi uzoq va murakkabdir. Dastlab, ko'plab madaniyatlarda din ilmiy bilimlarni shakllantiruvchi asos sifatida qabul qilingan. O'rta asrlar davomida, masalan, islom sivilizatsiyasida ilm-fan va din bir-birini to'ldirgan, ilmiy tadqiqotlar diniy qarashlar bilan bog'liq bo'lgan. Biroq, Renessans davrida ilmiy inqilob yuz berdi, bu esa din va ilm o'rtasidagi munosabatlarni o'zgartirdi. Ilmiy metodologiyalar va tajribalar asosida olingan natijalar, ko'plab diniy e'tiqodlarni shak-shubhasiz savol ostiga qo'yishga olib keldi. Zamonaviy davrda esa, bu munosabatlar yana bir bor murakkablashdi. Ba'zi mutaxassislar din va ilm o'rtasidagi ziddiyatni ko'rsatishsa, boshqalari esa ularni bir-birini to'ldiruvchi tizimlar sifatida ko'radilar. Umuman olganda, din va ilm o'rtasidagi o'zaro ta'sir,

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

insoniyatning bilim va e'tiqod tizimlarining rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo'lib, bu munosabatlar hozirgi kunda ham dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Har ikki soha o'rtasidagi dialog, insoniyatning ma'naviy va intellektual taraqqiyotida muhim rol o'ynaydi. Din va ilm o'rtasidagi tarixiy munosabatlar ko'plab madaniyatlar va davrlarda o'zgarib, bir-birini to'ldirib kelgan. Zamonaviy davrda esa, ushbu ikki soha o'rtasidagi munosabatlar yanada murakkablashmoqda. Ilmiy kashfiyotlar diniy e'tiqodlarni qayta ko'rib chiqishga, din esa ilmiy izlanishlarga ma'naviy asoslar taqdim etishga xizmat qilmoqda.

Yoshlar fikrlarida uyg'unlik. Yoshlar fikrlarida din va ilm o'rtasidagi uyg'unlik, zamonaviy ijtimoiy hayotda muhim o'rin egallaydi. Yoshlar, ko'pincha, ilmiy bilimlarni o'zlashtirishda va diniy qadriyatlarni saqlashda muvozanatni topishga harakat qiladilar. Ularning fikrlarida ilm va din bir-birini to'ldiruvchi elementlar sifatida ko'rinadi. Ilmiy yutuqlar, ko'plab yoshlarni diniy e'tiqodlaridan uzoqlashtirish o'rniga, ularga yangi savollar va fikrlar keltiradi. Shu bilan birga, din, yoshlar uchun ma'naviy yetakchilikni ta'minlab, ilmiy izlanishlarida to'g'ri yo'nalish tanlashda yordam beradi. Din va ilm o'rtasidagi bu uyg'unlik, yoshlarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Yoshlar, o'z fikrlarida, ilmiy dalillarni e'tiborga olib, dinning ma'naviy qadriyatlarini rivojlantirishga intiladilar. Bu jarayon, ularning ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishlariga, turli ijtimoiy muammolarni hal qilishga va yangi g'oyalarni ilgari surishga yordam beradi. Natijada, din va ilm o'rtasidagi uyg'unlik, yoshlar uchun hayotiy tajriba va bilim manbai sifatida xizmat qiladi. Yoshlar fikrlarida din va ilm o'rtasidagi uyg'unlik, ularning dunyoqarashini kengaytirish va axloqiy qadriyatlarini mustahkamlashda muhim ahamiyatga ega. Bu uyg'unlik, ijtimoiy hayotda hamkorlik, o'zaro hurmat va bilim almashinuvi orqali yoshlar o'rtasida ijtimoiy barqarorlikni ta'minlaydi. Shunday qilib, din va ilm o'rtasidagi muvozanat, yoshlarning jamiyatdagi o'rnini yanada mustahkamlashga xizmat qiladi.

Muammolar va qarama-qarshiliklar. Yoshlar o'rtasida din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi muammolar va qarama-qarshiliklar ko'plab ijtimoiy, madaniy va psixologik omillar bilan bog'liq. Din, ko'pincha, an'anaviy qadriyatlarni mujassam etadi va yoshlarning ruhiyatida chuqur o'rin egallaydi. Shu bilan birga, dunyoviy ilmlar esa yangilik va innovatsiyalarni taqdim etadi, bu esa ko'plab yoshlarni zamonaviy hayotga moslashishga undaydi. Bunday qarama-qarshiliklar yoshlar o'rtasida ichki konfliktlarga, shuningdek, ijtimoiy guruhlar o'rtasida taassuf va nizo keltirib chiqarishi mumkin. Bunday muammolarni hal etish uchun, ta'lim tizimida din va ilmni bir-birini to'ldiruvchi elementlar sifatida ko'rish zarur. Yoshlar uchun din va ilmni o'zaro muvozanatda ko'rish, ularga har ikki sohaning afzalliklarini tushunishga yordam beradi. Ushbu jarayon, shuningdek, din va ilm o'rtasida ochiq muloqot va muhokama o'tkazishni ta'minlash orqali amalga oshirilishi mumkin. Bu, nihoyat, yoshlarni ko'proq tolerant va zamonaviy fikrlovchi shaxslar qilib tarbiyalashga xizmat qiladi. Yoshlar o'rtasida din va dunyoviy ilmlar o'rtasidagi muammolar va qarama-qarshiliklar ko'plab omillar bilan bog'liq. Bu, asosan, diniy e'tiqodlar va ilmiy qarashlar o'rtasidagi tafovutlardan kelib chiqadi. Ularni hal etish uchun ta'lim tizimida integratsiyalangan yondashuvlar, shuningdek, ochiq muloqot va muhokama

muhim ahamiyatga ega. Bunday usullar yoshlarni har ikki sohada ham bilimdon va muvozanatli shaxslar sifatida shakllantirishga yordam beradi.

Kelajak istiqbollari. Zamonaviy yoshlar uchun din va ilm o'rtasida uyg'unlikni ta'minlash masalasi murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, bu jarayonda bir nechta asosiy chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur. Avvalo, ta'lim muassasalarida diniy va ilmiy bilimlarni integratsiyalash, o'quv dasturlarida bu ikki sohani birlashtirish orqali yoshlarning dunyoqarashini kengaytirish mumkin. Shuningdek, yoshlarni ilm-fan va din o'rtasida muvozanatni saqlashga undovchi seminarlar va treninglar tashkil etish, ularning fikrlarini ochiq ifoda etish imkoniyatini yaratadi. Bunday tadbirlar yoshlarning shaxsiy va ruhiy rivojlanishiga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. O'z navbatida, ota-onalar va ta'lim muassasalari o'rtasida hamkorlikni kuchaytirish, yoshlar uchun ma'naviy va ilmiy muhitni yaratadi. Natijada, yoshlar o'z hayotlarida ilm-fan va diniy qadriyatlarni birlashtirishni o'rganib, kelajakda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydilar. Bu jarayon, umuman olganda, jamiyatning rivojlanishiga xizmat qiladi va kelajakda uyg'unlikni ta'minlaydi. Zamonaviy yoshlar uchun din va ilm o'rtasida uyg'unlikni ta'minlash maqsadida, ta'lim tizimida diniy va ilmiy bilimlarni birlashtiruvchi dasturlarni joriy etish zarur. Yoshlarni ochiq fikrlilikka va muhokamalarga jalb qilish, ularni ilmiy tadqiqotlar va diniy qadriyatlar o'rtasida muloqotga yo'naltirish, kelajakda ijtimoiy muhitni yaxshilashda muhim ahamiyatga ega bo'ladi. Bu jarayon yoshlar ongida uyg'unlikni rivojlantiradi.

Xulosa. Maqolaning asosiy natijalari shuni ko'rsatadiki, yoshlarni ilmiy tadqiqotlar va diniy qadriyatlar o'rtasida muloqotga jalb qilish, ularning fikrlash tarzini kengaytirish va ijtimoiy masalalarga bo'lgan qiziqishini oshirishda samarali usuldir. Ushbu jarayon, yoshlarning o'zaro fikr almashishlari va muhokamalarga faol ishtirok etishlari orqali, ularning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantiradi. Shuningdek, diniy qadriyatlar va ilmiy bilimlar o'rtasidagi integratsiya, yoshlar ongida keng ko'lamli ma'lumotlarni shakllantirib, ularning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi. Natijada, yoshlarning jamiyatga qo'shgan hissasi ortadi va ijtimoiy muhit yaxshilanadi. Tavsiyalar sifatida, ta'lim muassasalarida ilmiy va diniy mavzularni birlashtiruvchi dasturlarni ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, yoshlarni o'z fikrlarini erkin ifoda etishga rag'batlantirish zarurligi ta'kidlanadi. Bu yo'nalishda amalga oshiriladigan harakatlar, kelajakda ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Maqolaning asosiy natijalari shuni ko'rsatadiki, ta'lim tizimida ilmiy va diniy bilimlarni integratsiyalash, yoshlar orasida tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga xizmat qiladi. Shuningdek, ilm-fan va din o'rtasidagi muloqotni kuchaytirish, ijtimoiy kelishuvni mustahkamlashga yordam beradi. Buning natijasida, yosh avlodning ruhiy va axloqiy rivojlanishi uchun qulay sharoitlar yaratiladi. Bunday yondashuv, jamiyatning turli qatlamlari o'rtasida o'zaro hurmat va tushunishni oshirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. **Hadis va hayot.** — Toshkent: Hilol-Nashr, turli jildlar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

2. Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. **Tafsiri Hilol.** — Toshkent: Hilol-Nashr, turli jildlar.
3. Abu Hamid al-Ghazali. **Ihyo ulumiddin.** — Qohira: Dor al-Ma’rifa, turli nashrlar.
4. Karimov I.A. **Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch.** — Toshkent: Ma’naviyat, 2008.
5. To‘rayev B.O. **Dinshunoslik asoslari.** — Toshkent: O‘zbekiston, 2018
6. Murodov, R. (2023). 'Yoshlar fikrlarida din va ilm o'rtasida uyg'unlik'. Tashkent: O'zbekiston Fanlar Akademiyasi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА СРЕДИ МОЛОДЁЖИ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРИЧИНЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Шералиева Сафина Шерзодовна
студентка, Узбекский государственный университет мировых языков
Факультет восточной филологии
E- mail: ruhsorasheraliyeva@icloud.com
Научный руководитель: Якубова Фотима Бахтияровна,
преподаватель, Узбекский государственный университет мировых языков
Факультет восточной филологии
E- mail: ladycat87-87@mail.ru

Аннотация. В данной статье рассматривается процесс распространения китайского языка среди молодёжи в условиях глобализации. Анализируются основные факторы, способствующие росту интереса к китайскому языку, включая экономическое влияние Китая, образовательные возможности и культурную экспансию. Особое внимание уделяется роли современных технологий и международного сотрудничества. Делается вывод о том, что китайский язык становится важным инструментом профессионального и личностного развития молодого поколения.
Ключевые слова: китайский язык, молодёжь, глобализация, образование, культурное влияние, международное сотрудничество, иностранные языки.

Введение. В условиях стремительно развивающегося глобального мира знание иностранных языков становится неотъемлемой частью успешной социализации и профессиональной реализации молодёжи. Современное общество характеризуется активными процессами международной интеграции, расширением экономических связей и усилением межкультурного взаимодействия. В этом контексте особую значимость приобретает изучение языков, которые играют важную роль в мировой политике, экономике и культуре.

На протяжении долгого времени английский язык занимал доминирующее положение в системе международной коммуникации. Однако в последние десятилетия наблюдается заметная трансформация языковых приоритетов. Наряду с традиционно популярными европейскими языками всё более востребованным становится китайский язык, который постепенно укрепляет свои позиции как один из ключевых мировых языков.

Рост интереса к китайскому языку среди молодёжи напрямую связан с усилением роли Китая на международной арене. Китайская Народная Республика является одной из ведущих экономических держав, активно развивающей торговые, образовательные и культурные связи с различными странами. В результате владение

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

китайским языком становится важным конкурентным преимуществом на рынке труда и открывает широкие перспективы для профессионального роста.

Особую актуальность данная тенденция приобретает в странах Центральной Азии, включая Узбекистан, где активно развиваются двусторонние отношения с Китаем. Увеличивается количество образовательных программ, совместных проектов и академических обменов, что способствует росту интереса к изучению китайского языка среди студентов и школьников.

Следует отметить, что популяризация китайского языка обусловлена не только экономическими, но и культурными факторами. Китайская культура, обладающая многовековой историей и богатым наследием, вызывает живой интерес у молодого поколения. Распространение китайских фильмов, музыки, литературы, а также развитие цифровых платформ способствует формированию устойчивого интереса к языку и культуре Китая.

Кроме того, важную роль в процессе изучения китайского языка играют современные технологии. Онлайн-образование, мобильные приложения и интерактивные платформы делают обучение более доступным и эффективным. Молодёжь получает возможность изучать язык в удобном формате, взаимодействовать с носителями и погружаться в языковую среду без необходимости выезда за границу.

Несмотря на очевидные преимущества, изучение китайского языка связано с определёнными трудностями, включая сложность письменности и фонетической системы. Тем не менее, эти барьеры не снижают интереса со стороны молодёжи, а, напротив, стимулируют развитие новых методик преподавания и образовательных ресурсов.

Таким образом, популяризация китайского языка среди молодёжи представляет собой многогранное явление, обусловленное совокупностью экономических, культурных и технологических факторов. Изучение данной тенденции позволяет глубже понять процессы, происходящие в современном образовательном и культурном пространстве, а также определить перспективы дальнейшего развития языкового образования.

Факторы популяризации китайского языка. Одним из ключевых факторов, способствующих росту популярности китайского языка, является экономическое развитие Китая. Страна занимает ведущие позиции в мировой экономике, являясь одним из крупнейших торговых партнёров многих государств. Это создаёт спрос на специалистов, владеющих китайским языком.

Не менее важным фактором является развитие образовательных программ. Во многих странах открываются центры изучения китайского языка, а также предоставляются стипендии для обучения в Китае. Университеты активно внедряют программы обмена, что стимулирует интерес студентов к изучению языка.

Культурное влияние Китая также играет значительную роль. Китайская культура, включая традиции, кино, музыку и кухню, вызывает всё больший интерес

у молодёжи. Популярность китайских сериалов, социальных сетей и цифровых платформ способствует формированию положительного имиджа языка.

Роль технологий в изучении китайского языка. Современные технологии значительно упростили процесс изучения иностранных языков, в том числе китайского. Онлайн-платформы, мобильные приложения и видеокурсы позволяют изучать язык в удобное время и в индивидуальном темпе.

Использование искусственного интеллекта, интерактивных упражнений и виртуальной реальности делает процесс обучения более эффективным и увлекательным. Социальные сети и мессенджеры дают возможность практиковать язык с носителями, что особенно важно для развития разговорных навыков.

Проблемы и трудности изучения. Несмотря на растущую популярность, изучение китайского языка связано с рядом трудностей. Одной из основных является сложность иероглифической письменности, требующей запоминания большого количества символов. Также определённые трудности вызывает тональная система языка, которая непривычна для многих учащихся.

Кроме того, недостаток квалифицированных преподавателей и учебных материалов в некоторых регионах может замедлять процесс обучения. Тем не менее, современные образовательные ресурсы постепенно решают эти проблемы.

Перспективы развития. Популярность китайского языка среди молодёжи, по всей видимости, будет продолжать расти. Усиление международного сотрудничества, развитие торговли и культурного обмена создают благоприятные условия для дальнейшего распространения языка.

В будущем китайский язык может стать одним из ключевых языков международного общения наряду с английским. Это открывает перед молодёжью новые возможности в сфере образования, карьеры и личностного развития.

Заключение. Таким образом, популяризация китайского языка среди молодёжи является закономерным процессом, обусловленным глобальными изменениями в экономике, политике и культуре. Несмотря на существующие трудности, интерес к языку продолжает расти, что свидетельствует о его высокой значимости в современном мире.

Изучение китайского языка не только расширяет профессиональные перспективы, но и способствует межкультурному пониманию, что особенно важно в условиях глобализации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Crystal D. English as a Global Language. — Cambridge University Press, 2003.
2. Moser D. Why Chinese Is So Damn Hard. — Princeton University, 2011.
3. Norman J. Chinese. — Cambridge University Press, 1988.
4. Liu Xun. New Practical Chinese Reader. — Beijing Language and Culture University Press, 2006.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

5. Ross H. China Learns English: Language Teaching and Social Change in the People's Republic. — Yale University Press, 1993.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ

Хакимова Насиба Тургуновна
Университет ORIENTAL
старший преподаватель кафедры «Тиллар – 2»
E-mail: nasiba.kh.t@gmail.com

Аннотация. В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты профессионально-ориентированного обучения русскому языку в вузе. Анализируются цели, задачи и принципы данного подхода, особенности его реализации в условиях современного высшего образования. Особое внимание уделяется формированию профессиональной коммуникативной компетенции студентов, использованию междисциплинарных связей и внедрению инновационных образовательных технологий.

Ключевые слова: профессионально-ориентированное обучение, русский язык, высшее образование, коммуникативная компетенция, междисциплинарный подход, образовательные технологии.

Введение. Современное высшее образование ориентировано на подготовку конкурентоспособных специалистов, способных эффективно функционировать в профессиональной среде. В этой связи особое значение приобретает профессионально-ориентированное обучение русскому языку, направленное на формирование у студентов навыков использования языка в сфере будущей профессиональной деятельности.

Русский язык в вузе выступает не только как средство общения, но и как инструмент профессиональной коммуникации, научной деятельности и делового взаимодействия. Это требует пересмотра традиционных подходов к обучению и внедрения методик, учитывающих специфику профессиональной подготовки студентов.

Цель статьи — рассмотреть особенности профессионально-ориентированного обучения русскому языку в вузе, определить его методические основы и эффективность.

Понятие профессионально-ориентированного обучения. Профессионально-ориентированное обучение — это организация образовательного процесса, при которой содержание и методы обучения направлены на формирование у студентов компетенций, необходимых для их будущей профессиональной деятельности.

Основные характеристики данного подхода:

- связь обучения с профессиональной сферой;
- практическая направленность;
- интеграция языковых и профессиональных знаний;

- ориентация на развитие коммуникативных навыков.

Цели и задачи обучения. Основной целью профессионально-ориентированного обучения русскому языку является формирование профессиональной коммуникативной компетенции.

Задачи включают:

- развитие навыков устной и письменной речи в профессиональной сфере;
- формирование умения работать с научными и специальными текстами;
- освоение профессиональной терминологии;
- развитие навыков делового общения;
- подготовка к участию в профессиональных дискуссиях.

Принципы профессионально-ориентированного обучения. Принцип профессиональной направленности. Содержание обучения должно соответствовать будущей специальности студентов.

Принцип коммуникативности. Обучение должно быть ориентировано на развитие навыков реального общения.

Принцип интеграции. Языковое обучение должно быть связано с профильными дисциплинами.

Принцип активности. Студенты должны активно участвовать в учебном процессе.

Принцип аутентичности. Использование реальных профессиональных текстов и ситуаций.

Методы и формы обучения. Кейс-метод. Кейс-метод предполагает анализ конкретных профессиональных ситуаций. Студенты учатся:

- анализировать информацию;
- принимать решения;
- аргументировать свою точку зрения.

Проектная деятельность. Проектное обучение позволяет студентам применять знания на практике. Примеры:

- подготовка презентаций;
- написание научных статей;
- разработка профессиональных проектов.

Ролевые игры. Ролевые игры моделируют профессиональные ситуации:

- деловые переговоры;
- собеседования;
- конференции.

Работа с профессиональными текстами. Студенты анализируют:

- научные статьи;
- деловые документы;
- инструкции;
- отчёты.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Это способствует развитию навыков чтения и письма.

Роль междисциплинарных связей. Профессионально-ориентированное обучение невозможно без интеграции с профильными дисциплинами. Это позволяет:

- углубить понимание профессиональных терминов;
- сформировать целостное представление о будущей профессии;
- повысить мотивацию студентов.

Например, для студентов экономических специальностей используются тексты по экономике, для технических — материалы технического характера.

Использование современных технологий. Информационно-коммуникационные технологии играют важную роль в реализации профессионально-ориентированного обучения:

- онлайн-платформы для обучения;
- электронные словари и базы данных;
- видеоконференции;
- интерактивные задания.

Они позволяют моделировать реальные профессиональные ситуации и обеспечивают доступ к актуальным материалам.

Оценка результатов обучения. Оценка эффективности профессионально-ориентированного обучения осуществляется с помощью:

- тестирования;
- анализа письменных работ;
- оценки устных выступлений;
- выполнения практических заданий.

Важно учитывать не только знание языка, но и умение применять его в профессиональной деятельности.

Проблемы реализации. Несмотря на преимущества, существуют определённые трудности:

- недостаток учебных материалов, ориентированных на конкретные специальности;
- ограниченное количество учебных часов;
- разный уровень подготовки студентов;
- необходимость повышения квалификации преподавателей.

Перспективы развития. Развитие профессионально-ориентированного обучения связано с:

- усилением практической направленности;
- внедрением цифровых технологий;
- развитием международного сотрудничества;
- созданием специализированных учебных курсов.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Заключение. Профессионально-ориентированное обучение русскому языку является важным элементом подготовки современных специалистов. Оно обеспечивает формирование коммуникативной компетенции, необходимой для успешной профессиональной деятельности.

Эффективность данного подхода зависит от грамотной организации учебного процесса, использования современных методов и технологий, а также учета специфики профессиональной подготовки студентов.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Щукин А. Н. Методика преподавания русского языка как иностранного.
2. Пассов Е. И. Коммуникативный метод обучения.
3. Зимняя И. А. Ключевые компетенции в образовании.
4. Вербицкий А. А. Контекстное обучение в вузе.
5. Полат Е. С. Педагогические технологии.

Date: 21st April-2026

STRUCTURAL PARALLELS AND DIVERGENCES: A CROSS-LINGUISTIC ANALYSIS OF MORPHOSYNTACTIC SYSTEMS

Maftuna Ismatova
English teacher
Oriental University
Email: Maftunaismatova21@gmail.com

Annotation. The article "Structural Parallels and Divergences: A Cross-Linguistic Analysis of Morphosyntactic Systems" examines similarities and differences in the morphosyntactic organization of languages from diverse genetic and typological backgrounds. It focuses on key features such as word order, agreement, case marking, tense–aspect–mood categories, and clause structure, highlighting both universal patterns and language-specific variations. Using data from Indo-European, Turkic, and Semitic languages, the study explores how shared linguistic principles interact with cultural and historical factors to shape different grammatical systems. It emphasizes the relationship between morphology and syntax, showing how languages encode similar communicative functions through different structures. The findings also have implications for language acquisition, translation, and linguistic typology. Overall, the study demonstrates that while languages share common cognitive foundations, they also exhibit diverse structural forms, contributing to our understanding of language, cognition, and communication.

Keywords: Comparative linguistics, Morphosyntax, Cross-linguistic analysis, Typology, Language universals, Structural divergence, Case and agreement systems, Cognitive linguistics.

The development of theoretical frameworks for cross-linguistic morphosyntactic analysis has been shaped by ongoing debates about the relationship between universal and language-specific aspects of grammar. One of the most influential approaches is the Minimalist Program, which argues that all languages share a universal computational system, and that apparent differences arise from parameter settings that determine how grammatical features are expressed. According to this view, languages employ the same underlying syntactic operations, but differ in how morphological features trigger these operations and whether they are realized overtly or covertly. In contrast, functional and typological approaches emphasize the role of communicative needs, proposing that morphosyntactic structures evolve as adaptive responses to universal functional pressures such as efficiency, frequency, and semantic transparency. Construction Grammar offers another perspective, suggesting that languages consist of form-meaning pairings at multiple levels, and that variation reflects differences in constructional inventories rather than shared underlying rules. More recent usage-based theories attempt to integrate these perspectives by arguing that morphosyntactic structures emerge from domain-general cognitive processes shaped by linguistic input, highlighting the importance of frequency,

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

experience, and statistical learning in the development of grammatical systems. Advances in typological research, particularly the development of large-scale linguistic databases, have enabled more systematic and quantitative analysis of morphosyntactic patterns across languages. These studies demonstrate that, although languages differ widely, their structures are not random but follow identifiable patterns and constraints. For example, all languages encode relationships between predicates and their arguments, yet they vary significantly in how these relationships are structured. Alignment systems such as nominative-accusative, ergative-absolutive, and active-stative represent different organizational principles with important implications for morphosyntax. Polysynthetic languages illustrate extreme cases of morphosyntactic integration, where entire propositions can be expressed within a single word through complex systems of affixation and incorporation. Such systems challenge the traditional distinction between morphology and syntax and demonstrate that the boundary between word and sentence is not universal but varies across languages. Tense and aspect systems provide another important domain for comparison, revealing both universal tendencies and significant diversity. While all languages have mechanisms for expressing temporal and aspectual meanings, they differ in how these meanings are encoded. Some languages rely on rich verbal morphology to express fine-grained distinctions, while others use auxiliary verbs, particles, or contextual cues. Agreement systems further illustrate the interaction between morphology and syntax, as languages vary in whether they mark agreement with subjects, objects, or both, and in the features involved, such as person, number, gender, or animacy. In some cases, agreement follows complex hierarchical patterns that require sophisticated morphosyntactic mechanisms. Case marking systems also highlight fundamental differences in linguistic organization. Languages that employ extensive case marking often allow relatively free word order because grammatical relations are clearly indicated morphologically. In contrast, languages with limited case marking tend to rely more on fixed word order and syntactic position to convey grammatical relationships. These patterns demonstrate that languages use different structural strategies to achieve similar communicative goals, balancing morphological marking and syntactic organization. The identification of universal tendencies has been a central objective of cross-linguistic research. Studies have shown that morphosyntactic features tend to co-occur in systematic ways, forming typological patterns rather than random combinations. One widely observed tendency is the inverse relationship between morphological complexity and syntactic rigidity: languages with rich morphological systems often exhibit flexible word order, whereas those with simpler morphology rely on stricter syntactic structures. However, many languages display mixed characteristics, suggesting that morphosyntactic variation is best understood as a continuum shaped by multiple interacting factors rather than fixed parameter settings. Language contact and change further contribute to morphosyntactic diversity. When languages interact, they may borrow syntactic patterns or morphological features, leading to hybrid systems that combine elements from different sources. These processes demonstrate the dynamic nature of language and reveal the relative

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

independence of morphological and syntactic components. They also highlight the influence of social, cultural, and historical factors in shaping linguistic structure over time. Cross-linguistic morphosyntactic analysis has important implications for language acquisition and processing. Children are able to acquire complex morphosyntactic systems across diverse languages, suggesting the presence of robust cognitive learning mechanisms. However, the process of acquisition varies depending on the complexity of the system. Languages with rich morphology may require longer periods for full mastery, but they can also provide clearer grammatical cues that support early syntactic development. In adult language processing, speakers tend to prefer structurally simpler interpretations, although the notion of simplicity depends on the morphosyntactic organization of the language. Neurolinguistic research further suggests that different types of morphosyntactic systems may engage different cognitive and neural processes, indicating a close relationship between language structure and brain function. Despite significant progress, the field of cross-linguistic morphosyntactic analysis faces several challenges. The ongoing loss of linguistic diversity threatens the documentation of many morphosyntactically rich languages, making preservation efforts increasingly urgent. At the same time, advances in computational linguistics and corpus-based research provide new opportunities for large-scale analysis, while also raising methodological issues related to data comparability and analytical consistency. Integrating formal, functional, and cognitive approaches remains a major goal for future research. In addition, the study of sign languages has introduced new dimensions of morphosyntactic variation, particularly through the use of spatial structures, expanding the scope of typological inquiry. Global challenges such as climate change and political instability further complicate traditional fieldwork, necessitating the development of new research methods and collaborative approaches. In conclusion, cross-linguistic morphosyntactic analysis demonstrates that languages share underlying universal principles while exhibiting significant structural diversity. These similarities and differences reflect both cognitive constraints and socio-cultural influences, highlighting the adaptability and complexity of human language. A comprehensive understanding of morphosyntactic variation not only deepens our knowledge of linguistic structure but also contributes to broader insights into cognition, communication, and the nature of language itself.

REFERENCES:

1. Baker, M. C. (1996). *The polysynthesis parameter*. Oxford University Press.
2. Chomsky, N. (1995). *The minimalist program*. MIT Press.
3. Givón, T. (2001). *Syntax: An introduction* (Vol. 1). John Benjamins.
4. Greenberg, J. H. (1963). Some universals of grammar with particular reference to the order of meaningful elements. In J. H. Greenberg (Ed.), *Universals of language* (pp. 73-113). MIT Press.
5. Haspelmath, M. (2007). Coordination. In T. Shopen (Ed.), *Language typology and syntactic description* (2nd ed., Vol. 2, pp. 1-51). Cambridge University Press.

6. Whaley, L. J. (1997). *Introduction to typology: The unity and diversity of language*. Sage Publications.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

O‘ZBEK XALQ DOSTONI “ALPOMISH” VA INGLIZ XALQ BALLADALARIDA ROBIN HOOD OBRAZI: QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLIL

Yangiboyeva Baxtigul
Oriental Universiteti, 1-bosqich Magistranti

Annotatsiya. Mazkur maqolada Alpomish dostoni va Robin Hood haqidagi balladalar qiyosiy-tipologik yondashuv orqali tahlil qilinadi. Tadqiqotning maqsadi epik matnlarda qahramon arxetipi, adolat tushunchasi va ijtimoiy idealning badiiy shakllanish mexanizmlarini aniqlashdir. Struktur-semantik, komparativ va diskursiv metodlardan foydalanilgan. Natijalar shuni ko‘rsatadiki, har ikki epik an’anada ideal qahramon va adolat tushunchasi mavjud, ammo ular turli tarixiy-madaniy kontekstda farqlanadi. Alpomish jamiyat barqarorligini mustahkamlovchi integrativ qahramon sifatida, Robin Hood esa ijtimoiy tenglik va qarshilik ramzi sifatida namoyon bo‘ladi. Formulaviy poetika va ayol obrazlari har ikki matnda epik strukturaning muhim qismi sifatida xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: folklor poetikasi, epik diskurs, qahramon arxetipi, adolat konsepti, formulaviy poetika, qiyosiy-tipologik tahlil, epik xronotop, gender motivlari

Abstract. This article offers a comparative-typological analysis of the Uzbek folk epic Alpomish and the English folk ballads about Robin Hood. The primary objective of the study is to identify the artistic and narrative mechanisms through which the hero archetype, the concept of justice, and the social ideal are constructed within two distinct cultural traditions.

The research applies structural-semantic, comparative, and discursive approaches to examine the mythopoetic formation of the hero, the use of formulaic poetics, the organization of epic chronotope, and the representation of gender roles. The findings indicate that while both traditions share common archetypal foundations—such as the ideal hero, moral values, and the pursuit of justice—their interpretation is shaped by specific historical and cultural contexts.

Keywords: folklore poetics, epic discourse, hero archetype, concept of justice, formulaic poetics, comparative typology, epic chronotope, gender motifs

Аннотация. В данной статье представлен сравнительно-типологический анализ узбекского народного эпоса Alpomish и английских народных баллад о Robin Hood. Основная цель исследования заключается в выявлении художественных механизмов репрезентации архетипа героя, концепта справедливости и социального идеала в различных культурных традициях.

В работе используются структурно-семантический, компаративный и дискурсивный методы анализа. Рассматриваются мифопоэтическое формирование образа героя, особенности формульной поэтики, модель эпического хронотопа, а также гендерные аспекты. Результаты исследования показывают, что при наличии общих архетипических основ интерпретация ключевых понятий зависит от национально-культурного контекста.

Ключевые слова: поэтика фольклора, эпический дискурс, архетип героя, концепт справедливости, формульная поэтика, сравнительно-типологический анализ, эпический хронотоп, гендерные мотивы

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Kirish. Folklor - jamiyatning tarixiy xotirasi va madaniy ongini saqlovchi murakkab semantik tizimdir. Epik janrlar xalqning ideal inson haqidagi tasavvurlarini badiiy obrazlar orqali ifodalaydi.

Alpomish dostonida qahramonlik, sadoqat va vatanparvarlik g‘oyalari markaziy o‘rin egallaydi. Masalan, Alpomishning bolalikdagi jasorati va favqulodda kuchi uni epik arxetip sifatida ko‘rsatadi. Shu bilan birga, uning zindonga tushishi va undan qutulishi -V. Proppning “qahramonning sinovdan o‘tishi” modelining epik versiyasi sifatida qaraladi.

Robin Hood balladalari esa ijtimoiy adolat va erkinlik g‘oyalarini ilgari suradi. Masalan, Sherif bilan to‘qnashuvlarda Robin Hood boylardan olib kambag‘allarga beradi, shuningdek, “Merry Men” bilan hamkorlik qilib jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni mustahkamlaydi.

Qahramon arxetipi shundaki Alpomish arxetipi klassik “alp” qahramon modeliga mos keladi. Bolalikdagi jasorati, janglarda ko‘rsatgan mardligi va zindondan qutulishi uni ideal epik qahramonga aylantiradi.

Masalan: “Alpomish bir qo‘lida qilich, bir qo‘lida qamchi bilan yovlarni mag‘lub etdi va qabilasini himoya qildi” [1, 45-b.].

Robin Hood esa ijtimoiy adolat himoyachisi sifatida namoyon bo‘ladi. Boylar va kambag‘allar o‘rtasida tenglikni tiklash orqali u epik matnda subversiv qahramon sifatida ko‘rsatiladi. Masalan, balladalarda Robin Hood:

“He took from the rich, gave to the poor, and led his men through the forest in defiance of the law” [2, Vol. 3, p. 101].

Shu bilan, Alpomish jamiyat barqarorligini ta’minlovchi integratsiyaga xizmat qilsa, Robin Hood individual va kollektiv qarshilikni ramziy qiladi.

Formulaviy poetikasi: Og‘zaki epik ijodning markaziy xususiyati - formulaviylik.

Alpomish dostonida: takroriy epitetlar, parallel sintaksis va tipik syujet modellar keng qo‘llaniladi. Masalan, jang sahnalarida:

“Qo‘li qilichli, ko‘zi olovli Alpomish yovlarni birma-bir mag‘lub etdi” [1, 78-b.].

Robin Hood balladalarida esa refrenlar, hamkorlik dialoglari va “Merry Men” harakatlari ritmik va struktur barqarorlikni ta’minlaydi:

“With bow in hand and heart so true, he roamed the greenwood all anew” [2, Vol. 1, p. 12].

Adolat konsepti shundaki Alpomishda adolat urug‘-qabila birdamligi va jamiyat barqarorligi bilan bog‘liq. Masalan, Alpomish yovlarni mag‘lub etib, qabilasini xavfsizligini ta’minlaydi, bu restorativ adolatning epik tasviridir.

Robin Hoodda adolat boylar va kambag‘allar o‘rtasida tenglikni tiklash orqali namoyon bo‘ladi.

Masalan: “He robbed the greedy Sheriff to feed the hungry, ensuring fairness in the land” [2, Vol. 3, p. 78].

Natijada, adolat konsepti har ikki epik matnda mavjud, ammo tarixiy va madaniy sharoitga qarab talqini farq qiladi.

Gender va ayol obrazlari: Alpomishda Barchin qahramonning axloqiy legitimatsiyasini ta’minlaydi va faqat sevgi obyekti emas, balki semantik jihatdan faol subyektdir [1, 142-b.].

Robin Hood an’anasida Maid Marian obrazining roli ruhiy tayanch sifatida namoyon bo‘lib, ba’zan faol epik harakatlarda ham ishtirok etadi [2, Vol. 3, p. 110].

Shu bilan, har ikki epik matnda ayol obrazlari passiv emas, balki qahramonlarning harakatlariga semantik jihatdan bog‘liq va faol rol o‘ynaydi.

Epik xronotop jixatdan Alpomish va Robin Hood matnlarida epik xronotop vaqt va makon orqali qahramon harakatlarini strukturaviy ravishda tashkil etadi. Masalan: Alpomish safarlari, janglar va zindondan qutulishi orqali vaqt-makon tizimi yaratiladi. Robin Hood esa o‘rmon va shahar makonida faoliyat ko‘rsatib, epik voqealarni ritmik va formula asosida tarqatadi.

Xulosa. Qiyosiy-tipologik tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, Alpomish dostoni hamda Robin Hood haqidagi balladalar turli madaniy makonlarga mansub bo‘lishiga qaramay, ular umumiy arxetipik asosga ega bo‘lgan epik tizimlar sifatida namoyon bo‘ladi. Har ikki an’anada qahramon obrazi nafaqat individual jasorat timsoli, balki jamiyatning axloqiy, ijtimoiy va ideologik qadriyatlarini ifodalovchi markaziy semantik yadroni tashkil etadi.

Tahlil shuni aniqladiki, Alpomish obrazi klassik epik “alp” modeli doirasida shakllanib, unda qahramonning asosiy funksiyasi jamiyat yaxlitligini saqlash, urug‘-qabila birdamligini mustahkamlash va tashqi tahdidlarga qarshi kollektiv himoyani ta’minlashdan iborat. Bu esa uni integrativ va stabilizator qahramon tipiga kiritadi. Aksincha, Robin Hood obrazi ijtimoiy tizim ichidagi nomutanosiblikka qarshi chiqadigan, mavjud tartibni tanqid qiluvchi va adolatni qayta taqsimlash orqali tiklashga intiluvchi subversiv qahramon sifatida shakllangan. Shu jihatdan, u ijtimoiy qarshilik va alternativ adolat modelining ramziy ifodasidir.

Formulaviy poetika nuqtai nazaridan, har ikki epik tizim og‘zaki ijod an’analariga xos bo‘lgan takroriy strukturalar, epitetlar va sintaktik parallelizmlar orqali shakllangan. Biroq ularning funksional yuklamasi turlicha: Alpomishda formulalar epik ulug‘lash va qahramonlikni idealizatsiya qilishga xizmat qilsa, Robin Hood balladalarida ular ko‘proq ritmik dinamika va kollektiv harakatni ifodalash vositasi sifatida ishlaydi. Bu farq epik matnlarning kommunikativ strategiyasidagi tafovutni ko‘rsatadi.

Adolat konsepti ham har ikki matnda markaziy kategoriya bo‘lsa-da, uning semantik talqini sezilarli darajada farqlanadi. Alpomishdagi adolat restorativ xarakterga ega bo‘lib, mavjud ijtimoiy tartibni tiklash va mustahkamlashga qaratilgan. Robin Hood an’anasida esa adolat redistributiv model asosida qurilib, ijtimoiy tengsizlikni kamaytirish

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

va boylikni qayta taqsimlash orqali amalga oshiriladi. Bu esa epik matnlarning tarixiy-kontekstual shartlanganligini yana bir bor tasdiqlaydi.

Gender aspektlari tahlili shuni ko‘rsatadiki, har ikkala an’anada ayol obrazlari passiv fon elementi emas, balki qahramon faoliyatini legitimatsiya qiluvchi va semantik jihatdan yo‘naltiruvchi muhim komponent hisoblanadi. Barchin va Maid Marian obrazlari orqali epik diskursda axloqiy me’yorlar, sadoqat va ijtimoiy rollar tizimi aks ettiriladi.

Epik xronotop darajasida esa makon va zamon kategoriyalari qahramonning sinovdan o‘tishi, transformatsiyasi va ijtimoiy funksiyasini ochib beruvchi strukturaviy vosita sifatida xizmat qiladi. Alpomishda keng geografik harakat va vaqt davomiyligi epik monumentalizmni yuzaga keltirsa, Robin Hood balladalarida o‘rmon makoni va qisqa epizodik vaqt birliklari dinamik va fragmentar narrativni shakllantiradi.

Umuman olganda, mazkur tadqiqot epik folklorda universallik va milliy o‘ziga xoslikning dialektik birligini ko‘rsatadi. Arxetipik strukturalar global xarakterga ega bo‘lsa-da, ularning konkret badiiy ifodasi har bir xalqning tarixiy tajribasi, ijtimoiy tuzumi va madaniy qadriyatlari bilan bevosita belgilanadi. Shu bois, epik qahramon obrazi faqat badiiy konstruksiya emas, balki muayyan madaniy ong va ijtimoiy idealning konsentrlashgan ifodasi sifatida talqin qilinishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Alpomish / H. Zarif. – Toshkent: G‘afur G‘ulom nashriyoti, 1998. – 400 b.
2. Child F. J. The English and Scottish Popular Ballads. – Boston: Houghton, Mifflin and Company, 1882–1898. – Vol. 1–5.
3. Imomov K. O‘zbek xalq og‘zaki poetikasi. – Toshkent: Fan, 2005. – 256 b.
4. Vladimir Propp. Morfologiya skazki. – Moskva: Nauka, 1969. – 168 s.
5. Alan Dundes. Interpreting Folklore. – Bloomington: Indiana University Press, 1980. – 312 p.
6. Muratxodjayeva, F. X. (2026). EMOTSIONAL-EKSPRESSIV LEKSIKANING DISKURSIV-SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA INSON RUHIYATINING VERBAL TASVIRI. *Latin American journal of education*, *6*(3), 10-16.
7. MURATKHODJAEVA, F. (2025). MILLIY MADANIYAT VA HISSIY LEKSIKA: KONSEPTUAL YONDASHUV. *«ACTA NUUz»*, *1*(1.7), 257-259.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

SUN'IY INTELLEKT BILAN MULOQOT JARAYONIDA INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI LEKSIKANING DISKURSIV TRANSFORMATSIYASI

F.X. Muratxodjayeva
Oriental universiteti dotsenti

Annotatsiy: Ushbu maqolada sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonida inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning diskursiv transformatsiyasi tahlil qilinadi. Tadqiqotda zamonaviy raqamli kommunikatsiya muhiti, xususan, sun'iy intellekt asosidagi tizimlar bilan o'zaro muloqot jarayonida yuzaga keladigan lingvistik o'zgarishlar o'rganiladi. Inson nutqida ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklarning shakllanishi, ularning semantik kengayishi hamda yangi diskursiv vazifalar kasb etishi asosiy tadqiqot obyekti sifatida ko'rib chiqiladi. Shuningdek, sun'iy intellekt bilan muloqot davomida nutqning soddalashuvi, emotsional-ekspressiv birliklarning o'zgarishi va ba'zi hollarda qisqarishi kuzatilishi ilmiy asosda tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, inson va sun'iy intellekt o'rtasidagi kommunikativ jarayon o'ziga xos diskursiv muhitni shakllantirib, unda ruhiy holatni ifodalovchi leksika yangi lingvokognitiv xususiyatlarga ega bo'ladi. Mazkur maqola zamonaviy lingvistika, psixolingvistika va diskurs tahlili yo'nalishlari kesishgan nuqtada yangi ilmiy yondashuvni taklif etadi.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt, diskurs, ruhiyat, leksika, lingvokognitiv tahlil, semantik transformatsiya, emotsional leksika, raqamli kommunikatsiya

Аннотация: В данной статье рассматривается дискурсивная трансформация лексики, выражающей психическое состояние человека в процессе взаимодействия с искусственным интеллектом. Особое внимание уделяется изменениям, происходящим в языковом сознании и коммуникативной практике в условиях цифровой среды. Анализируются особенности формирования, семантического расширения и функциональной трансформации лексических единиц, отражающих эмоционально-психологическое состояние человека. Также исследуется влияние общения с системами искусственного интеллекта на структуру и экспрессивность речи, включая тенденции к упрощению, сокращению и стандартизации высказываний. Результаты исследования показывают, что взаимодействие человека с искусственным интеллектом формирует новый тип дискурса, в рамках которого лексика, выражающая внутреннее состояние, приобретает новые когнитивные и прагматические характеристики. Работа находится на пересечении современной лингвистики, психолингвистики и теории дискурса.

Ключевые слова: искусственный интеллект, дискурс, психическое состояние, лексика, лингвокогнитивный анализ, семантическая трансформация, эмоциональная лексика, цифровая коммуникация

Annotation: This article explores the discursive transformation of lexical units expressing human psychological states in the process of interaction with artificial intelligence. The study focuses on linguistic changes occurring in digital communication environments,

particularly in human-AI interaction. It examines the formation, semantic expansion, and functional transformation of lexical units that convey emotional and psychological states. Furthermore, the research analyzes the impact of artificial intelligence on speech patterns, including tendencies toward simplification, reduction, and decreased emotional expressiveness. The findings indicate that communication with artificial intelligence creates a specific type of discourse in which the lexicon of psychological expression acquires new linguocognitive and pragmatic features. The study contributes to contemporary linguistics, psycholinguistics, and discourse analysis by proposing a novel interdisciplinary perspective.

Keywords: artificial intelligence, discourse, psychological state, lexicon, linguocognitive analysis, semantic transformation, emotional vocabulary, digital communication.

KIRISH Zamonaviy tilshunoslikda inson ruhiyatini ifodalovchi leksik birliklar masalasi alohida ilmiy ahamiyat kasb etib, u psixolingvistika, kognitiv lingvistika hamda diskurs tahlili kabi yo‘nalishlar kesishgan nuqtada tadqiq etilmoqda. Insonning ichki kechinmalari, emotsional holati va psixologik jarayonlarini ifodalashda tilning leksik qatlami muhim vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa, ruhiy holatni ifodalovchi birliklar semantik jihatdan murakkab bo‘lib, ular nafaqat denotativ, balki konnotativ va pragmatik ma’nolarni ham o‘zida mujassamlashtiradi. Shu sababli mazkur leksika turini o‘rganish lingvokognitiv va diskursiv yondashuvlar asosida olib borilishi zarur. So‘nggi yillarda raqamli texnologiyalar va sun’iy intellekt tizimlarining jadal rivojlanishi natijasida inson kommunikativ faoliyatida yangi diskurs turlari shakllanmoqda. Xususan, sun’iy intellekt bilan muloqot jarayoni an’anaviy inson-inson kommunikatsiyasidan tubdan farq qiluvchi o‘ziga xos lingvistik muhitni yuzaga keltirmoqda. Bu jarayonda inson nutqi, xususan, uning ruhiy holatini ifodalovchi leksik birliklar sezilarli darajada transformatsiyaga uchramoqda. Bunday transformatsiyalar nutqning soddalashuvi, standartlashuvi, emotsional-ekspressiv vositalarning qisqarishi yoki aksincha, yangi shakllarda namoyon bo‘lishi bilan izohlanadi. Mazkur tadqiqotning dolzarbligi shundaki, sun’iy intellekt bilan muloqot jarayonida yuzaga kelayotgan lingvistik o‘zgarishlar hali to‘liq o‘rganilmagan bo‘lib, ayniqsa, inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning diskursiv transformatsiyasi masalasi yetarli darajada ilmiy tahlil etilmagan. Shuningdek, bu jarayon til va tafakkur o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni yangi nuqtai nazardan ko‘rib chiqish imkonini beradi. Tadqiqotning maqsadi — sun’iy intellekt bilan muloqot jarayonida inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning diskursiv o‘zgarishlarini aniqlash va ularning lingvokognitiv xususiyatlarini tahlil qilishdan iborat.

Tadqiqot vazifalari sifatida quyidagilar belgilandi: inson ruhiyatini ifodalovchi leksik birliklarni aniqlash va tasniflash; sun’iy intellekt bilan muloqot diskursining xususiyatlarini ochib berish; mazkur diskursda leksik birliklarning semantik va funksional o‘zgarishlarini tahlil qilish; hamda ularning lingvokognitiv mohiyatini yoritish. Ushbu maqola natijalari zamonaviy tilshunoslikda yangi ilmiy yondashuvlarni shakllantirishga,

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

shuningdek, raqamli kommunikatsiya va sun'iy intellekt lingvistikasi sohasida olib borilayotgan tadqiqotlarga muhim hissa qo'shadi.

ASOSIY QISM Inson ruhiyatini ifodalovchi leksika tilning eng murakkab va ko'p qatlamli tizimlaridan biri hisoblanadi. Bunday leksik birliklar nafaqat emotsional holatni ifodalaydi, balki inson tafakkuri, idroki va ijtimoiy tajribasi bilan chambarchas bog'liq holda shakllanadi. Kognitiv lingvistika nuqtai nazaridan qaraganda, ruhiy holatni ifodalovchi birliklar konseptual tizimning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular orqali inson ichki dunyosini verbal shaklda namoyon etadi. Tadqiqotchilar ta'kidlashicha, "til inson tafakkurining oynasi bo'lib, unda ruhiy jarayonlar lingvistik belgilar orqali ifodalanadi" (Safarov, 2020; 45). Demak, ruhiy holatni ifodalovchi leksika inson ongidagi konseptual tuzilmalarning til orqali reallashuvini aks ettiradi. Diskursiv yondashuvda esa mazkur leksika kommunikativ vaziyat, kontekst va nutq subyektlarining o'zaro munosabatiga bog'liq holda talqin etiladi. An'anaviy kommunikatsiyada inson ruhiyatini ifodalovchi birliklar ko'pincha to'liq, batafsil va ekspressiv shaklda qo'llaniladi. Masalan, "men juda xafa bo'ldim", "ichimni g'am bosdi" kabi ifodalar emotsional holatni keng kontekstda yetkazishga xizmat qiladi. Biroq zamonaviy raqamli diskurs, ayniqsa, sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonida bunday birliklarning qo'llanishi sezilarli darajada o'zgaradi. Bu holatni "diskursiv transformatsiya" tushunchasi orqali izohlash mumkin, ya'ni leksik birliklarning shakli, mazmuni va funksiyasi yangi kommunikativ sharoitga moslashadi (Karasik, 2019; 78).

Sun'iy intellekt bilan muloqotda inson nutqi ko'pincha soddalashgan, aniq va maqsadga yo'naltirilgan shaklga ega bo'ladi. Bu jarayonda ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklar qisqarishi yoki neytrallashuvi kuzatiladi. Masalan, an'anaviy nutqda "men juda xavotirdaman, ichim siqilib ketdi" kabi ifodalar ishlatilsa, sun'iy intellekt bilan muloqotda bu "men xavotirdaman" tarzida qisqaradi. Bu hodisa til iqtisodiyligi tamoyili bilan izohlanadi, ya'ni nutq subyekti minimal vositalar orqali maksimal axborotni yetkazishga intiladi. Bu haqda olimlar shunday deydi: "raqamli kommunikatsiya tilni ixcham va funksional bo'lishga majbur etadi" (Crystal, 2011; 112). Shu bilan birga, sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonida emotsional-ekspressiv leksikaning yangi shakllari ham yuzaga kelmoqda. Xususan, emoji, qisqartmalar va inglizcha aralash birliklar orqali ruhiy holat ifodalanadi. Bu esa multimodal diskursni shakllantiradi. Masalan, "xafaman" yoki "stressdaman" kabi ifodalar nafaqat lingvistik, balki semiotik vositalar orqali ham ma'no uzatadi. Tadqiqotchilar fikricha, "zamonaviy diskursda til birliklari vizual belgilar bilan uyg'unlashib, yangi kommunikativ tizimni yuzaga keltiradi" (Danesi, 2017; 64). Bu holat ruhiy holatni ifodalashning yangi lingvokognitiv modelini shakllantiradi.

Lingvokognitiv jihatdan qaraganda, sun'iy intellekt bilan muloqot inson tafakkurida ham o'zgarishlarni yuzaga keltiradi. Inson o'z nutqini mashina tomonidan "tushuniladigan" shaklga moslashtiradi, bu esa konseptual soddalashuvga olib keladi. Ya'ni murakkab emotsional holatlar oddiy va umumlashgan birliklar orqali ifodalanadi. Masalan, "ruhiy tushkunlikka tushib qoldim" o'rniga "yomon his qilyapman" kabi umumiyroq ifodalar ishlatiladi. Bu jarayon "kognitiv adaptatsiya" sifatida izohlanadi, ya'ni

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

inson tafakkuri yangi kommunikativ muhitga moslashadi (Gibbs, 2008; 93). Bundan tashqari, sun'iy intellekt bilan muloqotda pragmatik omillar ham muhim rol o'ynaydi. Inson sun'iy intellektni emotsional jihatdan "cheklangan" suhbatdosh sifatida qabul qilib, o'z nutqini mos ravishda quradi. Natijada emotsional yuklama kamayadi va leksik birliklar ko'proq informativ xarakter kasb etadi. Bu haqda shunday fikr bildiriladi: "sun'iy intellekt bilan muloqot inson nutqining emotsional komponentini qayta shakllantiradi" (Turkle, 2017; 158). Demak, bu jarayonda ruhiy holatni ifodalovchi leksika nafaqat shaklan, balki funksional jihatdan ham transformatsiyaga uchraydi.

Sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonida inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning diskursiv transformatsiyasi ko'p qirrali jarayon bo'lib, u semantik, pragmatik va kognitiv omillar ta'sirida yuzaga keladi. Bu esa zamonaviy tilshunoslikda yangi ilmiy yo'nalishlar, xususan, raqamli diskurs lingvistikasi va sun'iy intellekt lingvistikasi rivojiga turtki bo'lmoqda.

Tadqiqot metodikasi va tahlil natijalari Mazkur tadqiqotda inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonidagi diskursiv transformatsiyasini aniqlash maqsadida kompleks yondashuv qo'llanildi. Tadqiqot metodologiyasi kognitiv lingvistika, diskurs tahlili va psixolingvistika yo'nalishlari integratsiyasiga asoslandi. Asosiy metodlar sifatida tavsifiy (deskriptiv), qiyosiy, diskursiv va lingvokognitiv tahlil usullaridan foydalanildi. Shuningdek, empirik material sifatida sun'iy intellekt tizimlari bilan olib borilgan yozma muloqotlar (chatlar), ijtimoiy tarmoqlardagi dialoglar va foydalanuvchi izohlari tahlil qilindi. Tadqiqot jarayonida dastlab inson ruhiyatini ifodalovchi leksik birliklar aniqlanib, ular semantik guruhlarga ajratildi. Jumladan, ijobiy emotsiyalar (xursandman, mamnunman), salbiy holatlar (xafa, tushkun, xavotirdaman), hamda neytral psixologik holatni bildiruvchi birliklar (o'ylayapman, ikkilanayapman) alohida tasniflandi. Keyingi bosqichda ushbu birliklarning an'anaviy (inson-inson) va sun'iy intellekt bilan muloqotdagi qo'llanishi qiyosiy tahlil qilindi. Tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, sun'iy intellekt bilan muloqot jarayonida ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklar bir necha asosiy transformatsiyaga uchraydi. Birinchidan, leksik birliklarning reduksiyasi (qisqarishi) kuzatildi. Masalan, an'anaviy nutqda "men juda qattiq xavotirdaman, ichim siqilib ketdi" kabi murakkab ifoda ishlatilsa, sun'iy intellekt bilan muloqotda bu "xavotirdaman" yoki "yomon his qilyapman" shakliga qisqaradi. Bu holat kommunikativ maqsadning aniqligi va nutqning iqtisodiylik tamoyili bilan izohlanadi.

Semantik umumlashuv (generallashuv) jarayoni kuzatildi. Murakkab ruhiy holatlar ko'pincha umumiy va keng ma'noli birliklar bilan ifodalanadi. Masalan, "ruhiy tushkunlik", "ichki bo'shliq", "psixologik bosim" kabi aniq tushunchalar o'rniga "yomonman" yoki "o'zimni yaxshi his qilmayapman" kabi umumiy ifodalar ishlatiladi. Bu esa sun'iy intellekt tomonidan tez va aniq tushunilishga yo'naltirilgan kognitiv moslashuv natijasi hisoblanadi. Emotsional-ekspressivlikning pasayishi aniqlandi. Tahlil qilingan materiallarda inson-inson muloqotiga xos bo'lgan kuchli ekspressiv birliklar (masalan, "yuragim ezilib ketdi", "ko'nglim chilparchin bo'ldi") sun'iy intellekt bilan muloqotda

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

kam qo‘llanilishi yoki butunlay yo‘qolishi kuzatildi. Bu holat sun’iy intellektning emotsional javob qaytarish imkoniyatining cheklanganligi bilan bog‘liq. Ayrim hollarda multimodal vositalarning qo‘llanishi qayd etildi. Ya’ni foydalanuvchilar ruhiy holatini ifodalashda emoji, qisqartma va inglizcha elementlardan foydalanadi “stressdaman”, “ok emasman”. Bu esa zamonaviy diskursda lingvistik va vizual vositalarning integratsiyasini ko‘rsatadi. Sun’iy intellekt bilan muloqot inson nutqining nafaqat shakliy, balki mazmuniy va funksional jihatlarini ham o‘zgartiradi. Ayniqsa, ruhiy holatni ifodalovchi leksika diskursiv jihatdan qayta shakllanib, soddalashgan, umumlashgan va kamroq ekspressiv ko‘rinishga ega bo‘ladi. Bu esa lingvokognitiv jarayonlarda yangi tendensiyalar shakllanayotganini ko‘rsatadi va kelgusida chuqurroq tadqiqotlar olib borishni talab etadi.

XULOSA Mazkur tadqiqot sun’iy intellekt bilan muloqot jarayonida inson ruhiyatini ifodalovchi leksikaning diskursiv transformatsiyasini lingvokognitiv va semantik jihatdan tahlil qilishga qaratildi. O‘rganishlar shuni ko‘rsatdiki, raqamli kommunikatsiya, ayniqsa sun’iy intellekt bilan o‘zaro muloqot, til tizimiga sezilarli ta’sir ko‘rsatib, inson nutqining strukturaviy va mazmuniy jihatlarida muayyan o‘zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Bu o‘zgarishlar eng avvalo ruhiy holatni ifodalovchi leksik birliklarda yaqqol namoyon bo‘ladi. Tahlillar natijasida aniqlanishicha, sun’iy intellekt bilan muloqotda inson nutqi soddalashishga, ixchamlashishga va semantik umumlashuvga intiladi. Murakkab va chuqur emotsional holatlarni ifodalovchi birliklar o‘rnini qisqa, umumiy va neytral leksik vositalar egallamoqda. Shu bilan birga, an’anaviy nutqqa xos bo‘lgan ekspressivlik darajasi pasayib, emotsional yuklama kamayadi. Bunday transformatsiya insonning yangi kommunikativ muhitga kognitiv moslashuvi natijasi sifatida izohlanadi. Tadqiqot natijalari sun’iy intellekt bilan muloqot jarayonida yangi diskurs turi shakllanayotganini ko‘rsatadi. Bu diskursda ruhiy holatni ifodalovchi leksika nafaqat til birliklari orqali, balki multimodal vositalar — emoji, qisqartmalar va boshqa semiotik elementlar orqali ham ifodalanadi. Natijada tilning lingvokognitiv tizimida yangi ifoda modellari paydo bo‘lib, ular zamonaviy kommunikatsiya ehtiyojlariga moslashgan holda rivojlanmoqda.

Inson va sun’iy intellekt o‘rtasidagi muloqot jarayoni ruhiy holatni ifodalovchi leksikaning diskursiv, semantik va kognitiv xususiyatlarini qayta shakllantiruvchi muhim omil sifatida namoyon bo‘ladi. Mazkur yo‘nalish kelgusida yanada chuqurroq, empirik va eksperimental tadqiqotlarni talab etadi hamda zamonaviy tilshunoslikda yangi ilmiy izlanishlar uchun keng imkoniyatlar yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Safarov, Sh. (2020). Kognitiv tilshunoslik asoslari. Toshkent: Fan nashriyoti, 45–52-betlar.
2. Karasik, V. I. (2019). Yazykovoy krug: lichnost, kontsepty, diskurs. Moskva: Gnozis, 75–82-betlar.
3. Crystal, D. (2011). Internet Linguistics: A Student Guide. London: Routledge, 110–120-betlar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

4. Gibbs, R. W. (2008). The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought. Cambridge: Cambridge University Press, 90–98-betlar.
5. Turkle, S. (2017). Reclaiming Conversation: The Power of Talk in a Digital Age. New York: Penguin Press, 150–160-betlar.
6. Kubryakova, E. S. (2012). O kognitivnoy lingvistike i kognitivnykh issledovaniyakh. Moskva: Nauka, 35–44-betlar.
7. Muratxodjayeva, F. X. (2026). EMOTSIONAL-EKSPRESSIV LEKSIKANING DISKURSIV-SEMANTIK XUSUSIYATLARI VA INSON RUHIYATINING VERBAL TASVIRI. *Latin American journal of education*, *6*(3), 10-16.
8. Muratxodjayeva, F. X. (2026). INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI BIRLIKLARNING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI. *Latin American journal of education*, *6*(1), 204-209.
9. Xotamovna, M. F. (2025). MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYADA TARJIMANING MUHIM AHAMIYATI. *SO ‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, *8*(1), 183-187.
10. MURATKHODJAEVA, F. (2025). INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI MELIORATIV EMOTSIYALARNING SEMANTIK KO ‘LAMI. *«ACTA NUUz»*, *1*(1.2. 1), 280-281.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

INSON RUHIY TAJRIBASINING METAFORIK TASVIRLARI: INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL BIRLIKLAR ORQALI MILLIY TAFAKKURNING NAMOYON BO‘LISHI

Oriental Universiteti tillar 2 kafedrasi Dotsenti
Muratxodjayeva Feruza Xotamovna
Oriental Universiteti 1- bosqich Magistranti
Atakulova Kamola Ulug‘bekovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforik birliklar chuqur tahlil qilinadi hamda ular orqali insonning ruhiy tajribasi, hissiy kechinmalari va milliy tafakkurining o‘ziga xos jihatlari yoritiladi. Metafora nafaqat badiiy vosita, balki inson tafakkurining muhim kognitiv mexanizmi sifatida talqin qilinadi. Shu bois, maqolada metaforik birliklar tilshunoslik, kognitiv lingvistika va madaniyatshunoslik nuqtayi nazaridan o‘rganiladi. Metaforik birliklar orqali ifodalangan emotsional mazmun ko‘pincha ma’lum bir madaniy kontekst bilan chambarchas bog‘liq bo‘ladi. Har bir til egasi o‘z tajribasi, urf-odatlari va tarixiy rivojlanishiga asoslangan holda dunyoni idrok etadi va bu jarayon til birliklarida, xususan, metaforalarda o‘z aksini topadi. Masalan, ingliz tilida abstrakt tushunchalarni ifodalashda ko‘proq individualistik va analitik yondashuv kuzatilsa, o‘zbek tilida esa jamoaviylik, hissiylik va obrazlilik ustunlik qiladi.

Annotation. This article provides an in-depth analysis of metaphorical units in the English and Uzbek languages and explores the distinctive features of human spiritual experience, emotional states, and national ways of thinking expressed through them. Metaphor is interpreted not only as a stylistic device but also as an important cognitive mechanism of human thought. Therefore, metaphorical units are examined from the perspectives of linguistics, cognitive linguistics, and cultural studies. The emotional content conveyed through metaphorical units is often closely connected with a specific cultural context. Each speaker perceives the world based on their own experience, traditions, and historical development, and this process is reflected in linguistic units, particularly in metaphors. For example, in English, an individualistic and analytical approach is more commonly observed in expressing abstract concepts, whereas in Uzbek, collectivism, emotional richness, and imagery tend to prevail.

Аннотация. В данной статье проводится глубокий анализ метафорических единиц в английском и узбекском языках, а также освещаются особенности духовного опыта человека, его эмоциональных переживаний и национального мышления, выражаемые через них. Метафора рассматривается не только как художественное средство, но и как важный когнитивный механизм человеческого мышления. В связи с этим метафорические единицы изучаются с точки зрения лингвистики, когнитивной лингвистики и культурологии. Эмоциональное содержание, выражаемое посредством метафорических единиц, часто тесно связано с определённым культурным контекстом. Каждый носитель языка воспринимает мир,

опираясь на собственный опыт, традиции и историческое развитие, и этот процесс находит своё отражение в языковых единицах, в частности в метафорах. Например, в английском языке при выражении абстрактных понятий чаще наблюдается индивидуалистический и аналитический подход, тогда как в узбекском языке преобладают коллективизм, эмоциональность и образность.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Kirish. Til inson ruhiyati va emotsiyalarini ifodalashning eng muhim vositalaridan biri hisoblanadi. Har bir til metaforik birliklar orqali nafaqat shaxsiy tajribani, balki ijtimoiy munosabatlar, madaniy qadriyatlar va tarixiy xotirani ham aks ettiradi. Metaforalar orqali inson o‘z ichki kechinmalarini tashqi dunyo obyektlari bilan qiyoslab, murakkab abstrakt tushunchalarni yanada tushunarli va obrazli shaklda ifodalaydi. Shu bois, metafora til va tafakkur o‘rtasidagi ko‘prik vazifasini bajaradi. Har bir til o‘ziga xos metaforik tizimga ega bo‘lib, bu tizim milliy mentalitet, urf-odatlar va ijtimoiy tajriba bilan chambarchas bog‘liqdir. Ingliz va o‘zbek tillari bu jihatdan sezilarli farqlarga ega. Ingliz tilida ko‘pincha individualizm, ichki kechinmalarni tahlil qilish (introspektsiya) va shaxsiy tajribaga urg‘u beriladi. O‘zbek tilida esa kollektivlik, ijtimoiy munosabatlar va madaniy qadriyatlar ustunlik qiladi. Bu farqlar metaforik birliklarda yaqqol namoyon bo‘ladi.

Masalan, ingliz tilidagi *“heartache”* iborasi asosan shaxsning ichki ruhiy og‘rig‘ini, individual qayg‘usini ifodalaydi. Bu yerda e’tibor insonning ichki holatiga qaratilgan. O‘zbek tilidagi *“yurak azobi”* esa nafaqat individual hissiyotni, balki uning ijtimoiy va madaniy kontekstini ham o‘zida mujassamlashtiradi. Bu ibora ko‘pincha oilaviy, ijtimoiy yoki axloqiy omillar bilan bog‘liq holda qo‘llanadi va shu orqali kollektiv ongning aks etishini ko‘rsatadi. Shu jihatdan, til va madaniyat o‘rtasidagi kognitiv bog‘liqlikni o‘rganish inson ruhiy tajribasini chuqurroq anglash imkonini beradi. Metaforik birliklar inson tafakkurining qanday shakllanishini, u qanday konseptual modellar asosida ishlashini va madaniy qadriyatlar bilan qanday uyg‘unlashishini ochib beradi.

Maqolaning asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat:

- Ingliz va o‘zbek tilidagi metaforik birliklarni tizimli ravishda tahlil qilish;
- Emotsional mazmun va madaniy kontekst o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni solishtirish;
- Metaforik birliklarning milliy tafakkur va hissiy tajriba bilan aloqadorligini aniqlash;
- Til, madaniyat va kognitiv lingvistika nuqtai nazaridan kompleks yondashuv asosida tahlil qilish.

Nazariy jihatdan ushbu tadqiqot bir qator muhim ilmiy qarashlarga asoslanadi. Xususan, George Lakoff va Mark Johnson tomonidan ilgari surilgan nazariyaga ko‘ra, metafora inson tafakkurining asosiy mexanizmlaridan biri bo‘lib, abstrakt tushunchalarni konkret va sezgi orqali qabul qilinadigan obrazlar yordamida tushuntiradi. Zoltán Kövecses esa emotsional metaforalarning nafaqat individual tajribani, balki madaniy kontekstni ham aks ettirishini ta’kidlaydi. Shuningdek, Ronald Langacker tomonidan ishlab chiqilgan kognitiv grammatika nazariyasi til tuzilmalari va ma’no o‘rtasidagi uzviy

bog‘liqlikni tushuntirishga xizmat qiladi. Amaliy tahlil jarayonida ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforik birliklar turli misollar asosida ko‘rib chiqiladi.

Masalan:

Heart of stone metaforasi ingliz tilida insonning hissiy sovuqligi, rahmsizligi yoki boshqalarga nisbatan befarqligini ifodalaydi. *“He faced the world with a heart of stone”* jumlasida shaxsning ichki holati, ya’ni uning hissiy jihatdan yopiq ekanligi tasvirlanadi. Kognitiv nuqtai nazardan, bu yerda “yurak” hissiyot markazi sifatida, “tosh” esa qattiqlik va hissiyatsizlik ramzi sifatida conceptual mapping orqali bog‘lanadi.

Burst into tears iborasi esa kuchli va to‘satdan yuzaga keladigan emotsional reaksiyani ifodalaydi. *“She burst into tears after hearing the news”* misolida hissiyotlarning nazoratdan chiqib, birdaniga namoyon bo‘lishi tasvirlangan. Bu metafora nafaqat individual kechinmani, balki ijtimoiy jihatdan qabul qilinadigan emotsional reaksiyani ham aks ettiradi. Ya’ni, yig‘lash insoniylik belgisi sifatida ko‘riladi va madaniy kontekstda ma’lum darajada normal holat sifatida baholanadi. O‘zbek tilida bu kabi holatlarga mos ravishda *“ko‘z yoshiga bo‘g‘ilmoq”*, *“yig‘idan to‘xtamaslik”* kabi iboralar qo‘llaniladi. Biroq ular ko‘pincha yanada kuchliroq emotsional fon va dramatik obrazlilik bilan ajralib turadi. Bu esa o‘zbek tilida hissiy ifoda darajasi yuqoriroq ekanligini ko‘rsatadi. Shuningdek, ingliz tilidagi metaforalar ko‘pincha qisqa, ixcham va analitik bo‘lsa, o‘zbek tilida ular ko‘proq tasviriy, kengaytirilgan va emotsional rang-baranglikka ega bo‘ladi. Bu farq ikki til egalarining dunyoni idrok etish uslubidagi tafovut bilan bevosita bog‘liqdir. Ingliz tilidagi metaforik birliklar insonning ichki ruhiy holatini, individual tajribasini va introspektiv kechinmalarini ifodalashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu birliklar ko‘pincha konseptual metafora asosida shakllanib, abstrakt hissiyotlarni konkret obrazlar orqali ifodalaydi.

Masalan, **“carry a heavy heart”** iborasi ruhiy yuk va chuqur qayg‘uni anglatadi. *“He carried a heavy heart after the loss”* jumlasida insonning ichki og‘ir hissiy holati tasvirlanadi. Kognitiv nuqtai nazardan, bu yerda “yurak” hissiyot markazi sifatida, “og‘irlik” esa qayg‘u va psixologik bosim ramzi sifatida conceptual mapping orqali bog‘lanadi. Ya’ni, hissiy og‘riq jismoniy og‘irlik sifatida tasavvur qilinadi.

“Love is fire” metaforasi esa universal xarakterga ega bo‘lib, sevgi hissining ikki tomonlama tabiatini ifodalaydi. *“Love is fire, it warms but can burn”* misolida sevgi bir tomondan iliqlik, yaqinlik va hayotiy energiya manbai sifatida ko‘rsatilsa, ikkinchi tomondan xavf, azob va yo‘qotish ehtimolini ham anglatadi. Bu metafora kognitiv lingvistikada keng tarqalgan konseptual model bo‘lib, hissiyotlarni tabiiy hodisalar orqali tushuntirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, **“enemy’s heart is cold”** iborasi insonning rahmsizligi, sovuqqonligi va yomon niyatini ifodalaydi. *“The enemy’s heart is cold, showing no remorse”* jumlasida hissiy befarqlik va axloqiy mas’uliyatning yo‘qligi tasvirlanadi. Bu yerda “sovuqlik” hissiy uzoqlik va mehrning yo‘qligi bilan bog‘lanadi, ya’ni kognitiv mapping orqali axloqiy sifatlar jismoniy holatlar bilan ifodalanadi. O‘zbek tilidagi metaforik birliklar esa ko‘proq ijtimoiy-madaniy qadriyatlar, kollektiv tajriba va ruhiy uyg‘unlikni ifodalashga

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

yo‘naltirilgan. Bu birliklarda individual hissiyotlar ko‘pincha ijtimoiy kontekst bilan chambarchas bog‘langan holda namoyon bo‘ladi.

Masalan, **“ko‘ngli to‘q”** iborasi ichki tinchlik, qoniqish va ruhiy barqarorlikni anglatadi. *“U har doim ko‘ngli to‘q bo‘lib yashaydi”* jumlasida insonning nafaqat shaxsiy, balki ijtimoiy jihatdan ham muvozanatli hayot kechirayotgani ifodalanadi. Bu metafora moddiy va ma’naviy qoniqish uyg‘unligini aks ettiradi.

“Yuragi ezilmoq” esa kuchli hissiy og‘riq va qayg‘uni bildiradi. *“U yuragi ezilib xabarni eshitdi”* misolida insonning ichki kechinmalari juda obrazli tarzda ifodalanadi. Bu yerda hissiyot jismoniy bosim yoki ezilish sifatida tasvirlanadi, bu esa ingliz tilidagi “heavy heart” metaforasi bilan ma’lum darajada o‘xshashlikni ko‘rsatadi.

“Ota ko‘ngli” iborasi o‘zbek madaniyatiga xos bo‘lgan ijtimoiy va oilaviy qadriyatlarni aks ettiradi. *“U ota ko‘ngli bilan qaror qabul qildi”* jumlasida qaror qabul qilish jarayonida mehr, mas’uliyat va farzand manfaatini ustun qo‘yish kabi madaniy normalar ifodalanadi. Bu metafora individual emas, balki ijtimoiy rolga asoslangan tafakkurni ko‘rsatadi.

“Oqil yurak” esa aql va hissiyot uyg‘unligini bildiradi. *“U oqil yurak bilan masalani hal etdi”* misolida qaror qabul qilishda nafaqat mantiqiy fikrlash, balki hissiy sezgirlik ham muhim ekanligi ta’kidlanadi. Bu o‘zbek tafakkurida ratsional va emotsional omillarning bir-biridan ajralmasligini ko‘rsatadi.

Umumiy tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, metaforik birliklarni quyidagi kategoriyalarga ajratish mumkin:

Universallik (umumiylik):

- *Love is fire – Sevgi olov*
- *Heartache – Yurak azobi*

Bu metaforalar turli tillarda uchrasa-da, insonning umumiy biologik va emotsional tajribasiga asoslanadi. Ya’ni, ular universal kognitiv modellarga tayanadi.

Milliy xususiyatlar:

- *Enemy’s heart is cold – Sovuq yurak*
- *Ko‘ngli to‘q*

Bu birliklar esa muayyan madaniyatga xos qadriyatlar, axloqiy me’yorlar va ijtimoiy tajriba asosida shakllanadi. Solishtirma tahlil shuni ko‘rsatadiki, ingliz tilidagi metaforik birliklar ko‘proq individualizm, ichki kechinmalar va introspektiv tajribani ifodalashga yo‘naltirilgan. O‘zbek tilida esa metaforalar ijtimoiy munosabatlar, oilaviy qadriyatlar va kollektiv tafakkur bilan uzviy bog‘langan. Natijada, metaforik birliklar orqali nafaqat tilning leksik boyligi, balki inson tafakkurining milliy va universal jihatlari ham namoyon bo‘ladi. Bu esa til, madaniyat va kognitiv jarayonlar o‘rtasidagi murakkab va chuqur aloqani ochib beradi.

Xulosa shuni ko‘rsatadiki, metaforik birliklar inson ruhiyati va emotsiyalarini ifodalashda markaziy rol o‘ynaydi hamda til orqali inson tafakkurining chuqur qatlamlarini ochib berishga xizmat qiladi. Ingliz va o‘zbek tillaridagi metaforik tizimlar tahlili shuni ko‘rsatdiki, har ikki til umumiy kognitiv asosga ega bo‘lsa-da, ularning ifoda usullari

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

sezilarli darajada farqlanadi. Xususan, ingliz tilida individual tajriba, ichki kechinmalar va introspektiv hissiyotlar ustunlik qilsa, o‘zbek tilida ijtimoiy-madaniy kontekst, kollektiv qadriyatlar va munosabatlarga asoslangan tafakkur kuchliroq namoyon bo‘ladi. Shuningdek, tadqiqot natijalari metaforalarning nafaqat lingvistik birlik, balki kognitiv va madaniy fenomen ekanligini tasdiqlaydi. Metaforalar orqali inson abstrakt tushunchalarni konkret obrazlar yordamida anglaydi, shu bilan birga o‘zining hissiy tajribasini madaniy me’yorlar asosida ifodalaydi. Bu esa til, tafakkur va madaniyat o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni yana bir bor tasdiqlaydi.

Bunday qiyosiy tahlil til o‘rganish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadi. Xususan, u o‘rganuvchilarga faqat grammatik va leksik bilimlarni emas, balki til ortidagi madaniy va kognitiv mexanizmlarni ham tushunishga yordam beradi. Shu jihatdan, metaforik birliklarni o‘rganish madaniyatlararo kommunikatsiya samaradorligini oshirishda, noto‘g‘ri talqinlarning oldini olishda va nutqning tabiiyligini ta’minlashda muhim vosita bo‘lib xizmat qiladi. Kelajakda ushbu yo‘nalishdagi tadqiqotlarni yanada kengaytirish, xususan, boshqa tillar bilan qiyosiy tahlillarni olib borish, metaforalarning pragmatik va diskursiv xususiyatlarini o‘rganish muhim ilmiy natijalarga olib kelishi mumkin. Shuningdek, metaforik birliklardan foydalanishning psixolingvistik jihatlarini tadqiq etish orqali inson tafakkurining yanada chuqur mexanizmlarini ochib berish imkoniyati mavjud.

Umuman olganda, metaforik birliklarni o‘rganish nafaqat tilshunoslik, balki kognitiv fanlar, madaniyatshunoslik va kommunikatsiya nazariyasi uchun ham dolzarb va istiqbolli yo‘nalish hisoblanadi. Ushbu tadqiqot esa ingliz va o‘zbek tillari misolida metaforalarning universalligi va milliy xosligini ochib berish orqali mazkur sohada muhim ilmiy hissa qo‘shadi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Lakoff, G., & Johnson, M. (1980). Metaphors we live by. University of Chicago Press.
2. Ko‘vecses, Z. (2010). Metaphor: A practical introduction (2nd ed.). Oxford University Press.
3. Langacker, R. W. (2008). Cognitive grammar: A basic introduction. Oxford University Press.
4. Axmedov, Q. (2012). Tilshunoslik: nazariya va amaliyot. Toshkent: “Sharq”.
5. Yoqubov, S. (2015). Metafora va simvolizm: til va madaniyat kontekstida. Toshkent: “O‘zbekiston”.
6. Xolmurodov, B. (2018). Kognitiv lingvistika va til. Toshkent: “Fan”.
7. Karimov, I. (2020). Emotsional birliklar va ularning tahlili (o‘zbek tili misolida). Toshkent: “Ilm-Ziyo”.
8. Mirzaev, D. (2017). Leksik semantika va metafora nazariyasi. Samarqand: “SamDU nashriyoti”.
9. Muratxodjayeva, F. X. (2026). INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI BIRLIKLARNING MILLIY-MADANIY XUSUSIYATLARI. *Latin American journal of education*, *6*(1), 204-209.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

10. MURATKHODJAEVA, F. (2026). INGLIZ VA O ‘ZBEK MADANIYATLARIDA AYOL OBRAZINING LINGVOMADANIY MODELI. *«ACTA NUUz»*, *1*(1.2), 306-308.
11. Xotamovna, M. F. (2025). MADANIYATLARARO KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYADA TARJIMANING MUHIM AHAMIYATI. *SO ‘NGI ILMIY TADQIQOTLAR NAZARIYASI*, *8*(1), 183-187.
12. MURATKHODJAEVA, F. (2025). INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI MELIORATIV EMOTSIYALARNING SEMANTIK KO ‘LAMI. *«ACTA NUUz»*, *1*(1.2. 1), 280-281.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

ТОНАЛЬНАЯ СИСТЕМА КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА И ТРУДНОСТИ ЕЁ ОСВОЕНИЯ

Рауфова Маликахон Гуломжоновна,
студентка, Узбекский государственный университет мировых языков
Факультет восточной филологии
E- mail: raufovamalika7@gmail.com
Научный руководитель: **Якубова Фотима Бахтияровна,**
преподаватель, Узбекский государственный университет мировых языков
Факультет восточной филологии
E- mail: ladycat87-87@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются особенности тональной системы китайского языка как ключевого элемента его фонологической структуры. Анализируются основные типы тонов в путунхуа, их функциональная роль в смыслоразличении, а также явление тональных изменений в потоке речи. Особое внимание уделяется трудностям, возникающим у изучающих китайский язык, включая проблемы восприятия, воспроизведения и интерференции родного языка. На основе данных лингвистика и психолингвистика предлагаются методы эффективного освоения тональной системы.

Ключевые слова: китайский язык, тон, путунхуа, фонетика, тональная система, произношение, фонематический слух, тональный сандхи, языковая интерференция

Введение. Китайский язык, в частности его нормативная форма — путунхуа, представляет собой один из наиболее распространённых языков мира. Его уникальность заключается в наличии тональной системы, которая играет решающую роль в различении значений слов. В отличие от большинства европейских языков, где смысл слова определяется главным образом фонемным составом, в китайском языке важнейшим компонентом является тон.

Изучение тонов представляет серьёзную проблему для носителей нетональных языков, таких как русский. Это связано с тем, что в их языковом опыте отсутствует необходимость различать высоту звука как смыслоразличительный признак. В связи с этим возникает необходимость комплексного анализа тональной системы китайского языка и выявления основных трудностей её освоения.

Понятие и структура тональной системы китайского языка. С точки зрения фонетика, тон представляет собой изменение высоты голоса при произнесении слога, которое выполняет смыслоразличительную функцию. Китайский язык относится к числу тональных языков, где каждый слог обладает определённым тоном.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

В современном китайском языке (путунхуа) выделяют четыре основных тона и один нейтральный:

- Первый тон (高平调) — высокий и ровный;
- Второй тон (升调) — восходящий;
- Третий тон (上声) — нисходяще-восходящий;
- Четвёртый тон (去声) — резко нисходящий;
- Нейтральный тон — ослабленный, краткий.

Каждый тон имеет строго определённый контур, который можно графически изобразить. Например, первый тон обозначается как ровная линия, а четвёртый — как резкое падение.

Особенностью китайского языка является его слоговая структура: один слог, как правило, соответствует одному иероглифу и одному значению. Однако ограниченное количество возможных слогов компенсируется наличием тонов, что значительно увеличивает количество различаемых слов.

Функции тонов в китайском языке. Тоны выполняют несколько важнейших функций:

1. Смыслоразличительная функция

Один и тот же слог может иметь разные значения в зависимости от тона. Например:

mā (妈) — «мама»,

má (麻) — «конопля»,

mǎ (马) — «лошадь»,

mà (骂) — «ругать».

2. Грамматическая функция

В некоторых случаях изменение тона может указывать на различие частей речи или грамматических форм.

3. Ритмико-интонационная функция

Тоны участвуют в формировании ритма китайской речи.

Тональные изменения в потоке речи. В реальной речи тоны редко реализуются в «чистом» виде. Важную роль играет явление тональный сандхи — изменение тонов в зависимости от фонетического окружения.

Наиболее известное правило — изменение третьего тона:

- При последовательности двух третьих тонов первый произносится как второй.

Также существуют другие случаи сандхи, включая изменения в служебных словах и редукцию нейтрального тона. Это делает систему более сложной для изучающих, так как требует учитывать не только отдельные слова, но и их сочетания.

Трудности освоения тональной системы. Отсутствие тонов в родном языке.

Для носителей русского языка тон не является значимым признаком. Это приводит к тому, что учащиеся игнорируют тональные различия или воспринимают их как второстепенные.

Недостаточно развитый фонематический слух. Развитие фонематический слух является необходимым условием успешного освоения тонов. Без этого учащиеся не способны различать тональные контрасты.

Языковая интерференция. языковая интерференция проявляется в том, что учащиеся переносят привычные интонационные модели на китайскую речь, что приводит к ошибкам.

Артикуляционные трудности. Некоторые тоны, особенно третий, требуют сложной координации голосовых связок. Это вызывает трудности даже у тех, кто хорошо различает тоны на слух.

Несоответствие учебной и реальной речи. В учебных материалах тоны часто произносятся чётко и изолированно, тогда как в реальной речи они редуцируются или изменяются, что усложняет восприятие.

Психолингвистические аспекты освоения тонов. С позиции психолингвистика, изучение тонов связано с формированием новых нейронных связей. Мозг должен научиться воспринимать высоту звука как значимый признак.

Исследования показывают, что взрослые учащиеся испытывают большие трудности, чем дети, поскольку их фонологическая система уже сформирована. Однако при регулярной практике возможно значительное улучшение восприятия и произношения.

Методы и приёмы обучения тонам. Для успешного освоения тональной системы рекомендуется использовать комплексный подход:

- Аудирование — регулярное прослушивание речи носителей;
- Имитация (shadowing) — повторение за диктором;
- Визуализация — использование графиков и жестов;
- Минимальные пары — тренировка различий между словами;
- Фонетические упражнения — систематическая работа над произношением;
- Обратная связь — контроль со стороны преподавателя.

Заключение. Тональная система китайского языка представляет собой сложный, но логически организованный механизм, играющий ключевую роль в формировании значений слов. Основные трудности её освоения связаны с отсутствием аналогичных явлений в родном языке учащихся, недостаточным развитием слуха и влиянием интерференции.

Тем не менее, при использовании современных методов обучения и регулярной практике возможно успешное овладение тональной системой. Это открывает путь к полноценному владению китайским языком и более глубокому пониманию китайской культуры.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Маслов Ю. С. Введение в лингвистика. — М.: Высшая школа, 2005.
2. Реформатский А. А. Введение в языкознание. — М.: Аспект Пресс, 2010.
3. Щерба Л. В. Фонетика французского языка. — СПб., 2004.
4. Duanmu, S. *The Phonology of Standard Chinese*. — Oxford University Press, 2007.
5. Yip, M. *Tone*. — Cambridge University Press, 2002.

Date: 21st April-2026

КОНЦЕПТ «ПРИРОДА» В РУССКИХ И КИТАЙСКИХ УСТОЙЧИВЫХ ВЫРАЖЕНИЯХ

Якубова Фотима Бахтияровна
преподаватель, Узбекский государственный университет мировых языков Факультет восточной филологии
E- mail: ladycat87-87@mail.ru

Аннотация. В статье рассматривается концепт «природа» как важный элемент языковой картины мира в русской и китайской лингвокультурах. Анализируются устойчивые выражения (фразеологизмы, пословицы и идиомы), отражающие представления о природе, её роли в жизни человека и символическом значении природных явлений. Особое внимание уделяется сопоставлению образов, метафор и культурных смыслов, закреплённых в языках. Исследование проводится в рамках лингвистика, когнитивная лингвистика и межкультурной коммуникации.

Ключевые слова: концепт, природа, русский язык, китайский язык, фразеологизмы, пословицы, языковая картина мира, метафора, культурная семантика

В современной лингвистика особое внимание уделяется изучению концептов как базовых единиц мышления, отражённых в языке. Концепт «природа» является универсальным, однако его содержание и интерпретация варьируются в зависимости от культурных традиций.

Русская и китайская лингвокультуры обладают богатым фондом устойчивых выражений, в которых природные явления выступают в качестве источника метафор и символов. Сравнительный анализ этих выражений позволяет выявить сходства и различия в мировосприятии носителей двух языков.

Понятие концепта занимает центральное место в когнитивная лингвистика. Концепт рассматривается как ментальная единица, включающая знания, ассоциации и культурные смыслы.

Концепт «природа» включает представления о:

- окружающем мире;
- природных явлениях;
- взаимодействии человека и природы;
- символических значениях природных объектов.

В рамках языковая картина мира данный концепт отражает культурно обусловленные особенности восприятия действительности.

Русский язык богат фразеологизмами и пословицами, связанными с природой. Это обусловлено исторической зависимостью жизни человека от природных условий.

Образы стихий. В русском языке широко представлены образы:

- ветра: «ветер в голове» (легкомысленность);

International Conferences | Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

- воды: «как в воду глядел» (предвидение);
- огня: «играть с огнём» (рисковать);
- земли: «стоять на земле» (быть реалистом).

Эти образы отражают восприятие природы как силы, способной как помогать, так и угрожать человеку.

Природа как источник мудрости. Русские пословицы часто выражают народную мудрость:

- «После дождя — солнце»;
- «Что посеешь, то и пожнёшь».

Природа здесь выступает как модель жизненных закономерностей.

Эмоционально-оценочные значения. Природные явления используются для выражения эмоций:

- «гром среди ясного неба» — неожиданность;
- «туча сгущается» — надвигающаяся опасность.

Концепт «природа» в китайских устойчивых выражениях. Китайская лингвокультура формировалась под влиянием философских учений, таких как конфуцианство и даосизм, где природа занимает центральное место.

Гармония человека и природы. Многие китайские идиомы (成语 chéngyǔ) отражают идею гармонии:

- 顺其自然 (следовать природе вещей);
- 天人合一 (единство неба и человека).

Природа воспринимается не как противостоящая сила, а как гармоничная система.

Символика природных образов. В китайских выражениях важную роль играют символы:

- дракон — сила и власть;
- бамбук — стойкость;
- вода — мягкость и гибкость.

Эти образы часто имеют положительную коннотацию.

Философская глубина. Китайские устойчивые выражения нередко обладают абстрактным и философским характером, отражая принципы естественного порядка и баланса.

Сопоставительный анализ. Сравнение русских и китайских устойчивых выражений показывает как сходства, так и различия.

Сходства:

- использование природных образов как метафор;
- связь с жизненным опытом человека;
- универсальность некоторых символов (вода, солнце, земля).

Различия:

- в русском языке природа часто воспринимается как внешняя сила;

- в китайском — как часть гармоничной системы;
- русские выражения более эмоциональны, китайские — более философичны.

Роль природы в формировании культурных ценностей. Концепт «природа» тесно связан с системой ценностей общества. В русской культуре он отражает борьбу человека с природой и зависимость от неё. В китайской культуре — стремление к гармонии и следованию естественному порядку.

Это различие проявляется в языке и влияет на мышление носителей.

Заключение. Концепт «природа» занимает важное место в русской и китайской языковых картинах мира. Несмотря на универсальность данного концепта, его интерпретация существенно различается в зависимости от культурного контекста.

Русские устойчивые выражения отражают эмоционально насыщенное и часто драматичное восприятие природы, тогда как китайские выражения подчеркивают гармонию и философское осмысление окружающего мира. Сопоставительный анализ позволяет глубже понять особенности национального мышления и способствует развитию межкультурной коммуникации.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Апресян Ю. Д. Лексическая семантика. — М.: Наука, 1995.
2. Маслова В. А. Введение в когнитивная лингвистика. — М.: Академия, 2004.
3. Телия В. Н. Русская фразеология. — М.: Языки русской культуры, 1996.
4. Вежбицкая А. Язык. Культура. Познание. — М.: Русские словари, 1996.
5. 刘叔新. 汉语成语研究. — 北京: 商务印书馆, 2000.
6. 王力. 汉语史稿. — 北京: 中华书局, 1980.
7. Lakoff, G., Johnson, M. *Metaphors We Live By*. — Chicago: University of Chicago Press, 1980.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

QARSHI SHAHRIDA MARKAZLASHTIRILGAN ISSIQLIK TA'MINOTI MAVJUD AHVOL VA MUOMMOLAR

Tojiboyev S.J. – dotsent
Qarshi davlat texnika universiteti
Raupova O.I. – magistrant
Qarshi davlat texnika universiteti
E-mail: raupovaorasta4@gmail.com

O'tgan yillar mobaynida respublikada issiqlik ta'minoti tizimini yaxshilash hamda aholini issiqlik energiyasi va issiq suv bilan ta'minlash darajasini oshirish bo'yicha ko'plab ishlar amalga oshirildi. Respublikani ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning hozirgi bosqichi issiqlik ta'minoti tizimini kompleks modernizatsiya qilish va energiya tejovchi zamonaviy texnologiyalar asosida uning texnik darajasini oshirish zarurligini taqozo etmoqda.

Issiqlik ta'minoti tizimini rivojlantirish va modernizatsiya qilish, resurslarni tejovchi zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, aholini issiqlik energiyasi hamda issiq suv bilan ta'minlash sifati va darajasini yaxshilash chora-tadbirlarini izchil amalga oshirish maqsadida:

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 20-apreldagi "2018 — 2022-yillarda issiqlik ta'minoti tizimini rivojlantirish dasturi to'g'risida"gi PQ-2912-son qaroriga muvofiq iste'molchilarga issiqlik energiyasi uzluksiz yetkazib berilishini ta'minlash va uning sifatini oshirish, ishlab chiqarish jarayoniga innovatsion va resurs tejovchi texnologiyalarni, shuningdek, ushbu sohadagi boshqaruvning samarali bozor mexanizmlarini joriy etishga qaratilgan 2018 — 2022-yillarda issiqlik ta'minoti tizimini rivojlantirish dasturi amalga oshirilmoqda;

Qarshi shahrida markazlashtirilgan issiqlik ta'minoti tizimlarining holati haqida ma'lumotlar umumiy respublika tendensiyalari va hududiy muammolar asosida quyidagicha tavsiflanadi: O'zbekistonda markazlashtirilgan issiqlik ta'minoti tizimlari asosan eski infratuzilmaga tayanadi. Qarshi kabi viloyat markazlarida bu tizim faqat ayrim ko'p qavatli uylar va ijtimoiy obyektlarni qamrab oladi.

Avtomatlashtirish — issiqlik manbai, tarmoqlari va iste'molchilarini (markaziy issiqlik punktlari) birlashtirib, energiya samaradorligini oshirish, yonilg'i sarfini kamaytirish va xavfsiz boshqarishni ta'minlaydi. Avtomatlashtirish orqali issiqlik va issiq suvni hisobga olish, bosim va haroratni real vaqtda tartibga solish orqali yuqori samaradorlikka erishiladi.

Issiqlik manbalarini avtomatlashtirish**:** Qozonxona va TETS (issiqlik elektr tarmoqlari stansiyasi) ishini optimallashtirish, yoqilg'i-havo aralashmasini boshqarish.

Issiqlik tarmoqlarini boshqarish**:** Nasos stansiyalarini chastotali boshqarish, bosimni ushlab turish va avariyaviy vaziyatlarni tezkor aniqlash.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Abonent kirishlari (ITP/MIP) avtomatikasi**:** Iste'molchi binosiga kirish joyida issiqlik almashinuvchi qurilmalar (issiqlik punktlari) orqali tashqi havo haroratiga bog'liq holda issiqlik yuklamasini avtomatik sozlash.

Integratsiyalashgan hisobga olish tizimi**:** Issiqlik energiyasi va issiq suv iste'molini LEX.UZ aniq hisobga olish.

Avtomatlashtirishning afzalliklari:

1. Energotejamkorlik: Issiqlik yo'qotishlarini kamaytiradi.
2. Ishonchlilik: Avariya holatlarida tezkor chora ko'rish imkonini beradi.
3. Qulaylik**:** Iste'molchi uchun doimiy barqaror issiqlik va issiq suv ta'minoti.

Ushbu tizimlar, shuningdek, issiqlik ta'minoti korxonalarida dispetcherlik nazoratini (SCADA tizimlari) amalga oshirishga xizmat qiladi

Asosiy muammolar Qarshi shahrida markazlashgan isitish tizimlariga xos muammolar:

Eskirgan tarmoqlar

Issiqlik quvurlari va qozonxonalar jismonan eskirgan, energiya yo'qotishlari yuqori.

Ko'plab tizimlar rekonstruksiya qilinmagan.

Past qamrov darajasi

Ko'p xonadonlar markaziy tizimga ulanmagan.

Shu sababli aholi: individual gaz qozonlari, elektr isitish vositalaridan foydalanadi. Issiqlik sifati pastligi amaldagi me'yor bo'yicha xonalar harorati kamida 18–20°C bo'lishi kerak. Amalda esa ayrim hududlarda bu ko'rsatkichga yetmaslik holatlari uchraydi. Energiya samaradorligi past. Issiqlik uzatishda katta yo'qotishlar mavjud. Bu esa gaz va yoqilg'i sarfini oshiradi. Keyingi yillarda davlat tomonidan issiqlik ta'minoti tizimini modernizatsiya qilish va kengaytirish bo'yicha ishlar olib borilmoqda. 2030-yilgacha: markazlashgan tizim qamrovini oshirish, eski qozonxonalarni yangilash, energiya samaradorligini oshirish rejalashtirilgan

Qarshi shahrida markaziy isitish tizimi to'liq rivojlanmagan yangi qurilayotgan massivlarda ko'pincha lokal qozonxonalar,avtonom isitish tizimlari qo'llanilmoqda.Mavjud tizimlar bosqichma-bosqich yangilanmoqda.

Markazlashtirilgan issiqlik ta'minoti tizimlari aholi soni ko'p shahar hududlarini yuqori samarali isitish bilan ta'minlaydi, ammo infratuzilmaning eskirishi, yuqori issiqlik yo'qotishlari va ko'plab mintaqalarda qazilma yoqilg'ilarga tayanish kabi jiddiy muammolarga duch kelmoqda. Modernizatsiya ishlari tarmoqlarni avtomatlashtirish, qayta tiklanadigan energiya manbalarini qo'llashga qaratilgan.

• Infratuzilmaning tanazzulga uchrashi: Asosiy muammo issiqlik tarmoqlari va uskunalarining eskirishidir, bu esa ba'zi mintaqalarda yuqori texnik xizmat ko'rsatish xarajatlariga va tez-tez xizmat ko'rsatishda uzilishlarga olib keladi.

• Energiya samarasizligi: Eski tizimlar, ayniqsa shimoliy kengliklarda, transportda yuqori issiqlik energiyasi yo'qotishlariga duch keladi.

• Yoqilg'iga bog'liqlik: Global miqyosda tuman isitish tarmoqlarida hali ham qazilma yoqilg'ilar ustunlik qiladi (issiqlik ishlab chiqarishning taxminan 90%).

• Foydalanish muammolari: Gidravlik boshqaruv bilan bog'liq muammolar iste'molchilar uchun sezilarli darajada qizib ketishga olib kelishi mumkin.

Modernizatsiya va tendentsiyalar

Aslida, eng muhim vazifa turar-joy va jamoat binolarida energiya tejaydigan isitish tizimlarini loyihalash va qurishda asosiy energiya manbalarini tanlashdir. Qarshi shahrida markazlashtirilgan issiqlik ta’minoti tizimining holati: qisman ishlaydi, lekin eskirgan; qamrovi cheklangan; sifat va samaradorlik jihatidan muammolar mavjud; hozirda tizim islohot va modernizatsiya bosqichida.

Qarshi shahrida markazlashtirilgan issiqlik ta’minoti tizimlari hozirgi kunda o‘z ahamiyatini saqlab qolgan bo‘lsa-da, ularning samaradorligi bir qator omillarga bog‘liq. Tizimlarning eskirganligi, issiqlik yo‘qotishlarining mavjudligi va modernizatsiya zarurati bu sohadagi asosiy muammolardan hisoblanadi. Shu bilan birga, energiya tejamkor texnologiyalarni joriy etish va tizimlarni bosqichma-bosqich yangilash orqali issiqlik ta’minotini yanada samarali va barqaror qilish mumkin. Umuman olganda, markazlashtirilgan issiqlik ta’minoti tizimlarini rivojlantirish va modernizatsiya qilish Qarshi shahri aholisi uchun sifatli va uzluksiz issiqlik ta’minotini ta’minlashda muhim ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO’YXATI:

1.Qodirov A., Karimov B. “Issiqlik ta’minoti tizimlari va ularning samaradorligi”. – Toshkent, 2020.

2.Qashqadaryo viloyati statistika boshqarmasi hisobotlari: "Uy-joy kommunal xo‘jaligi ko‘rsatkichlari", 2024-2025-yillar.

.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

UDK:633.51-631.879

TAQIRSIMON TUPROQLARI SHAROITIDA G‘O‘ZANING CP-1607 PARVARISHLASHDA AGRORUDALARNING TA’SIRI

Jamshid Abdinazarov
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalari universiteti dotsenti., q.x.f.f.doktori
Payanov Otabek Nodir o’g’li
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalari universiteti assistant o’qituvchisi
Bozorova Shodiya Abdisalom qizi
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalari universiteti 2-kurs magistri

Annotatsiya: Ilmiy maqolada ingichka tolali g‘o‘za naviga bentonit loyqasi va guliob fosfariti qo‘shimcha oziqalar berilganida ingichka tolali g‘o‘zaning unuvchanligi, o‘sishi, rivojlanishi va hosil to‘plashiga ta’siri bayon etilgan.
Kalit so‘zlar: Agrorudalar, Bentonit loyqasi,gulob fosfariti,qo‘shimcha oziqa

Kirish; Respublikamizda keyingi yillarda qishloq xo‘jaligida olib borilayotgan isloxotlar samarasi natijasida ingichka tolali paxtani yetishtirish, xususan ingichka tolani paxtani miqdorini ko‘paytirish bo‘yicha keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilganligi to’g’risida malumot ega bo’ldim[1-25].

Taqirsimon tuproqlarda mavsumda g‘o‘zaning o‘sishi, rivojlanishiga qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning ta’siri o‘rganildi.

Tajribada tuproq sharoitida g‘o‘zaning yangi ingichka tolali g‘o‘zaning CP-1607 navi ekildi va variantlarda qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning ingichka tolali g‘o‘zaning unib chiqishiga ta’sirini o‘rganish uchun kuzatuvlar o‘tkazildi.Tahlillar shuni ko‘rsatdiki nazorat variantda qaytariqlarda chigitning unib chiqishi bir ikki kun kechroq bo‘ldi. Joriy yilda chigitning 50% unib chiqishi shu variantda 15 aprelda ekishdan besh kun o‘tgach 100% unib chiqishi esa 20 aprelda kuzatildi. Boshqa qo‘llanilgan variantlar ikki kun oldin muddatda beshinchi variantda ya’ni har gektar maydonga 7.0 t/ga bentonit va 700 kg\ga qo‘shimcha oziqalar qo‘llanilganda 13 aprel kunlarida chigit 50%, 15 aprelda esa 100% unib chiqqanligi qayt qilindi. Turli qo‘shimcha oziqalar qo‘llanilganda tuproqning haydov qatlamidagi oziqa unsurlarining ko‘payganligi xisobiga chigitning unib chiqishi kuzatildi.1-jadval.

G‘o‘zaning o‘sib rivojlanishi har oyning birinchi sanasida amalga oshirildi. Fenologik kuzatuvlar natijasiga ko‘ra variantlar orasidagi farq tahlil etib borildi, g‘o‘zaga barcha variantlarda bir xil agrotexnika qo‘llanilib, o‘g‘itlash va sug‘orish me’yor va muddatlari bir xil, biroq qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning ingichka tolali g‘o‘za rivojiga ta’siri o‘ziga xos bo‘ldi.

Yana shuni alohida ta’kidlash kerakki joriy yilda Surxondaryo viloyati taqir tuproqlari sharoitida ingichka tolali g‘o‘zaning o‘sib rivojlanishi iyun oyining uchunchi

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

o‘n kunligigacha bo‘lgan davrda havo haroratining mo‘tadil bo‘lganligi uchun juda yaxshi bo‘ldi, biroq iyunning oxirgi o‘n kunligi va iyul oyining ikkinchi o‘n kunligida surinkali issiq harorat hamda uzluksiz garmsel shamolining esib turishi g‘o‘zaning o‘sib rivojlanishiga salbiy ta’sir etib qisman hosil elementlarining tushib ketishiga sabab bo‘ldi.

Tajriba dalasida oylik kuzatuvlar natijasiga ko‘ra nazorat variantda avgust oyida g‘o‘zaning bo‘yi 89,6 sm, hosil elementlari 24,4 dona, mavjud ko‘saklar soni 9,6 donagacha bo‘ldi va bir dona ko‘sakning vazni 3,4 gr ni tashkil qildi. 2-jadval.

Bentonit va gulob fosforiti qo‘shimcha oziqa sifatida qo‘llanilgan 4-7 variantlarda g‘o‘zaning o‘sishi rivojlanishi nazorat birinchi variantga yaqin bo‘ldi.

Bentonit va gulob fosfariti qo‘lanilgan 7,0t bentonit +700 kg gulob fosfariti qo‘llanilgan 5-variantda g‘o‘zaning o‘sib rivojlanishi eng yaxshi avgust oyining birinchi sanasida g‘o‘za bosh poyasi balandligi 98,4 sm , hosil elementlari soni 26.5 dona mavjud ko‘saklar soni 11.5 donani tashkil etib, nazoratdan g‘o‘zaning bo‘yi 8.8 sm, hosil elementlari soni 2.1 donaga, mavjud ko‘saklar esa 1,9 donaga ko‘p bo‘ldi.

Taqir tuproqlarda paxta hosildorligiga qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning ta’siri. Chigitni ekish muddati va miqdoridan tashqari, tuproqning fizik xossalari, uning meliorativ holati, unumdorlik qobiliyati chigit ekish usuli paxta hosildorligiga bevosita o‘z ta’sirini ko‘rsatadi.

Tajribada qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning oziqalik xususiyati borligi sababli mavsumiy ma’danli o‘g‘itlar bilan oziqlantirish barcha variantlarda kamaytirilgan me’yorda berilib, amal davrida to‘rt marta sug‘orildi. Tuproqqa qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalar kuzda shudgordan avval qo‘llanilganligi uchun ingichka tolali g‘o‘zaning rivoji va hosil to‘plashi turli ta’sir etdi. Ish dasturiga ko‘ra ma’dan o‘g‘itlar me’yorini barcha variantlarda ham qo‘shimcha oziqa sifatidagi tuproq unumdorligi va meliorativ holatiga ta’siri, shuningdek qo‘shimcha oziqalarning ta’sirida ingichka tolali g‘o‘zaning variantlar bo‘yicha o‘sishi, rivojlanishi, hosildorligi tahlil etiladi.

Xulosa shundaki tuproqqa qo‘llanilgan qo‘shimcha oziqalarning ta’sirida tuproq haydov qatlamida oziqa manbalari yaxshilanib, ingichka tolali g‘o‘za navining o‘sib rivojlanishi rivojlanishi yaxshilandi.

G‘o‘zaning unib chiqishiga qo‘llanilgan bentonit va gulob fosforiti ta’siri, chigit 05.04.2019 y da ekilgan.

1-jadval

Variantlar.	15.04.2019	I-qaytariq		II-qaytariq		III-qaytariq		O‘rtacha qaytariqlar bo‘yicha	
	Unib chiqishning boshlanishi	12-13.04	15-16-19.04	12-15.04	16-17-20.04	12-13.04	15-16-20.04		
		50%	100%	50%	100%	50%	100%	50%	100%
Nazorat	15.04	15.04	20.04	15,04	20,04	15,04	20,04	15,04	20,04
Andoza	15.04	17.04	20.04	18.04	19,04	18,04	20,04	18,04	20,04
7,0t (bentonit)	14.04	14.04	16.04	14,04	16,04	13,04	16,04	14,04	16,04
700 kg bentonit + 700 kg gulob fosfariti	14.04	16.04	18.04	16,04	18,04	16,04	17,04	16,04	18,04
7,0t (bentonit)+700 kg gulob fosfariti	13.04	13.04	15.04	13,04	15,04	13,04	15,04	13,04	15,04
5,0t (gulob fosfariti)	14.04	14.04	16.04	14,04	16,04	14,04	16,04	14,04	16,04
700 kg (gulob fosfariti)	14.04	14.04	17.04	15,04	17,04	15,04	18,04	15,04	18,04
5,0t (gulob fosfariti)+700 kg (bentonit	14.04	14,04	16,04	14,04	16,04	14,04	16,04	14,04	16,04

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Qo‘shimcha oziqalarning mavsumda g‘o‘zaning o‘sib rivojlanishiga ta’siri.
2019 yil 2-jadval

Variantlar Qo‘shimcha oziqalar asosiy qismi 2019 yil kuzda shudgordan avval qo‘llaniladi	Mavsumiy ma’dan o‘g‘itlar miqdori, kg/ga			1 avgust.				
	Azot	fosfor	Kaliy	g‘o‘zaning bo‘yi, sm	hosil shoxlar dona	hosil elementlari, dona	ko‘saklar soni, dona	Ochilgan ko‘saklar soni, dona
Nazorat	200	140	100	89.6	19.45	24.4	9.6	**8**
Andoza	150	105	75	88.1	18.5	21.5	7.1	**6**
7,0t (bentonit)	150	105	75	98.2	20.5	25.2	10.6	**9**
700 kg bentonit + 700 kg gulob fosfariti	150	105	75	92.0	19.0	23.5	9.2	**8**
7,0t (bentonit)+700 kg gulob fosfariti	150	105	75	98.4	20.4	26.5	11.5	**10**
5,0t (gulob fosfariti)	150	105	75	97.8	19.8	24.9	10.0	**9**
700 kg (gulob fosfariti)	150	105	75	90.4	18.7	22.5	9.1	**8**
5,0t (gulob fosfariti)+700 kg bentonit	150	105	75	98.0	20.0	25.2	10.5	**9**

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. Abdinazarov J., “The effect of various composts on the amount of salts in the soil” Proceedings of International Scientific Conference on Multidisciplinary Studies Hosted online from Moscow, Russia. PP.13-16. 11.03.2024.
2. S.Boltayev, O.Boynazarov, F.Imamov, J.Abdinazarov, B.Turdiyev, D.Artikova. Tuproq unumdorligiga noan’anaviy orgona-mineral kompostlarni qo’llash samradorligi. Life sciences and agriculture. 2021 № 3 (7). 37-53 p.
3.S.M.Boltayev, N.Abdurahimov, J.Abdinazarov, B.Turdiyev. Surxondaryoning taqir tuproqlari sharoitida ingichka tolali g’o’zani parvarishlash agrotexnologiyasida qo’shimcha oziqlantirishning ahamiyati. Qishloq xo’jaligi ekinlarini yetishtirishda dozarb masalalar va uni rivojlantirish istiqbollari nomli konferensiya ma’teriallari to’plami. T-2020. 105-107-bet.
4. Jamshid, A., & Otabek, K. (2024). THE EFFECT OF COMPOSTS ON THE YIELD OF FINE-FIBER COTTON. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 3(27), 239-242.
5. Jamshid, A., Saydullo, B., Otabek, P., Umida, M., & Uligberdi, K. (2022). TO STUDY THE EFFECT OF ADDITIONAL NUTRIENTS IN THE CARE OF FINE-FIBER

International Conferences | Open Access | Scientific Online Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

COTTON IN THE CONDITIONS OF BARREN SOILS OF SURKHANDARYA REGION. Galaxy International Interdisciplinary Research Journal, 10(1), 156-158.

6. Boltaev, S. M., Abdinazarov, J., & Yusupov, A. (2022). SURXONDARYONING TAQIRSIMON TUPROQLARI SHAROITIDA INGICHKA TOLALI G ‘O ‘ZANI PARVARISHLASHDA QO ‘SHIMCHA OZIQALARNING TA’SIRI O ‘RGANISH. World scientific research journal, 5(1), 50-54.

7. . Abdinazarov. (2024). THE EFFECT OF VARIOUS COMPOSTS ON THE AMOUNT OF SALTS IN THE SOIL. Proceedings of Scientific Conference on Multidisciplinary Studies, 3(3), 13–16. Retrieved from https://econferenceseries.com/index.php/scms/article/view/4075

8. Абдиназаров, Ж., & Болтаев, С. (2023). СУРХОНДАРЁ ВИЛОЯТИНИНГ ТАҚИРСИМОН ТУПРОҚЛАРИ ШАРОИТИДА ИНГИЧКА ТОЛАЛИ ҒЎЗАНИ ПАРВАРИШЛАШДА ҚЎШИМЧА ОЗИҚАЛАРНИНГ ТАЪСИРИНИ ЎРГАНИШ. AGROINNOVATSIYA, 1(1), 118-121.

9. Болтаев, С., Абдиназаров, Ж., & Ибрагимов, Х. (2023). СУРХОНДАРЁНИНГ ТАҚИР ТУПРОҚЛАРИ ШАРОИТИДА ИНГИЧКА ТОЛАЛИ ҒЎЗАНИ ПАРВАРИШЛАШДА ҚЎШИМЧА ОЗИҚАЛАРНИНГ ТАЪСИРИНИ ЎРГАНИШ. Научный Фокус, 1(5), 193-196.

10. Jamshid, A., & Mahliyo, A. (2024). THE EFFECT OF APPLYING VARIOUS RATES OF COMPOST ON THE AMOUNT OF HARMFUL SALTS IN MODERATELY SALINE MEADOW-TAKIR SOILS. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 3(35), 277-281.

11.Абдиназаров, Ж., Паянов, О., & Каримова, К. (2024). ТАҚИРСИМОН ТУПРОҚЛАРИ ШАРОИТИДА ТУРЛИ КОМПОСТЛАР, ТУПРОҚНИ УМУМФИЗИКАВИЙ ХОССАЛАРИГА ТАЪСИРИ. FORMATION OF PSYCHOLOGY AND PEDAGOGY AS INTERDISCIPLINARY SCIENCES, 3(35), 320-325.

12. РЎЗИЕВА, И., АБДИНАЗАРОВ, Ж., & РЎЗИМУРОДОВ, Д. ASSESSMENT OF THE QUALITY OF IRRIGATED GRASSLAND SOILS. UNIVERSITETI XABARLARI, 2020,[3/1] ISSN 2181-7324.

13. Болтаев, И. Б., Аскарова, З. Ш., & Абдиназаров, Ж. А. (2015). СОДЕРЖАНИЕ ОРГАНИЧЕСКОГО УГЛЕРОДА И ВАЛОВОГО АЗОТА В ПОЧВЕ ПРИ ВНЕСЕНИИ НАВОЗА РАЗЛИЧНОЙ СТЕПЕНИ РАЗЛОЖЕНИЯ. In Актуальные вопросы развития аграрной науки в современных экономических условиях (pp. 146-147).

14. Boltayev, S. M., Abdurahimov, N., Abdinazarov, J., & Turdiyev, B. Surxondaryoning taqir tuproqlari sharoitida ingichka tolali g’o’zani parvarishlash agrotexnologiyasida qo’shimcha oziqlantirishning ahamiyati. Qishloq xo’jaligi ekinlarini yetishtirishda dozarb masalalar va uni rivojlantirish istiqbollari nomli konferensiya ma’teriallari to’plami.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

15, Jamshid, A., & Otabek, X. (2024). BENTONITLI VA FOSFORITLI KOMPOSTLARNING TUPROQDAGI ZARARLI TUZLAR MIQDORIGA TA'SIRI. Научный Фокус, 2(20), 1-3.

16, Абдиназаров, Ж., & Курбанов, А. (2024, December). ИНГИЧКА ТОЛАЛИ ҒЎЗАНИ ПАРВАРИШЛАШДА ҚЎШИМЧА ОЗИҚАЛАРНИНГ ТАЪСИРИНИ ЎРГАНИШ. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 3, No. 29, pp. 80-83).

17. Jamshid, A., & Otabek, K. UOT 631.67: 631.4 DISTRIBUTION AND APPLICATION OF BIOGUM IN AGRICULTURE.

18. Jamshid, A., & Mahliyo, A. (2024, December). QO 'SHIMCHA OZIQALARNING INGICHKA TOLALI G 'O 'ZANI O 'SISH VA RIVOJLANISHDA TA'SIRI. In INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE (Vol. 3, No. 29, pp. 106-110).

19. Jamshid, A., & Asror, K. (2024). THE COMPOSITION OF VARIOUS COMPOSTS BASED ON BENTONITE, PHOSPHORITE, AND MANURE USED IN THE EXPERIMENT. PEDAGOGICAL SCIENCES AND TEACHING METHODS, 4(40), 95-99.

20. Болтаев, С., Бойназаров, О., Имамов, Ф., Абдиназаров, Ж., Артиқова, Д., & Турдимов, Б. (2021). ЭФФЕКТИВНОСТЬ ПРИМЕНЕНИЯ НЕТРАДИЦИОННЫХ ОРГАНО-МИНЕРАЛЬНЫХ КОМПОСТОВ ДЛЯ ПОВЫШЕНИЯ ПЛОДОРОДИЯ ПОЧВЫ. Life Sciences and Agriculture, (3-4 (7-8)), 46-61.

21. Абдиназаров, Ж., Мурадова, Ш., & Бегалиева, Н. (2025). ТУПРОҚГА ТУРЛИ КОМПОСТ ҚЎЛЛАНИЛГАНДА ТУПРОҚНИ УМУМФИЗИК ХОССАЛАРИГА ТАЪСИРИ. SCIENTIFIC ASPECTS AND TRENDS IN THE FIELD OF SCIENTIFIC RESEARCH, 3(29), 114-120.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

INFORMATIKA KURSIDA IJODIY LABORATORIYALAR TASHKIL ETISHDA NOAN'ANAVIY USULLARDAN FOYDALANISH

Jumaboyev Sarvar Musurmononich
Pedagogika fanlari bo'yicha falosafa doctori
Nishonova Dildora Mirzoxid qizi
Abdulla Qodiriy nomidagi Jizzax Davlat Pedagogika Universiteti 4-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada Zamonaviy informatika ta'limai an'anaviy dars formatidan tobora uzoqlashib, yangi pedagogik yondashuv va interaktiv muhitni talab qilmoqda. Laboratoriya darslari esa bu sohada alohida o'rin egallaydi — ular talabalarning nazariy bilimlarni amaliyotga tatbiq etishiga ko'mak beradi. Biroq ko'pchilik o'quv muassasalarida laboratoriya darslari hanuz an'anaviy "mashqni bajar va yop" formatida o'qilmoqda. Bu yondashuv talabaning ijodiy salohiyatini to'la yuzaga chiqara olmaydi. Noan'anaviy usullar esa talabani passiv qabul qiluvchidan faol yaratuvchiga aylantiradi. Bu maqolada informatika kursi laboratoriyalarini yangicha tashkil etishning bir necha samarali yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: Informatika ta'limi, ijodiy laboratoriya, noan'anaviy o'qitish usullari, interaktiv metodlar, innovatsion pedagogika, loyihaviy ta'lim, muammoli ta'lim, STEAM yondashuvi, gamifikatsiya,virtual laboratoriyalar, algoritmik tafakkur, raqamli texnologiyalar, mustaqil ta'lim, kreativ fikrlash.

Annotation: In this article, Modern informatics education is increasingly moving away from the traditional lesson format, requiring a new pedagogical approach and an interactive environment. Laboratory classes occupy a special place in this field—they help students apply theoretical knowledge in practice. However, in many educational institutions, laboratory classes are still taught in the traditional "do the exercise and close" format. This approach does not fully realize the creative potential of the student. Non-traditional methods, on the other hand, transform the student from a passive recipient into an active creator. This article analyzes several effective ways to reorganize informatics course laboratories.

Keywords: Informatics education, creative laboratory, non-traditional teaching methods, interactive methods, innovative pedagogy, project-based education, problem-based learning, STEAM approach, gamification, virtual laboratories, algorithmic thinking, digital technologies, independent learning, creative thinking.

Zamonaviy ta'lim tizimi informatika fanini o'qitishda innovatsion yondashuvlar va axborot texnologiyalaridan samarali foydalanishni talab etmoqda. Ayniqsa, o'quvchilarning ijodiy fikrlashini rivojlantirish, mustaqil ishlash ko'nikmalarini shakllantirish va amaliy bilimlarini mustahkamlashda ijodiy laboratoriya mashg'ulotlarining o'rni beqiyosdir. Shu nuqtai nazardan, informatika kursida ijodiy

laboratoriyalarni tashkil etishda noan'anaviy usullardan foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ta'lim jarayonida an'anaviy o'qitish metodlari bilan bir qatorda, interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, muammoli vaziyatlar yaratish, hamda raqamli texnologiyalar yordamida o'quv faoliyatini tashkil etish samaradorlikni oshiradi. Informatika fanida ijodiy laboratoriyalarni tashkil etishda o'quvchilarni faol ishtirok etishga undovchi, ularning mustaqil izlanish olib borishiga imkon beruvchi noan'anaviy yondashuvlarni qo'llash zarur hisoblanadi.

Mazkur tadqiqotning maqsadi — informatika kursida ijodiy laboratoriyalarni tashkil etishda noan'anaviy usullardan foydalanishning nazariy va amaliy asoslarini ishlab chiqish, samarali o'qitish metodikasini takomillashtirish hamda o'quvchilarning ijodiy va axborot-kommunikatsion kompetensiyalarini rivojlantirish yo'llarini aniqlashdan iborat.

Muammo asosida o'rganish

Noan'anaviy yondashuvlarning eng kuchlisi — bu real hayotiy muammolarni dars materialiga aylantirishdir. Talabaga "mana shu algoritmni bajaring" demak o'rniga, "mahallangizda avtobus jadvalini optimallashtirish uchun qanday dastur yozish mumkin?" degan vazifa qo'yilganda, u nafaqat dasturlashni o'rgangai, balki muammoni tahlil qilish, yechim loyihalash va natijani asoslash malakalarini ham egallaydi.

Misol: ma'umotlar bazasi laboratoriyasi

An'anaviy usulda talabaga tayyor jadval berilib, so'rovlar yozish so'raladi. Noan'anaviy usulda esa guruhga "Maktab kutubxonasi uchun elektron katalog tizimi yarating" topshirig¸i beriladi. Talabalar o'izalari ma'umotlar tuzilmasini, jadvallar orasidagi bog'liqlikni va foydalanuvchi interfeysini loyihalaydi.

Gamifikatsiya: o'yin elementlari orqali motivatsiya

Informatika laboratoriyalarida gamifikatsiya juda tabiiy tarzda qo'lanilishi mumkin, chunki o'quvchilar allaqachon o'yin mantig'iga oshna. Laboratoriyani "darajali o'yin" sifatida loyihalash — har bir topshiriq oldingisiga asoslanib, qiyinlashib borishi — talabani maqsad sari tortadi. Masalan, Python dasturlash laboratoriyasida: 1-daraja — matn chiqarish, 2-daraja — o'izgaruvchilar va shartlar, 3-daraja — funksiyalar, va oxirgi "boss daraja" — barcha bilimlarni birlashtirgan mini dastur yaratish. Har bir darajani tugatganda talaba "yutuq nishoni" oladi.

Gamifikatsiya elementlari

- Ball to'lash va reyting jadvali — sinfda sog'hlom raqobat muhiti yaratiladi
- Topshiriqlarni "missiya" sifatida taqdim etish — vazifaning qiziqarliligini oshiradi
- Vaqt chegarasi ("sprint") — konsentratsiya va tezkorlikni rivojlantiradi
- "Yashirin topshiriqlar" — qiziquvchan talabalar uchun qo'shimcha imkoniyatlar
- Jamoaviy yutuqlar — hamkorlikni rag'batlantiradi

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Teskari dars (flipped classroom) modeli

Bu modelda nazariy ma'umot darsdan oldin — video darslar, interaktiv o'quv materiallari yoki simulyatorlar orqali — o'izlashtiriladi. Laboratoriya vaqti esa amaliy masalalar, ijodiy loyihalar va jamoaviy ishlarga sarflanadi.

Informatika uchun bu ayniqsa qulay: masalan, o'iqituvchi "rekursiya" mavzusida 15 daqiqalik animatsiyali video tayyorlab, talabalar uni uyda ko'rib keladi. Laboratoriyada esa ular darhol rekursiv algoritmlar yozishga, bir-biriga tushuntiraga va noodatiy qo'llashlarga o'itadilar.

Loyiha asosida o'qrganish va real mijoz usuli

Eng kuchli noan'anaviy usullardan biri — talabalarni real foydalanuvchi uchun dastur yaratishga jalb qilishdir. Maktab qo'mitasi, mahalliy kutubxona yoki yoshlar markazi bilan hamkorlik o'irnatib, talabalar "real buyurtmachi" uchun ishlaydi.

Evristik va tadqiqot laboratoriyalari

An'anaviy laboratoriyada o'qituvchi barcha bosqichlarni belgilaydi. Evristik yondashuvda esa talabaga faqat maqsad beriladi — uni qanday amalga oshirish esa uning o'iz kashfiyotidir. Bu usul talabadan muammoni tahlil qilish, gipoteza shakllantirish, tajriba o'itkazish va xulosa chiqarishni talab qiladi.

Xulosa qilib aytganda informatika kursida ijodiy laboratoriyalarni tashkil etishda noan'anaviy usullardan foydalanish ta'lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etilgan bunday mashg'ulotlar o'quvchilarning nafaqat nazariy bilimlarini mustahkamlaydi, balki ularning amaliy ko'nikmalari, mustaqil fikrlashi va ijodiy yondashuvini ham rivojlantiradi. Noan'anaviy usullar — interfaol metodlar, loyiha asosida o'qitish, muammoli vaziyatlar yaratish va raqamli texnologiyalardan foydalanish — o'quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Natijada ular bilimni tayyor shaklda qabul qilishdan ko'ra, uni mustaqil ravishda izlab topish, tahlil qilish va amaliyotda qo'llashga o'rganadilar. Shuningdek, ijodiy laboratoriyalarni samarali tashkil etish o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlik, zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish ko'nikmasi hamda innovatsion yondashuvlarni talab etadi. Bu esa ta'lim jarayonining sifatini yangi bosqichga olib chiqadi. Xulosa qilib aytganda, informatika fanini o'qitishda ijodiy laboratoriyalarni noan'anaviy usullar asosida tashkil etish o'quvchilarning axborot-kommunikatsion kompetensiyalarini rivojlantirish, ularni zamonaviy jamiyat talablariga mos yetuk mutaxassis sifatida shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR VA MANBALAR:

1. Abduqodirov A.A. Informatika o'qitish metodikasi. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2022. — 256 b.
2. Sattarova S.B. Informatika o'qitish metodikasi. — Urganch: Khorezm nashriyoti, 2021. — 224 b.
3. Polat E.S. Novye pedagogicheskie i informatsionnye texnologii v sisteme obrazovaniya. — Moskva: Akademiya, 2020. — 272 s.

4. Robert I.V. Sovremennye informatsionnye texnologii v obrazovanii. — Moskva: BINOM, 2019. — 312 s.
5. Muxammadiyev J.O., Raxmonov Z.R. Matematika va informatika o‘qitish metodikasi. — Toshkent: Zebo-Print, 2021. — 200 b.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PF-60-son Farmoni “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”.
7. Jean Piaget. The Psychology of Intelligence. — London: Routledge, 1950. — 184 p.
8. Lev Vygotsky. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. — Cambridge: Harvard University Press, 1978. — 159 p.
9. Xoliqov M.M. Kasb-hunar ta’limida informatikani o‘qitish metodikasi. — Toshkent: TDPU, 2021. — 224 b.
10. UNESCO. ICT in Education: A Critical Literature Review. — Paris, 2023.
11. Google Scholar — https://scholar.google.com (murojaat sanasi: 20.04.2026).

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

O‘QITISHDA ZAMONAVIY METODLAR, SUN’IY INTELLEKT VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI VA ISTIQBOLLAR

Shodmonbekova Shahnoza Sherzodbek qizi
Andijon davlat chet tillari instituti
Ilmiy rahbar: **Ahunov Muqumjon Muhammadaminovich**

Annotatsiya: Ushbu maqolada ta’lim jarayonida zamonaviy metodlar, sun’iy intellekt (SI) va innovatsion texnologiyalarning o‘rni hamda ularning o‘qitish samaradorligiga ta’siri tahlil qilinadi. Raqamli transformatsiya sharoitida interaktiv pedagogik yondashuvlar, adaptiv ta’lim tizimlari va ma’lumotlarga asoslangan baholash mexanizmlarining afzalliklari ochib beriladi. Shuningdek, SI vositalaridan foydalanishning metodologik, etik va didaktik jihatlari ilmiy asosda yoritiladi.
Kalit so‘zlar: zamonaviy metodlar, sun’iy intellekt, innovatsion texnologiyalar, adaptiv ta’lim, raqamli pedagogika, interaktiv yondashuv, kompetensiyaviy model.
Annotation: This article analyzes the role of modern methods, artificial intelligence (AI) and innovative technologies in the educational process and their impact on the effectiveness of teaching. The advantages of interactive pedagogical approaches, adaptive learning systems and data-based assessment mechanisms in the context of digital transformation are revealed. Also, the methodological, ethical and didactic aspects of the use of AI tools are scientifically covered.
Keywords: modern methods, artificial intelligence, innovative technologies, adaptive education, digital pedagogy, interactive approach, competency model.
Аннотация: В данной статье анализируется роль современных методов искусственного интеллекта (ИИ) и инновационных технологий в образовательном процессе и их влияние на эффективность обучения. В условиях цифровой трансформации раскрываются преимущества интерактивных педагогических подходов, систем адаптивного обучения и механизмов оценки на основе данных. Также на научной основе освещены методологические, этические и дидактические аспекты использования инструментов СИ.
Ключевые слова: современные методы, искусственный интеллект, инновационные технологии, адаптивное образование, цифровая педагогика, интерактивный подход, модель компетенций.

Kirish:XXI asr ta’limi informatsion jamiyat talablari bilan uzviy bog‘liq holda shakllanmoqda. Raqamli muhit, tezkor axborot almashinuvi va global integratsiya sharoitida o‘qitish jarayoni ham mazmunan, ham metodologik jihatdan yangilanmoqda. An’anaviy reproduktiv ta’lim modelidan konstruktiv, talaba markazli va kompetensiyaga yo‘naltirilgan modelga o‘tish zarurati zamonaviy metodlar va innovatsion texnologiyalarni joriy etishni taqozo etadi.

Sun’iy intellekt esa ta’lim tizimida individual yondashuvni chuqurlashtiruvchi va o‘quv jarayonini optimallashtiruvchi muhim vosita sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Zamonaviy pedagogik metodlar: interaktivlik va talaba markazlilik

Bugungi kunda samarali ta’lim jarayoni quyidagi metodlar asosida tashkil etilmoqda:

Problem-based learning (PBL) – muammoli vaziyatlar asosida fikrlashni rivojlantirish;

Flipped classroom – “teskari sinf” modeli orqali mustaqil tayyorgarlik va auditoriyada tahliliy faoliyatni kuchaytirish;

Project-based learning – loyihaviy faoliyat orqali amaliy ko‘nikmalarni shakllantirish;

Blended learning – an’anaviy va onlayn ta’lim integratsiyasi.

Mazkur metodlar o‘quvchining passiv tinglovchidan faol ishtirokchiga aylanishini ta’minlaydi. Ular tanqidiy fikrlash, kommunikativ kompetensiya va mustaqil qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shuningdek, zamonaviy ta’limda formativ baholash, refleksiya va kollegial hamkorlik muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Sun’iy intellekt: individual yondashuv va adaptiv tizimlar

Sun’iy intellekt ta’lim jarayonida quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

Adaptiv o‘qitish – o‘quvchining bilim darajasi va o‘zlashtirish tezligiga mos kontent taqdim etish;

Avtomatlashtirilgan baholash – test va yozma ishlarni tezkor hamda obyektiv tekshirish;

Tahliliy monitoring – o‘quv jarayonini ma’lumotlar asosida kuzatish va prognozlash;

Virtual tutorlar – individual maslahat beruvchi raqamli yordamchilar.

Masalan, til o‘qitishda SI asosidagi platformalar talaffuzni fonetik tahlil qiladi, grammatik xatolarni aniqlaydi va shaxsiy tavsiyalar beradi. Bu esa differensial yondashuvni kuchaytiradi hamda vaqt resurslarini tejaydi.

Biroq, SI’dan foydalanishda akademik halollik, ma’lumotlar xavfsizligi va etik me’yorlarga rioya qilish dolzarb masala bo‘lib qolmoqda. Texnologiya pedagogning o‘rnini egallamaydi, balki uning faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi vosita sifatida qaralishi lozim.

Innovatsion texnologiyalar va raqamli pedagogika

Innovatsion texnologiyalar ta’lim mazmunini vizuallashtirish va interaktivlashtirish imkonini beradi. Xususan:

AR/VR texnologiyalari – immersiv o‘quv muhitini yaratadi;

Gamifikatsiya – motivatsiyani oshiradi;

LMS platformalari – o‘quv jarayonini tizimli boshqaradi;

Bulutli xizmatlar – jamoaviy ishlashni yengillashtiradi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Raqamli pedagogika nafaqat texnik vositalarni qo‘llashni, balki didaktik strategiyalarni qayta ko‘rib chiqishni ham talab etadi. Ta’lim jarayonining samaradorligi texnologiya mavjudligiga emas, balki uning maqsadga muvofiq va metodik asoslangan qo‘llanilishiga bog‘liq.

Muammolar va istiqbollar

Zamonaviy metodlar va SI’ni joriy etishda quyidagi muammolar kuzatiladi:

-raqamli tafovut (digital divide);

-pedagoglarning texnologik kompetensiyasi yetarli emasligi;

-infratuzilma muammolari;

-akademik etikaga oid xavotirlar.

Shu bilan birga, istiqbolda ta’lim yanada personalizatsiyalashgan, moslashuvchan va global integratsiyalashgan tizimga aylanishi kutilmoqda. O‘qituvchi esa bilim beruvchi emas, balki fasilitator va mentor sifatida faoliyat yuritadi.

Xulosa: Zamonaviy metodlar, sun’iy intellekt va innovatsion texnologiyalar ta’lim tizimini tubdan yangilamoqda. Ular o‘quv jarayonini interaktiv, moslashuvchan va samarali shaklga keltiradi. Biroq texnologiyalarni qo‘llashda metodologik asos, pedagogik maqsad va etik mas’uliyat ustuvor bo‘lishi zarur.

Ta’limning kelajagi inson omili va raqamli imkoniyatlarning uyg‘unlashuvida namoyon bo‘ladi. Shundagina innovatsiya real natijaga, texnologiya esa haqiqiy taraqqiyot vositasiga aylanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1.Anderson, T., & Dron, J. (2011). Three generations of distance education pedagogy. International Review of Research in Open and Distributed Learning, 12(3), 80–97.

2.Bates, A. W. (2019). Teaching in a Digital Age: Guidelines for Designing Teaching and Learning. Vancouver: Tony Bates Associates Ltd.

3.Holmes, W., Bialik, M., & Fadel, C. (2019). Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning. Boston: Center for Curriculum Redesign.

4.Luckin, R. (2018). Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century. London: UCL Institute of Education Press.

5.Selwyn, N. (2016). Education and Technology: Key Issues and Debates. London: Bloomsbury Publishing.

6.Siemens, G. (2005). Connectivism: A learning theory for the digital age. International Journal of Instructional Technology and Distance Learning, 2(1), 3–10.

7.UNESCO. (2021). AI and Education: Guidance for Policy-makers. Paris: UNESCO Publishing.

8.O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi. (2022). Oliy ta’limni raqamlashtirish strategiyasi bo‘yicha me’yoriy hujjatlar to‘plami. Toshkent.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

СОВРЕМЕННЫЙ УРОК ЯЗЫКА: ОТ ТЕОРИИ К ЭФФЕКТИВНОЙ ПРАКТИКЕ

Рахмонова Камола
Сырдарьинский академический лицей МВД

Аннотация: В данной статье анализируются теоретические основы уроков современного языка и вопросы их эффективной реализации на практике. Исследование подчеркивает различия между традиционным и современным подходами, важность коммуникативного подхода и роль интерактивных методов в процессе обучения. Также обосновывается роль современных технологий и инновационных педагогических методов в повышении эффективности преподавания языка. В статье также рассматривается важность модели обучения, ориентированной на учащегося, дифференцированного подхода и современной системы оценки. Результаты исследования показывают, что развитие коммуникативной компетенции учащихся возможно путем перехода от теории к практике в уроках современного языка.

Ключевые слова: урок современного языка, коммуникативный подход, интерактивные методы, теория и практика, преподавание языка, инновационные технологии, обучение, ориентированное на учащегося, коммуникативная компетенция, дифференцированный подход, эффективность обучения

Модернизация системы образования в Республике Узбекистан и приведение её в соответствие с международными стандартами является одним из приоритетных направлений государственной политики. В частности, на основе Постановления Президента Республики Узбекистан ПК-5117 проводятся масштабные реформы, направленные на популяризацию изучения иностранных языков и поднятие этого процесса на качественно новый уровень. Данное постановление признано важным документом, направленным на совершенствование системы преподавания иностранных языков, внедрение современных методик и повышение языковой компетенции молодого поколения.

Сегодня процессы глобализации, стремительное развитие технологий и техники, а также расширение международных связей ещё больше усиливают потребность в знании иностранных языков. В частности, глубокое владение иностранными языками становится важным фактором для приобретения молодыми людьми современных знаний и навыков и занятия достойного места в мировом сообществе. В результате изучение иностранного языка рассматривается не только как составная часть системы образования, но и как неотъемлемый элемент личностного и профессионального развития.

Требования современного рынка труда также уделяют большое внимание уровню владения языком. Сегодня опыт развитых стран показывает, что

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

конкурентоспособные кадры должны не только обладать глубокими знаниями по своей специальности, но и уметь свободно общаться на иностранных языках, эффективно использовать информационно-коммуникационные технологии и обладать способностью к новаторскому мышлению. Поэтому вопрос повышения качества и эффективности преподавания иностранных языков стал в нашей стране неотложной задачей.

Если раньше преподавание языков в большей степени основывалось на теоретических знаниях, в частности, на изучении грамматических правил и перевода, то в современной концепции образования этот подход радикально меняется. В настоящее время основное внимание уделяется сочетанию теоретических знаний с практикой, то есть формированию у студентов компетенции использования языка в реальных коммуникативных ситуациях. Это требует широкого внедрения новых педагогических подходов, инновационных методов и интерактивных технологий в преподавание языков.

Уроки современного языка организуются с учетом роли ученика в образовательном процессе. В этом случае учащиеся вовлекаются в процесс обучения не только как обучающиеся, но и как активные участники. Благодаря интерактивным методам, включая групповую работу, дискуссии, ролевые игры, проектную деятельность и использование цифровых платформ, развивается речевая активность учащихся, самостоятельное мышление и творческий подход. Это обеспечивает трансформацию теоретических знаний в практические навыки. В этом контексте обеспечение гармонии теории и практики, использование эффективных методов и развитие коммуникативной компетенции учащихся на уроках современного языка имеют большое научное и практическое значение. В данной статье представлен всесторонний анализ теоретических основ урока современного языка, путей его эффективной реализации на практике и роли инновационных подходов.

Процесс обучения языку в современной системе образования радикально обновляется, переходя от традиционных подходов к инновационной и практико-ориентированной модели. Сегодня процесс изучения языка не ограничивается приобретением грамматических знаний, а ориентирован на формирование у учащихся компетенции в использовании языка в реальных жизненных ситуациях. Поэтому обеспечение гармоничного сочетания теории и практики считается главной целью уроков современного языка. Для достижения эффективных результатов в современном образовательном процессе большое значение имеют методы, используемые преподавателем. Современные подходы направлены на формирование у ученика не пассивного слушателя, а активного участника. В этом случае ученики не только получают знания во время урока, но и имеют возможность закрепить их посредством практических занятий. В частности, занятия, организованные на основе коммуникативного подхода, эффективны в повышении речевой активности учащихся. Важную роль на уроках современного языка играет использование интерактивных методов. Такие методы, как групповая работа, дискуссии, ролевые

игры и решение проблемных ситуаций, помогают учащимся активно использовать язык. Такой подход побуждает учащихся мыслить самостоятельно, свободно выражать свою точку зрения и активно участвовать в коммуникативном процессе. В результате теоретические знания трансформируются в практические навыки.

Использование цифровых технологий и мультимедийных инструментов на уроках современных языков также имеет важное значение. Различные интерактивные платформы, аудио- и видеоматериалы, онлайн-ресурсы повышают интерес учащихся к уроку и всесторонне развивают их навыки аудирования, говорения, чтения и письма. Это значительно повышает эффективность образовательного процесса. В современных подходах роль учителя также приобретает новое значение. Он выступает не как даритель знаний, а как наставник, организатор и мотиватор. Ученик становится субъектом, стремящимся к самостоятельному обучению, ищущим знания и применяющим их на практике. Это не только повышает эффективность образовательного процесса, но и формирует у учащихся привычку к непрерывному обучению. Таким образом, одним из главных приоритетов на уроках современных языков является сочетание теоретических знаний с практической деятельностью, использование инновационных методов и технологий, а также развитие коммуникативной компетенции учащихся. Такой подход, повышая качество образования, способствует формированию конкурентоспособных и современно мыслящих личностей.

Современная система образования направлена на развитие человеческого капитала, в котором преподавание иностранных языков имеет особое значение. В условиях современной глобализации знание языка стало не только средством коммуникации, но и важным фактором профессионального успеха, научного прогресса и международного сотрудничества. Поэтому необходимо отказаться от традиционных подходов и использовать современные, практико-ориентированные методы в процессе обучения языку.

В то время как в традиционной модели образования изучение языка в большей степени основывается на освоении грамматических правил, переводе и запоминании, в современном подходе основной акцент делается на развитии коммуникативной компетенции. То есть, ученик должен не только знать язык, но и уметь использовать его в реальных жизненных ситуациях. Это требует преобразования теоретических знаний в практические навыки. Поэтому современные языковые уроки должны быть организованы на основе сочетания теории и практики.

Одной из важных особенностей современных языковых уроков является студентоцентричный подход. В этом случае ученик рассматривается как центральная фигура учебного процесса. Учитель, с другой стороны, играет роль наставника, организатора и консультанта, а не просто поставщика знаний. Такой подход развивает самостоятельное мышление учащихся, поощряет их активное участие и повышает эффективность образовательного процесса. В преподавании языка важную роль играет коммуникативный подход. Согласно этому подходу,

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

главная цель изучения языка — развитие коммуникативных навыков. Во время урока учащиеся общаются, обмениваются идеями, обсуждают и выражают свою точку зрения в ситуациях, близких к реальной жизни. Это повышает их речевую активность и помогает им овладеть языком в естественной среде.

Использование интерактивных методов на уроках современного языка имеет особое значение. В частности, такие методы, как ролевые игры, дискуссии, групповая работа, проектная деятельность и решение проблемных ситуаций, повышают интерес учащихся к уроку. Благодаря таким методам учащиеся не только получают знания, но и имеют возможность применять их на практике. В результате развиваются коммуникативная компетентность, социальная активность и навыки творческого мышления. Кроме того, важным фактором в современном образовании является использование технологий. Цифровые платформы, онлайн-уроки, мультимедийные инструменты и мобильные приложения делают процесс изучения языка более эффективным и интересным. Например, с помощью аудио- и видеоматериалов учащиеся развивают навыки аудирования, а с помощью онлайн-платформ для общения получают реальный коммуникативный опыт. Это позволяет достичь всестороннего освоения языка. Дифференцированный подход также важен на уроках современного языка. Поскольку каждый ученик имеет разный уровень знаний, способностей и скорости обучения, необходимо обеспечить индивидуальный подход к уроку. Если более сложные задания даются сильным ученикам, то другим предлагаются простые и понятные задания. Это обеспечивает активное участие всех учащихся в уроке.

Кроме того, система оценивания на уроках современных языков требует нового подхода. Если традиционное оценивание направлено только на проверку знаний, то современное оценивание учитывает всестороннее развитие ученика, его практические навыки и коммуникативную активность. Формирующее оценивание, то есть метод оценивания в процессе обучения, помогает выявлять ошибки ученика и исправлять их.

Еще одним важным аспектом современных уроков языков является вопрос мотивации. Заинтересовать учеников в изучении языка — одна из главных задач преподавателя. Благодаря интересным методам обучения, реальным жизненным ситуациям, интерактивным заданиям и современным технологиям у учеников формируется внутренняя мотивация к обучению. Это приводит к их желанию самостоятельно приобретать знания.

В заключение, уроки современных языков принципиально отличаются от традиционных подходов и основаны на сочетании теоретических знаний с практической деятельностью. В современной системе образования процесс обучения языку не ограничивается преподаванием грамматических правил, а направлен на развитие у учеников компетенции к свободному и эффективному общению в реальных коммуникативных ситуациях.

На уроках, организованных на основе современных подходов, ученик занимает центральное место, а учитель выступает в роли наставника и организатора. Использование интерактивных методов, коммуникативного подхода и цифровых технологий повышает интерес учащихся к уроку, обогащает их речевую активность и развивает способность к самостоятельному мышлению. В результате обеспечивается трансформация теоретических знаний в практические навыки.

Использование дифференцированного подхода и современной системы оценивания на уроках современного языка способствует поддержке индивидуального развития каждого ученика. Это, наряду с повышением эффективности обучения, формирует у учащихся навыки саморазвития и непрерывного обучения. Ориентация уроков современного языка от теории к эффективной практике является одной из важнейших задач современного образования. Благодаря такому подходу можно сформировать конкурентоспособных, самостоятельно мыслящих личностей, способных свободно общаться на иностранных языках. В будущем качество преподавания языка может быть выведено на новый уровень за счет дальнейшего внедрения современных методов и технологий, повышения квалификации учителей и обогащения образовательного процесса инновационными подходами.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ:

1. Хармер, Джереми. Как преподавать английский язык. – Х.: Pearson Education, 2007.
2. Скривенер, Джим. Обучение преподаванию английского языка. – Оксфорд: Macmillan, 2011.
3. Ричардс, Джек, Роджерс, Теодор. Подходы и методы обучения иностранным языкам. – Кембридж: Cambridge University Press, 2001.
4. Браун, Дуглас. Принципы обучения и преподавания языка. – Нью-Йорк: Pearson Longman, 2007.
5. Нунан, Дэвид. Практическое преподавание английского языка. – Нью-Йорк: McGraw-Hill, 2003.
6. Ларсен-Фриман, Диана. Методы обучения иностранным языкам. – Оксфорд: Oxford University Press, 2000.
7. Крашен, Стивен. Принципы и практика усвоения второго языка. – Оксфорд: Pergamon, 1982.
8. Выготский, Лев. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1978.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

OZIQ-OVQAT ALLERGENLARI KLLASSIFIKATSIYASI VA INSON SALOMATLIGIGA TA'SIRI

Toshkent kimyo-texnologiya instituti
Ilmiy rahbar k.f.n., dotsent **Azizov O.T.**
Kalonova.M magistr

Annotatsiya. Oziq-ovqat sanoatida mahsulotlarning xavfsizligi va sifati muhim masalalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, oziq-ovqat allergenlari iste'molchilar salomatligi uchun jiddiy xavf tug'diruvchi omil sifatida e'tiborga olinadi. Allergik reaksiyalarni keltirib chiqaruvchi komponentlarni aniqlash, ularni klassifikatsiya qilish hamda nazorat qilish zamonaviy oziq-ovqat texnologiyasining muhim yo'nalishlaridan biridir.
Kalit so'zlar: oziq-ovqat allergiyasi, oziq-ovqat allergenlari, oziq-ovqat intoleransi, IgE.

Kirish. Oziq-ovqat allergenlari masalasi zamonaviy tibbiyot va jamoat salomatligi uchun tobora dolzarb bo'lib bormoqda, chunki oziq-ovqat mahsulotlari turlari, ularni qayta ishlash texnologiyalari, global savdo va ratsiondagi xilma-xillik kengaygani sari immun tizimning noxush javoblarini chaqiruvchi omillar ham ko'paymoqda. Oziq-ovqatga bog'liq nojo'ya reaksiyalar ko'pincha "allergiya" atamasi bilan umumlashtirib yuboriladi, biroq klinik va patofiziologik nuqtayi nazardan immun mexanizmlar bilan bog'liq haqiqiy oziq-ovqat allergiyasi hamda immun ishtirokisiz kechadigan oziq-ovqat intoleransi (masalan, laktaza yetishmovchiligi, farmakologik reaksiyalar, toksik ta'sirlar) o'rtasida qat'iy farq bor. Haqiqiy oziq-ovqat allergiyasi odatda IgE vositachiligidagi tezkor tip reaksiyalar (urtikariya, angioedema, bronxospazm, anafilaksiya) yoki IgE bilan bog'liq bo'lmagan hamda aralash mexanizmlardagi (eozinofilik ezofagit, oziq-ovqat oqsiliga bog'liq enterokolit sindromi va boshqalar) kechikkan yoki surunkali yallig'lanishli holatlar orqali namoyon bo'lishi mumkin; bu holatlar bir-biridan klinik oqibatlari, diagnostik yondashuvlari va profilaktika strategiyalari bilan farqlanadi[1]. Epidemiologik ma'lumotlar oziq-ovqat allergiyasi bolalarda ko'proq uchrashini, ayrim allergenlarga sezuvchanlik esa yosh o'tishi bilan kamayishi yoki aksincha saqlanib qolishini ko'rsatadi; shuningdek, turli mintaqalarda asosiy allergen manbalari ovqatlanish odatlari va atrof-muhit omillari bilan belgilanadi[2]. Shu sababli allergenlarni ilmiy asoslangan tasniflash, ularning molekulyar xususiyatlarini, issiqlik va fermentativ parchalanishga barqarorligini, kross-reaktivlik mexanizmlarini hamda iste'molchi salomatligiga real xavfini baholash tibbiy amaliyot, oziq-ovqat sanoati va sanitariya nazorati uchun muhim ahamiyat kasb etadi[3].

Asosiy qism. Oziq-ovqat allergenlari tasnifi bir nechta yondashuvlarga tayanadi: manbaga ko'ra (hayvoniy yoki o'simlik kelib chiqishi), biokimyoviy tabiatiga ko'ra (oqsillar asosiy allergenlar sifatida), immunologik mexanizmiga ko'ra (IgE vositachiligida, IgE vositachiligisiz, aralash), klinik fenotipiga ko'ra (og'iz bo'shlig'i allergiya sindromi, tizimli anafilaksiya, eozinofilik gastrointestinal kasalliklar va hokazo), hamda molekulyar

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

allergologiya nuqtayi nazaridan oqsil oilalari xususiyatlariga ko‘ra belgilanadi. Amaliy jihatdan eng ko‘p qo‘llaniladigani manbaga ko‘ra tasnif bo‘lib, u oziq-ovqat mahsulotlarini markirovkalash, ta’minot zanjiri bo‘yicha risklarni boshqarish, ishlab chiqarishda ifloslanish ehtimolini pasaytirish va aholiga tushuntirish ishlarida qulaylik yaratadi. Jahon miqyosida asosiy majburiy markirovkalanuvchi allergenlar ro‘yxati mamlakatlar bo‘yicha farqlansa-da, eng ko‘p uchraydigan va klinik ahamiyati yuqori bo‘lgan “asosiy allergenlar” sifatida sut, tuxum, yer yong‘oq, daraxt yong‘oqlari, baliq, qisqichbaqasimonlar, bug‘doy, soya ko‘p tilga olinadi[4]. Bu ro‘yxatlar, bir tomondan, allergik reaksiyalar og‘irligi va tez-tez uchrashi, ikkinchi tomondan esa, oziq-ovqat sanoatida ularning keng ishlatilishi bilan izohlanadi. Biroq allergenlarni faqat “qaysi mahsulot” degan savol bilan cheklash yetarli emas, chunki bir xil manbada bir nechta allergen oqsillar mavjud bo‘lib, ularning klinik xavfi turlicha bo‘ladi[5].Inson salomatligiga ta’sir masalasida oziq-ovqat allergenlari o‘tkir va surunkali oqibatlar orqali baholanadi. O‘tkir oqibatlar ichida anafilaksiya alohida o‘rin tutadi: u tez rivojlanadi, ko‘p tizimli shikastlanish bilan kechadi va o‘z vaqtida adrenalin yuborilmasa o‘limga olib kelishi mumkin. Anafilaksiya xavfi allergen dozasiga, allergenning barqarorligiga, bemorning astma kabi hamroh kasalliklariga, yoshiga, hamda kofaktorlarga bog‘liq[6]. Surunkali oqibatlar esa hayot sifatining pasayishi, ovqatlanish ratsionining cheklanishi natijasida mikro- va makronutriyentlar yetishmovchiligi, bolalarda o‘sishdan qolish, psixoemotsional zo‘riqish, ovqatlanishdan qo‘rquv va ijtimoiy cheklanishlar ko‘rinishida namoyon bo‘ladi. Ayniqsa ko‘p allergenlarga bir vaqtning o‘zida cheklov qo‘yilgan bolalarda oqsil, kalsiy, D vitamini yetishmovchiligi xavfi ortadi; shu bois parhezni shifokor allergolog va dietolog nazoratida, zarur bo‘lsa muqobil manbalar va qo‘shimchalar bilan muvozanatli yuritish zarur[7]. Bundan tashqari, oziq-ovqat allergiyasi ko‘pincha “atopik marsh” konsepsiyasi doirasida ko‘riladi: erta yoshdagi atopik dermatit va oziq-ovqat allergiyasi keyinchalik allergik rinit va bronxial astma rivojlanishi bilan assotsiatsiyalanishi mumkin, garchi bu bog‘liqlik individual va ko‘p omilli bo‘lsa ham [8].O‘zbekiston sharoitida oziq-ovqat allergenlari masalasi, bir tomondan, aholining an’anaviy ratsionida sut va sut mahsulotlari, bug‘doy asosidagi non va un mahsulotlari, tuxum, yong‘oqlar, meva-sabzavotlarning keng iste’mol qilinishi, ikkinchi tomondan esa, bolalar va kattalarda allergik kasalliklar uchrashining ortib borayotganligi haqidagi klinik kuzatuvlar bilan bog‘liq. Mahalliy ilmiy va amaliy manbalarda allergik kasalliklar diagnostikasi, profilaktikasi va davosi bo‘yicha ma’lumotlar berilgan bo‘lib, ular umumiy allergologik yondashuvlarni, shu jumladan, oziq-ovqat allergiyasiga shubha qilinganda anamnez va laborator tekshiruvlarning ahamiyatini ta’kidlaydi[9]. Diagnostika va tasniflashning klinik oqibatlarga bevosita ta’siri shundaki, noto‘g‘ri tasnif bemorni ortiqcha parhez cheklovlariga olib kelishi yoki, aksincha, real xavfni e’tiborsiz qoldirishi mumkin. Masalan, faqat laborator spesifik IgE musbat natijasiga asoslanib “allergiya” tashxisi qo‘yish hamisha to‘g‘ri emas, chunki senzibilizatsiya klinik allergiya bilan doim ham mos kelavermaydi; klinik kontekst va zarur bo‘lsa provokatsion sinovlar bilan tasdiqlash talab etiladi[10]. Shuningdek, oziq-ovqat intoleransi va allergiya farqlanmasa, bemorlar o‘z-o‘zini “davolash”ga o‘tib, muhim

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

mahsulotlarni asossiz cheklashi, natijada oziqlanish balansining buzilishi, bolalarda rivojlanish muammolari, kattalarda esa surunkali charchoq va psixologik stress kuchayishi mumkin. O‘z navbatida, haqiqiy IgE vositachiligidagi allergiyada bemorga anafilaksiya belgilari, adrenalin avtoinjektori (mavjud bo‘lsa) yoki shoshilinch yordam algoritmlari haqida aniq ko‘rsatma berish hayotiy ahamiyatga ega[11].Davolash va boshqaruv nuqtayi nazaridan asosiy strategiya hozircha allergenni ratsiondan chiqarish va tasodifiy iste’molning oldini olishdan iborat, ammo buni ilmiy asoslangan tasnif va risk stratifikatsiyasiz amalga oshirish qiyin. So‘nggi yillarda og‘iz orqali immunoterapiya, epikutan immunoterapiya kabi yondashuvlar bo‘yicha tadqiqotlar kengaydi, lekin ularning xavfsizligi, uzoq muddatli samarasi, hamda kimga qachon tavsiya etilishi masalalari hanuz aniq protokollarni talab qiladi; amaliyotda ular ixtisoslashgan markazlar sharoitida, qat’iy monitoring bilan qo‘llanadi[12]. Shu bilan birga, bemor va oila a’zolarini o‘qitish, maktab va bog‘chalarda ovqatlanish xavfsizligini ta’minlash, umumiy ovqatlanish shoxobchalarida allergenlar bo‘yicha ma’lumot berish tizimini yo‘lga qo‘yish kabi jamoat salomatligi choralari allergiya yukini kamaytirishda muhim. Oziq-ovqat allergenlari klassifikatsiyasi bu yerda kommunikativ vosita vazifasini ham bajaradi: “qaysi mahsulotlar yuqori xavfli”, “qaysi komponentlar barqaror”, “qaysi sharoitda kross-kontakt ehtimoli yuqori” kabi savollarga aniq javob berish orqali profilaktika samaradorligi oshadi [13].

Xulosa. sifatida aytish mumkinki, oziq-ovqat allergenlarini to‘g‘ri klassifikatsiya qilish va ularning inson salomatligiga ta’sirini ko‘p omilli yondashuv asosida baholash zamonaviy allergologiya va oziq-ovqat xavfsizligining tutash nuqtasida joylashgan muhim ilmiy-amaliy vazifadir. Manbaga ko‘ra tasnif markirovka va ijtimoiy profilaktika uchun zarur bo‘lsa, molekulyar va immunologik tasnif klinik riskni aniqlash, kross-reaktivlikni tushuntirish, diagnostika aniqligini oshirish va individual parhez rejalashtirishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. IgE vositachiligidagi tezkor reaksiyalarning anafilaksiya kabi hayot uchun xavfli oqibatlari, IgE vositachiligisiz va aralash fenotiplarning esa surunkali yallig‘lanish va hayot sifatiga ta’siri allergenlarni “faqat ro‘yxat” sifatida emas, balki biologik xususiyatlari va klinik kontekst bilan birga tushunishni talab qiladi.O‘zbekiston sharoitida ham xalqaro me’yoriy hujjatlar va mahalliy klinik tajribani uyg‘unlashtirgan holda allergenlar bo‘yicha diagnostika, markirovka, parhez boshqaruvi va aholining xabardorligini oshirishga qaratilgan tizimli yondashuvlar zarur. Ilmiy asoslangan klassifikatsiya va riskga yo‘naltirilgan profilaktika choralari oziq-ovqat allergiyalarining sog‘liq, iqtisod va ijtimoiy farovonlikka salbiy ta’sirini kamaytirish imkonini beradi

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1) Sampson, H. A. (2004). Update on food allergy. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 113(5), 805–819.
2) NIAID-Sponsored Expert Panel. (2010). Guidelines for the diagnosis and management of food allergy. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 126(6), S1–S58.

3) EFSA Panel on Dietetic Products, Nutrition and Allergies (NDA). (2014). Scientific opinion on the evaluation of allergenic foods and food ingredients for labelling purposes. EFSA Journal, 12(11), 3894.
4) Codex Alimentarius Commission. (1999). General Standard for the Labelling of Prepackaged Foods (CODEX STAN 1-1985) – allergen labelling provisions (yangilanishlar bilan). Rome: FAO/WHO.
5) Sicherer, S. H., & Sampson, H. A. (2014). Food allergy: Epidemiology, pathogenesis, diagnosis, and treatment. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 133(2), 291–307.
6) Boyce, J. A., Assa'ad, A., Burks, A. W., Jones, S. M., Sampson, H. A., Wood, R. A., va boshq. (2010). Guidelines for the diagnosis and management of food allergy in the United States. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 126(6), S1–S58.
7) NIAID-Sponsored Expert Panel. (2010). Guidelines for the diagnosis and management of food allergy. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 126(6), S1–S58.
8) Muraro, A., Werfel, T., Hoffmann-Sommergruber, K., Roberts, G., Beyer, K., Bindslev-Jensen, C., va boshq. (2014). EAACI food allergy and anaphylaxis guidelines: diagnosis and management of food allergy. Allergy, 69(8), 1008–1025.
9) Karimov, A. A. (2018). Allergik kasalliklar: tashxis va davolash (o'quv-uslubiy qo'llanma). Toshkent: Tibbiyot nashriyoti.
10) Boyce, J. A., Assa'ad, A., Burks, A. W., Jones, S. M., Sampson, H. A., Wood, R. A., va boshq. (2010). Guidelines for the diagnosis and management of food allergy in the United States. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 126(6), S1–S58.
11) Sampson, H. A. (2004). Update on food allergy. Journal of Allergy and Clinical Immunology, 113(5), 805–819.
12) Muraro, A., Werfel, T., Hoffmann-Sommergruber, K., Roberts, G., Beyer, K., Bindslev-Jensen, C., va boshq. (2014). EAACI food allergy and anaphylaxis guidelines: diagnosis and management of food allergy. Allergy, 69(8), 1008–1025.
13) EFSA Panel on Dietetic Products, Nutrition and Allergies (NDA). (2014). Scientific opinion on the evaluation of allergenic foods and food ingredients for labelling purposes. EFSA Journal, 12(11), 3894.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

YANGI UYG‘ONISH DAVRI TA’LIM TIZIMIDA JADID PEDAGOGIKASINING O‘RNI VA AHAMIYATI

Muallif: **Abdurasulova Ra’no Saloxiddinovna**
O‘quv muassasasi: Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti
Bosqich: 2-bosqich magistranti
Ilmiy rahbar: **Umarova Malika**

Annotatsiya (O‘zbek tilida): Mazkur maqolada Yangi Uyg‘onish davrida ta’lim tizimini rivojlantirish jarayonida jadid ma’rifatparvarlarining pedagogik qarashlari va ularning zamonaviy ta’lim tizimidagi ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqotda jadid pedagogikasining asosiy tamoyillari, yangi usul maktablari faoliyati hamda yosh avlodni har tomonlama barkamol qilib tarbiyalash masalalari yoritilgan. Shuningdek, jadid pedagogik merosining zamonaviy ta’lim islohotlari bilan uyg‘unligi ilmiy asosda ochib berilgan.

Аннотация (Русский): В данной статье анализируются педагогические идеи джадидских просветителей и их значение в развитии системы образования в эпоху Нового Возрождения. Рассматриваются основные принципы джадидской педагогики, деятельность школ нового метода, а также вопросы всестороннего воспитания подрастающего поколения. Показана актуальность педагогического наследия джадидов в условиях современных образовательных реформ.

Abstract (English): This article analyzes the pedagogical ideas of Jadid enlighteners and their importance in the development of the education system in the period of the New Renaissance. The study highlights the main principles of Jadid pedagogy, the activities of new-method schools, and the issues of comprehensive education of the younger generation. The relevance of Jadid pedagogical heritage in modern educational reforms is also discussed.

Kalit so‘zlar: Yangi Uyg‘onish, jadidchilik, pedagogik meros, ta’lim-tarbiya, ma’rifatparvarlik, milliy ta’lim, innovatsion pedagogika.

Kirish

Bugungi kunda O‘zbekistonda amalga oshirilayotgan keng ko‘lamli ijtimoiy, iqtisodiy va ma’naviy islohotlar jamiyat taraqqiyotining yangi bosqichi – Yangi Uyg‘onish davrini shakllantirishga xizmat qilmoqda. Ushbu jarayonda ilm-fan va ta’lim sohasiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ta’lim tizimini modernizatsiya qilish, zamonaviy pedagogik texnologiyalarni joriy etish hamda yoshlarning intellektual salohiyatini rivojlantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir.

Mazkur jarayonda milliy pedagogik merosga murojaat qilish, xususan jadid ma’rifatparvarlarining ta’lim-tarbiya sohasidagi g‘oyalarini o‘rganish muhim ahamiyat kasb etadi. Jadidlar ilgari surgan ilm-ma’rifat, taraqqiyot va milliy ongni shakllantirish g‘oyalari bugungi ta’lim tizimining mazmuni va yo‘nalishlari bilan uyg‘unlashadi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Asosiy qism

XIX asr oxiri – XX asr boshlarida Turkiston hududida shakllangan jadidchilik harakati ijtimoiy-ma'rifiy harakat sifatida tarixda muhim o'rin egallaydi. Jadid ma'rifatparvarlari jamiyat taraqqiyotining eng muhim omili sifatida ta'lim va ma'rifatni ko'rsatganlar. Ular xalqning savodxonlik darajasini oshirish, zamonaviy bilimlarni targ'ib qilish hamda ta'lim tizimini isloh qilish orqali milliy taraqqiyotga erishish mumkinligini ta'kidlaganlar.

Jadid pedagogikasining rivojlanishida Mahmudxo'ja Behbudiy, Abdulla Avloniy, Munavvarqori Abdurashidxonov va Abdurauf Fitrat kabi ma'rifatparvarlarning xizmatlari beqiyosdir. Ular yangi usul maktablarini tashkil etish, ta'lim jarayonida ko'rgazmalilik tamoyilidan foydalanish hamda dunyoviy fanlarni o'qitish g'oyasini ilgari surganlar.

Jadid maktablarida ta'lim jarayoni o'quvchilarning mustaqil fikrlash qobiliyatini rivojlantirishga qaratilgan bo'lib, bunda ona tilida ta'lim berish, amaliy mashg'ulotlar tashkil etish va zamonaviy fanlarni o'qitishga alohida e'tibor qaratilgan. Bu esa ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qilgan.

Bugungi kunda Yangi Uyg'onish davrida ta'lim tizimini rivojlantirish jarayonida jadid pedagogikasining g'oyalari o'z dolzarbligini saqlab qolmoqda. Ilm-fan va ma'rifat orqali jamiyat taraqqiyotiga erishish, yoshlarni mustaqil fikrlaydigan shaxs sifatida tarbiyalash hamda milliy qadriyatlarga asoslangan ta'lim tizimini shakllantirish kabi g'oyalar zamonaviy ta'lim siyosatining muhim yo'nalishlari hisoblanadi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, jadid ma'rifatparvarlarining pedagogik qarashlari Yangi Uyg'onish davrida ta'lim tizimini rivojlantirishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi. Ularning ilm-ma'rifatga asoslangan g'oyalari yosh avlodni har tomonlama rivojlangan, bilimli va ma'naviy barkamol shaxs sifatida tarbiyalashga xizmat qiladi. Shu bois jadid pedagogik merosini chuqur o'rganish va uni zamonaviy ta'lim tizimiga tatbiq etish dolzarb vazifalardan biridir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

Avloniy A. Turkiy Guliston yoxud Axloq. – Toshkent.
Behbudiy M. Tanlangan asarlar. – Toshkent.
Fitrat A. Tanlangan asarlar. – Toshkent.
O'zbekiston pedagogika tarixi. – Toshkent: O'qituvchi nashriyoti.
Jadidchilik harakati va milliy ma'rifat tarixi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

O‘ZBEK VA RUS ALLALARINING TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI

Parpiyeva Surayyo Sodiqjon qizi
Turan International University talabasi

Annotatsiya (o‘zbek tilida): Mazkur maqolada o‘zbek va rus xalq og‘zaki ijodiga mansub allalarning tipologik xususiyatlari qiyosiy tahlil qilinadi. Allalarning mazmuni, shakli, ritmik tuzilishi va tarbiyaviy ahamiyati ochib beriladi. Tadqiqot natijasida har ikki xalq allalarida umumiylik va o‘ziga xos jihatlar mavjudligi aniqlanadi.
Kalit so‘zlar: alla, folklor, tipologiya, tarbiya, ritm, xalq og‘zaki ijodi
Аннотация (rus tilida): В данной статье проводится сравнительный анализ типологических особенностей узбекских и русских колыбельных песен. Рассматриваются их содержание, структура, ритмика и воспитательная роль. В результате исследования выявляются как общие, так и отличительные черты.
Ключевые слова: колыбельная, фольклор, типология, воспитание, ритм, устное народное творчество
Abstract (ingliz tilida): This article analyzes the typological features of Uzbek and Russian lullabies in a comparative aspect. Their content, structure, rhythm, and educational significance are examined. The study identifies both similarities and differences between the two traditions.
Keywords: lullaby, folklore, typology, education, rhythm, oral tradition

Kirish

Xalq og‘zaki ijodi har bir millatning tarixiy xotirasi, madaniy merosi va ma’naviy qadriyatlarini o‘zida mujassam etadi. Ayniqsa, allalar bolalar folklorining eng qadimiy va muhim janrlaridan biri hisoblanadi. Allalar orqali ona o‘z farzandiga nafaqat mehr-muhabbatini izhor etadi, balki uni ruhiy va axloqiy jihatdan tarbiyalaydi.

O‘zbek va rus xalqlarida allalar keng tarqalgan bo‘lib, ular o‘ziga xos tipologik xususiyatlarga ega. Ushbu maqolaning maqsadi — ikki xalq allalarini qiyosiy o‘rganish orqali ularning umumiy va farqli jihatlarini aniqlashdir.

Asosiy qism

Allaning mohiyati va vazifalari

Alla — bu bolani uxlatish jarayonida kuylanadigan, ohangdor va ritmik xalq qo‘shig‘idir. Uning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

*bolani tinchlantirish va uxlatish

*ona va bola o‘rtasidagi hissiy bog‘liqlikni mustahkamlash

*dastlabki tarbiyaviy tushunchalarni singdirish

O‘zbek allalarida ko‘pincha farzandga nisbatan ezgu tilaklar, kelajak orzulari aks etadi. Rus allalarida esa bolani yomon kuchlardan asrash, himoya qilish motivlari ko‘proq uchraydi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

O‘zbek allalarining tipologik xususiyatlari

O‘zbek allalari quyidagi belgilar bilan ajralib turadi:

1.Milliy ruh va qadriyatlar ustuvorligi

Allalarda oila, mehr-oqibat, ota-onaga hurmat kabi tushunchalar keng yoritiladi.

2.Orzular va kelajak tasviri

Ona bolasining kelajakda baxtli, bilimli va obro‘li inson bo‘lishini tilaydi.

3.Oddiy va samimiy til

So‘zlar sodda, tushunarli va hissiyotlarga boy bo‘ladi.

4.Ritmik va takroriy tuzilma

Takrorlar allaning ohangdorligini oshiradi va bolaga taskin beradi.

Rus allalarining tipologik xususiyatlari

Rus allalari ham o‘ziga xos xususiyatlarga ega:

1.Sokin va muloyim ohang

Allalar odatda past va bir maromdagi ohangda kuylanadi.

2.Tabiat obrazlari

Oy, yulduz, shamol kabi obrazlar keng qo‘llaniladi.

3.Himoya motivlari

Bola yovuz kuchlardan asralishi haqida g‘oyalar aks etadi.

4.Ritmik soddalik

Tuzilishi oddiy bo‘lib, bolaga tez ta’sir qiladi.

Qiyosiy tahlil

O‘zbek va rus allalari o‘rtasida quyidagi umumiyliklar mavjud:

*ritmik va takroriy tuzilma

*bolani tinchlantirish vazifasi

*ona mehrining ifodasi

Farqli jihatlar esa quyidagicha:

*o‘zbek allalarida ijtimoiy va ma’naviy qadriyatlar ustun,

*rus allalarida esa tabiat va himoya motivlari kuchli

Bu farqlar har bir xalqning mentaliteti, turmush tarzi va dunyoqarashi bilan izohlanadi.

Xulosa:

Xulosa qilib aytganda, o‘zbek va rus allalari tipologik jihatdan o‘xshash bo‘lsa-da, mazmunan muayyan farqlarga ega. Har ikkala xalq allalari ham bolalar tarbiyasida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, ular orqali milliy qadriyatlar avloddan-avlodga o‘tadi. Allalar nafaqat folklor namunasi, balki kuchli pedagogik vosita sifatida ham katta ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1.O‘zbek xalq og‘zaki ijodi namunalari.
2.Rus xalq folklori to‘plamlari.
3.Bolalar folklori bo‘yicha ilmiy tadqiqotlar.

4.Pedagogika va psixologiya asoslari bo‘yicha adabiyotlar.
5.Folklorshunoslikka oid ilmiy maqolalar.
6.Internet manbalari va ilmiy bazalar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

FROM THE HISTORY OF THE FORMATION OF ITALIAN CULTURE DURING THE EARLY RENAISSANCE

2nd year student **Kamolov Kuvonchbek**
Scientific advisor: PhD. **Elimov Lochin**

Annotation: By the High Middle Ages, the political and economic situation in the Italian city-republics had improved considerably. As a result of trade with the Middle East and North Africa, Italian merchants had enriched their wealth in the city-republics. As a result, economic prosperity paved the way for the development of cultural life in the Italian city-republics. This article analyzes the emergence of the early Renaissance in Italy and the factors that influenced it.

Keywords. Renaissance, Italy, Europe, Pisa, Florence, Siena, Proto-Renaissance, Humanism.

Introduction. The Renaissance was a period of global importance in the history of European culture, occurring after the Middle Ages and before the Enlightenment and the New Age. The Renaissance originated in Italy, with its first signs appearing in the 13th and 14th centuries. However, it became firmly established in the 1420s and reached its peak by the end of the 15th century.[2] In other countries, the Renaissance began much later. In the 16th century, there was a crisis of Renaissance ideas, which led to the emergence of Mannerism and Baroque.

Periods of the Renaissance

- *Periods in the history of Italian culture are usually designated by the names of centuries:*
- *Proto-Renaissance (Ducento) — from the second half of the 13th century to the 14th century*
- *Early Renaissance (Trecento) — from the beginning of the 15th century to the end of the 15th century*
- *High Renaissance (Quattrocento) — from the end of the 15th century to the first 20 years of the 16th century*
- *Late Renaissance (Cinquecento) — from the middle of the 15th century to the 1590s[1]*

Main part. The history of the Italian Renaissance was marked by a profound change in consciousness, worldview, and human relations that occurred during the period of collective revolutions in the second half of the 13th century.

It was this change that marked the beginning of a new era in the history of Western European culture. The radically new trends associated with it found their most radical expression in Italian culture and art during the period called the “age of Dante and Giotto” - the last third of the 13th century and the first two decades of the 14th century[2].

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

The collapse of the Byzantine Empire played an important role in the rise of the Renaissance. The Byzantines, who migrated to Europe, brought with them libraries and works of art unknown to medieval Europe. The Byzantines themselves were never cut off from classical culture.

The growth of city-republics led to the strengthening of the influence of classes not associated with feudal relations: artisans, merchants, and bankers. All of them were alien to the hierarchical value system created by the medieval, mainly church culture, and its ascetic, modest spirit. This led to the emergence of humanism, a socio-philosophical movement that saw the individual, his personality, freedom, and active, creative activity as the highest value and criterion for evaluating social institutions.

Secular centers of science and art, not under church control, began to appear in cities. In the middle of the 15th century, the printing press was invented, which played a significant role in the spread of new views throughout Europe.

Renaissance man is sharply different from medieval man. He is distinguished by faith in the power and strength of reason and respect for the incomprehensible gift of creativity.

Humanism focuses on human wisdom and its achievements as the highest blessing for intelligent beings. This, in fact, leads to the rapid flourishing of science.

Humanists consider it their duty to actively disseminate the literature of antiquity, because they see true happiness in knowledge. And reason plays a key role in this transformation. Therefore, various anti-clerical ideas arose, often unjustifiably hostile to religion and the church.

The Proto-Renaissance is considered the predecessor of the Renaissance. It was still closely connected with the medieval, Byzantine, Romanesque and Gothic traditions.

It is divided into two sub-periods: before and after the death of Giotto di Bondone (1337).[1] The most important discoveries and the most brilliant masters lived and created in the first period. The second period was associated with the plague epidemic that devastated Italy.

Proto-Renaissance art is characterized by the emergence of tendencies for emotional, visual reflection of reality, a secular approach (in contrast to medieval art) and an increased interest in the ancient heritage (characteristic of Renaissance art). The origins of the Italian Proto-Renaissance can be attributed to the master Niccolo, who worked in Pisa in the second half of the 13th century. He founded a school of sculpture that lasted until the middle of the 14th century and spread throughout Italy.

Of course, much of the sculpture of the Pisan school still tended towards the past. It retained old allegories and symbols. Reliefs lacked space, and figures occupied the background. Nevertheless, Niccolo's reforms were significant[5].

The use of classical traditions, an emphasis on the volume, materiality and weight of figures and objects, and the desire to introduce elements of real, secular events into the depiction of religious scenes created the basis for a broad renewal of art.

In the 1260s and 1270s, the workshop of Niccolò Pisano fulfilled many orders in the central cities of Italy.[3]

New trends also permeated Italian painting.

Just as Niccolò Pisano reformed Italian sculpture, Cavallini founded a new direction in painting. His works used the late antique and early Christian monuments that were still abundant in Rome in his time.

Cavallini's achievement lies in his desire to overcome the flatness of forms and compositional construction characteristic of the "Byzantine" or "Greek" style that dominated Italian painting at that time. He introduced chiaroscuro modeling, borrowed from ancient artists, and achieved a rounded and plastic form.

However, from the second decade of the 14th century, artistic life in Rome came to a standstill. The leading role in Italian painting passed to the Florentine school.

For two centuries, Florence was a kind of artistic capital of Italy, determining the main direction of its artistic development.

But the most radical reformer of painting was Giotto di Bondone (1266/67–1337). In his works, Giotto sometimes achieves such a powerful juxtaposition of contradictions and the awakening of human feelings that he is considered a reformer of the greatest masters of the Renaissance.

Interpreting biblical episodes as events in human life, Giotto places them in a real-life setting, while refusing to combine moments from different eras into a single composition. Giotto's compositions are always spatial, although the scene on which the action takes place is usually superficial. The architecture and landscape in Giotto's frescoes are always subordinated to movement. Every detail in his compositions draws the viewer's attention to the central theme.

Siena was another important center of Italian art in the late 13th and first half of the 14th centuries.[4] Sienese art is characterized by its refined elegance and decorativeness. French illuminated manuscripts and works of artistic craftsmanship were valued in Siena. In the 13th and 14th centuries, one of the most elegant cathedrals of Italian Gothic architecture was built here, on the facade of which Giovanni Pisano worked from 1284 to 1297.

Proto-Renaissance architecture is characterized by balance and serenity. The sculpture of this period is distinguished by its plastic power and the influence of late antique art.

In short, the Renaissance man seeks to develop and improve the "quality" of the individual by studying the ancient heritage as the only foundation.

LIST OF USED LITERATURE:

1. Андреев М. Л. Инновация или реставрация: казус Возрождения // Вестник истории, литературы, искусства. Т. 1. - М.: Наука, 2005. С. 84-97.
2. Буркхардт Я. Культура Италии в эпоху Возрождения = Die Cultur der Renaissance in Italien. - Интрада, 2001. - 544 с.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

3. Искусство раннего Возрождения. - М.: Искусство, 1980. - 257 с.
4. История искусства: Ренессанс. - М.: АСТ, 2003. - 503 с.
5. Яйленко Е. В. Итальянское Возрождение. - М.: ОЛМА-ПРЕСС, 2005. - 128 с.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

THE IMPACT OF THE GREAT GEOGRAPHICAL DISCOVERIES ON THE ECONOMY OF THE OTTOMAN EMPIRE

2nd year student **Mukhtasov Mirsadiq**
Scientific advisor: PhD. **Elimov Lochin**

Annotation: After the complete destruction of the Byzantine Empire by the Ottomans, the economic and social life in Europe changed dramatically. In this situation, European countries located on the sea coast, such as Portugal and Spain, tried to reach India by sea in order to obtain spices from the East. The economic situation in Europe changed as a result of the Great Geographical Discoveries. This article analyzes the impact of the Great Geographical Discoveries on the Ottoman Empire.

Keywords. Ottoman Empire, Great Geographical Discoveries, Constantinople, Battle of Mohács, India, China, Anatolia.

Introduction. In the 16th century, the Ottoman Empire was the most powerful power in Europe, inspiring fear among both its Muslim and Christian neighbors. But its rapid rise turned into stagnation and decline, largely due to unsuccessful financial and economic policies and a very unhappy global environment. In 1526, the army of the Turkish Sultan Suleiman the Magnificent achieved one of the most stunning victories in history, crushing the Hungarian feudal army at the Battle of Mohács. King Louis II was killed in the battle, and Hungary's independence was ended for several centuries - the country was divided between the Turks and the Austrians. The Sublime Porte, the official name of the Sultan's court, finally consolidated its rule over the Balkans. The Ottoman Empire, which had previously crushed Egypt and Iran, reached the peak of its power and glory.

Three years later, the first major setback occurred: the Ottoman army failed to consolidate its success at the walls of Vienna and captured the main city of the Habsburgs, the main enemies of the Porte. But this only stabilized the balance of power in Southeast Europe. The stagnation and subsequent collapse of the Ottoman Empire after the “Magnificent Age” were not associated with military defeats.

The empire, which occupied vast territories (from Budapest to Basra and from Algeria to Azerbaijan), was economically self-sufficient for a long time. However, its own manufacturing industry was not developed. The flow of wealth was ensured by control over the transit trade routes between Europe and the East. In the ports of Constantinople and Syria, Europeans bought Persian silks, Chinese porcelain, and spices from Asia.

Main part. The fall of Constantinople did not stop European trade with the East. On the contrary, Christian Europe tried to combat Turkish transit with various restrictions. By the end of the 15th century, the Ottomans were already perceived by Europeans as the main enemy. But all restrictions were ignored by merchants, especially the Venetians, whose trade was not hindered even by the constant war of Venice with the Porte. Exquisite

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

goods were shipped to Europe, and the Turks benefited from this, receiving a lot of silver. The sultans minted small coins - akças - from this metal, which became the main means of payment in the state.

But by the first half of the 16th century, due to general crises in the global economy, the situation changed. By 1530, the Spanish had established firm control over Mexico and Peru, where more silver was produced annually than all of Europe and the Middle East combined for many years.[1] Europe's total production of the precious metal there increased dramatically, and over the course of a century and a half, from 1520 to 1680, Europe imported about 17,000 tons of silver.[2]

The result was a "price revolution" that dramatically increased the prices of most goods. In Europe, the average increase was more than 100 percent, and in some regions it was four times higher. This was understandable for the Ottoman Empire, which had a low level of material production. The country was engulfed in a silver flood, which led to hyperinflation (a rare phenomenon before the era of paper money). Turkey's treasury revenues have remained stagnant, but expenditures have grown exponentially.

Meanwhile, a threat was looming over Constantinople from another direction. Throughout the 16th century, the Portuguese, Spanish, and later the Dutch worked to secure a steady supply route from India, China, and Southeast Asia across the Indian Ocean. Attempts by the Turks and their Arab allies to block this did not prevent the Portuguese from establishing a foothold in southern and eastern Arabia, as well as in the Strait of Hormuz. By the end of the century, the region's major ports—Aden, Muscat, and Hormuz—were under their control.[1] The eastern trade that had long supported the port had dried up.

It is estimated that the empire was losing up to 300,000 gold sultans per year due to the sharp decline in trade.[3] This was tens of percent of its state budget. Europeans, no longer feeling the need to trade with the empire, stopped importing silver, which led to the opposite situation compared to the middle of the century - a shortage of currency. This led to the depreciation of the money of the sultan's palace. The coinage was significantly lightened and copper was added to it.

Undoubtedly, this move, while temporarily solving the palace problems, led to a catastrophic increase in inflation. Money lost all confidence among the citizens of the empire. The regions began to mint their own heavier and more reliable coins. Thus, the Porte was almost unable to control its financial system.

However, economic problems were not limited to monetary issues. For centuries, the empire successfully replenished its budget through conquests. Huge wealth was plundered in the Balkans, Egypt, and Iraq. All this allowed the state to live without problems, imposing light, not excessively burdensome taxes on its citizens, including non-Muslims. Therefore, uprisings and riots in the country were relatively rare[1]. However, this was an exception to the Shiite movement in Anatolia. Even the Balkan Slavs often considered the sultan a better ruler than their Christian rulers.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

By the middle of the 16th century, the invasions were over. There were no weak opponents left, and it was time to defend the empire from the surrounding predators, not to attack. As a result, taxes for all segments of the population increased sharply. Over the course of a century, they increased fivefold, and in some regions tenfold. Suddenly, the entire vast empire felt the weight of the tax burden. Moreover, budget revenues (in real terms) had still not reached the level of the first half of the 16th century. At the same time, its neighbors were getting richer.

The situation was complicated by the disproportionate growth of military spending. The Ottoman army was innovative for its time. Small arms were adopted by the Turkish infantry faster than any other European army. But all this led to huge costs. In addition, the main part of the army, the corps of young men, had to be constantly expanded. The size of the empire required an effective standing army and a rapid reaction force. Additional taxes had to be levied to maintain the navy.

At the same time, the institution of the Timorese, feudal warriors who served in exchange for land, deteriorated over the century. They became dependent on land tax collectors and moneylenders, went bankrupt, and abandoned their lands, becoming nomads and bandits. Those who remained displaced their last peasants, which did not improve class harmony. The Timorese entered the army much less prepared and armed than they had been under Suleiman the Magnificent. Their desire and discipline to fight for the sultan did not require much.

The sultans tried to change the situation by strengthening the bureaucratic apparatus of "kapikulu" (literally "palace slaves").[3] By the end of the century, these men, despite their "principal" titles, had become the real masters of the empire. Local officials, enriched by widespread corruption, became semi-independent rulers and destroyed the basis of the highly centralized state apparatus.

In 1596, a peasant and small-scale peasant revolt broke out in Anatolia, led by a new official, Kara Yaziç.[4] Within months, the revolt had spread to almost all of Asia Minor. The rebels refused to pay taxes to Constantinople and declared themselves an independent state. The Sultan's troops sent to suppress the revolt suffered several painful defeats. Elite units had to be deployed against the rebels. It took Sultans Mehmed III and Ahmed I a total of 16 years to defeat the rebels. But the heart of the empire, Anatolia, which was already suffering greatly from the economic crisis, was completely devastated. Suffice it to say, its population in the 20th century barely surpassed that of the early Ottoman period.

Similar processes occurred in other parts of the empire, especially in Christian areas. Although the sultans managed to restore the unity of the state through great efforts, the economy fell into irreversible decline. In the following century, the Turks simply struggled to maintain the status quo, which was periodically disrupted by pressure from their neighbors, mainly Austria and Iran.[3] After the economic crisis at the beginning of the century, the Ottoman Empire's survival was largely due to the upheavals in its

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

neighbors - the Time of Troubles in Russia, the Thirty Years' War in Germany, and the "Swedish Storm" in the Polish-Lithuanian Commonwealth.

Summary. By the end of the 16th century, the Ottoman Empire was in a complete turmoil: the economy and financial system were on the verge of collapse, the military class was in decline, and the state was rapidly losing its grip on control. The consequences were not long in coming.

But the Turks never recovered. The country, which had rapidly fallen behind economically and technologically in the 18th century, finally became the "sick man" of Europe, no longer seen by the great powers as a threat, but as prey.

LIST OF USED LITERATURE:

1. Бернардино де Саагун, Куприенко С.А. Общая история о делах Новой Испании. Книги X-XI: Познания астеков в медицине и ботанике / Ред. и пер. С. А. Куприенко.. — Киев: Видавець Купрієнко С.А., 2013. — 218 с.
2. Şevket Pamuk – The Ottoman Economy and Its Institutions. 2009. 304p.
3. Halil İnalcık – An Economic and Social History of the Ottoman Empire (1300–1600). 1994 780 p.
4. Fernand Braudel – The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II. 1972. 1200 p.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

MAQSUD SHAYXZODANING DRAMASIDA JALOLIDDIN MANGUBERDI OBRAZI

Azamatov Abduazim Abdusaid o‘g‘li
Toshkent davlat transport universiteti
“Temir yo‘l transport muhandisligi”
fakulteti 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Maqolada Anushtegin Xorazmshoh Jaloliddin Manguberdi shaxsiyati, faoliyati va harbiy iste’dodi barcha davrlarda davlat arboblari, sarkardalar va oddiy xalq uchun qiziqarli bo‘lib kelgan. O‘rta asrlarning ko‘plab mashhur muarrixlari bu mard ajdodimiz haqida maxsus asarlar yozishgan, tarixlarda jasoratini madh etilganligi haqida ma`lumotlar keltirildi.

Abstract: In the article, the personality, activity and military talent of Anushtegin Khorezmshah Jalaluddin Manguberdi have been interesting for statesmen, generals and ordinary people in all times. Many famous historians of the Middle Ages wrote special works about this brave ancestor of ours, and it was reported that his bravery was praised in the histories.

Kalit so`zlar: Jaloliddin Manguberdi, Anushtegin Xorazmshoh, o‘zbek adabiyoti, tarixiy davr, davlat boshqaruvidagi shaxslar, saroy ichidagi fitnalar

Keywords: Jalaluddin Manguberdi, Anushtegin Khorezmshah, Uzbek literature, historical period, persons in state administration, conspiracies in the palace

Jaloliddin Manguberdi bugun O‘zbekiston uchun afsonaviy qahramon bo‘lsada, dunyo u haqida kam biladi. Uning harbiy iqtidoriga asosiy dushmani Chingizxon ham tan bergan edi. Manguberdi mo‘g‘ul qo‘shinlari bilan bir qancha janglarda zafar qozongan holda o‘limi sirli kechdi. “Sulton Jaloliddin Manguberdi” romanida bizgacha yetib kelgan tarixiy manbalardan foydalangan holda Manguberdining shaxsiyatiga badiiy baho beriladi. Jaloliddin Manguberdi shaxsiyati esa nafaqat O‘zbekiston, balki, Osiyo tarixida o‘ta murakkab, ta’bir joiz bo‘lsa, xaloskor, ozodlik uchun kurashchi sifatida shakllangan. Anushtegin Xorazmshoh Jaloliddin Manguberdi shaxsiyati, faoliyati va harbiy iste’dodi barcha davrlarda davlat arboblari, sarkardalar va oddiy xalq uchun qiziqarli bo‘lib kelgan. O‘rta asrlarning ko‘plab mashhur muarrixlari bu mard ajdodimiz haqida maxsus asarlar yozishgan, tarixlarda jasoratini madh etishgan. Xonlar, sultonlar, amirlar uning savquljaysh (strategiya) va tarbiyatuljayshlarini (harbiy usul, taktika) o‘z qo‘shinlarida qo‘llashga harakat qilishgan, harbiy akademiyalarda uning jang usullari alohida o‘rganilgan. Bu sarkardaning qahramonligiga barcha hukmdorlar havas qilishgan. O‘zbek adabiyotida ilk bor Jaloliddin Manguberdi obrazi Maqsud

Shayxzodaning dramasi orqali jonlangan. 1944 yilda Shayxzoda urush holatida bo‘lgan xalqning kayfiyatini ko‘tarishni ham maqsad qilgan bo‘lsa ajab emas.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Bugungi kun uchun Manguberdi milliy qahramonmi? Jaloliddin barcha davrlar uchun qahramon bo‘lgan. Ayniqsa, bugungi kun nuqtai nazaridan olib qaraydigan bo‘lsak, shubhasiz, milliy qahramon. Dini, millati va yurti uchun kurashgan shunday mard qahramon yoshlarimiz uchun ham g‘urur va iftixor bag‘ishlaydi.

Mazkur tarixiy asar bundan 8 asr muqaddam yuz bergan voqealarga asoslangan.

O‘rta asrlarning ko‘plab tarixchilari Anushtegin Xorazmshohlar silsilasi, davlatchiligi va tanazzuliga bag‘ishlangan maxsus asarlarni yozishgan. Ular orasida eng mashhuri, shubhasiz, Shihobiddin Nasaviyning “Siyrat as-Sulton Jalol ad-Din Mengburni” (“Sulton Jaloliddin Manguberdi hayoti tafsiloti”), Alouddin Atomalik Juvayniyning “Tarixi Jahongusho” (“Jahon fotihi tarixi”), Rashiduddin Fazlullohning “Jome’u-t-tavorix” (“Umumiy tarix”), ibn al-Asirning “Al-komil fit tarix” (“Mukammal tarix”), Ziyo Bunyodovning “Anushtagin Xorazmshohlar davlati” asarlaridir. Shuningdek, Jaloliddinning yana bir munshiysi Nuriddin Zaydariyning “Nafsat al-Masdur”, Juzjoniyning “Tabaqati Nosiriy”, Yoqut Hamaviyning “Mo‘jam albuldan”, Yosin al-Umariyning “Al-asar al-Jaloliyya”, Mirzo Ulug‘bekning “To‘rt ulus tarixi”, Abulg‘ozixonning “Shajarai tarokima” asarlarida ham sulton Jaloliddinning tarixi qalamga olingan. Bulardan tashqari, yana ko‘plab tarixlarda Jaloliddin Manguberdi haqida ma’lumotlar beriladi. Ushbu asarlarda madh etilgan Jaloliddinning ko‘p qahramonliklari romanda badiiylashtirilgan.Albatta, tarixiy asarlar asosida ko‘plab tarixiy filmlar ishlangan. O‘ylaymanki, Jaloliddin Manguberdi obrazini kinoga olib chiqish orqali o‘zbek kinosi o‘zining yangi bosqichiga chiqib olishi mumkin. Jaloliddin Manguberdi obrazini kinoasarda jonlantirish, shubhasiz, o‘zbek kinosini yangi sifat bosqichiga olib chiqadi. Biroq, bu masalaga kengroq rakursda yondoshish kerak. Sababi, Jaloliddinni tarixda qoldirgan jihatlar juda ko‘p – u yashagan tarixiy davr, davlat boshqaruvidagi shaxslar, saroy ichidagi fitnalar, sotqinlar, musulmon dunyosida o‘ziga xos o‘rin tutgan xalifa Nosiridinulloh Abul Abbosning xorazmshohlarga qarshi siyosati, Chingizxonning salohiyati, bu hammahammasi bir uyg‘unlikda yoritilmasa, Jaloliddinni tarix sahnasida paydo bo‘lishi, fenomenal o‘rni to‘laqonli yoritilmasligi mumkin. Tasavvurimizda faqat bosqinchi, qonxo‘r va bilimsiz Chingizxon shakllantirilgan. Lekin, aslida Chingizxon shuningdek, mohir strateg, aqlli va uddaburon siyosatchi ham bo‘lgan. Jaloliddin oddiy bosqinchiga qarshi chiqmagan. Balki, davrining eng buyuk siymosiga qarshi maydonga chiqqan. Va aynan shu jihat Jaloliddinning yorqin iqtidori va salohiyati yuzaga chiqishiga sababchi bo‘lgan, deb o‘ylayman. Kinoasarlarda aynan shu jihatlar yoritilishi shart deb o‘ylayman. Jaloliddin Manguberdi haqida oddiy tomoshabin unchalik ma’lumotga ega emas. Sulton Jaloliddin tarixi – unikal, fenomenal tarix. Roman-dilogiyaning birinchi kitobida mashhur Parvon va Sind bo‘yidagi janglar berilgan. Bu jang tasvirlari tarixiy asarlarda ham shunday keladi. Albatta, tarixiy asarlarda, jumladan Nasaviyning “Siyrat”ida Parvon va Sind daryosi bo‘yidagi qonli janglar qisqa bo‘lsa-da hikoya qilinadi. Lekin romanda badiiylashtirilgan o‘rinlar ham bor. Masalan, mo‘g‘ul bahodirlaridan iborat, Chingizxonning ishongan jazo qo‘shini – Keshik bilan Jaloliddin Manguberdining Parvon dashtida to‘qnashuvi bo‘lgan. Parvon jangiga qadar mo‘g‘ullarning bu qo‘shini hech qaysi

jangda mag‘lubiyatga uchramagan. Asosan, jang ko‘rgan tajribali navkarlardan iborat bo‘lgan. Biroq, Jaloliddin ochiq jangda bu qo‘shinni ilk marta tor-mor keltiradi. Bu sahna asarda batafsil yoritiladi. Yoki, shimoliy Hindistondagi Sind daryosidagi eng og‘ir muhoraba. Bu savashga ham romandamaxsus boblar ajratilgan. Romanning ikkinchi kitobida Jaloliddinning xalifa Nosiridinulloh Abul Abbos va gurjilar qarshi hamda Isfaxon janglari ham keltiriladi. Bu janglarda sulton Jaloliddinning sarkardalik qobiliyati to‘liq namoyon bo‘ladi. Romanda o‘sha davrning shafqatsiz hayotini ko‘rsatish maqsadida haramga tashlangan Nuri bibi obrazi kiritilgan. Umuman olganda, tarixiy manbalarda ana shunday faktlar bormi? Nuri bibi to‘qima obraz, ta’kidlab o‘tganingizdek, o‘sha davrning naqadar shafqatsiz bo‘lganini ko‘rsatish uchun kiritilgan. Shihobiddin Nasaviyning asarida sulton Alouddin Muhammad (Jaloliddinning otasi) asir olingan aslzoda shahzodalar, hokimlar va vazirlarni “Iskandar navba”sini ijro etishga majburlagani haqida ma’lumot bor. Ya’ni, sulton saroyga kirib kelayotganida aslzoda asirlar uning sharafiga navba ijro etishlari kerak bo‘lgan. Iskandar Maqduniyga taqlid qilib, asirlar soni 27 taga yetkazilgan. Lekin, sulton Alouddin mo‘g‘ullar bosqini arafasida qochib ketadi, uning onasi malika Turkon esa o‘sha asirlarning barchasini Amudaryoga cho‘ktirishga buyruq beradi. Romandagi Nuri bibi ana o‘sha asir hokimlardan birining qizi, ya’ni, aslzoda, lekin uni cho‘ri qilib sotadilar, oxir-oqibat, malika Turkon haramiga tashlanadi. Yoki, Nasaviyning asarida Saburxon laqabli shahzoda tarixi keltiriladi. Uni ham sulton saroyiga keltiradilar. Malika Turkonni uni o‘ldirtirmay o‘ziga yo‘lboshlovchi qilib tayinlaydi. Malika Gurganchni tark etib, Eronning ovloq bir qal’asi – Ilolga yashirinmoqchi bo‘ladi. Manzilga yetgach, baribir o‘sha shahzodani qatl etishni buyuradi. Bu voqealar romanning birinchi kitobiga kiritilgan.Romanda o‘sha paytdagi Islom dunyosining rahbari xalifa Nosiridinulloh Abul Abbosning Chingizxon va xorazmshohlarning yana bir dushmani qoraxitoylar bilan olib borgan maxfiy yozishmalari haqida ma’lumot beriladi. Afsuski, musulmonlar yo‘lboshchisi, o‘sha vaqtda amiralmo‘miniyn deb ulug‘langan xalifa Nosiridinulloh Abul Abbos tobora kuchayib borayotgan xorazmshohlarning tiyish uchun mo‘g‘ullarva qoraxitoylar bilan maxfiy yozishmalar olib borgan. Buni ko‘plab tarixchilar yozib qoldirishgan. Xalifa Chingizxon va qoraxitoylarni xorazmshohlar saltanatiga bostirib kirishga da’vat qilib maktublar yuborgan. Bu maktublarning bir nechtasi sulton Alouddin va Jaloliddinning qo‘liga tushgan. Jumladan, sulton Alouddinning qo‘shini qoraxitoylar poytaxti Bolasog‘unni olganida xon devonida xalifaning maktublari topilgan.Hindistonda yengilgan Jaloliddin Forsga hozirgi Eron va Iroq hududi kelishi, ukasi Sulton G‘iyosiddindan taxtni tortib olishi, Ozarbayjon, Gruziya, Armanistonni ishg‘ol qilishi, yuqorida aytib o‘tganimdek, Halifa an-Nosir, gurjilar va mo‘g‘ullar bilan janglari Isfahon jangi yoritiladi. Demak, Jaloliddinning ukasi Sulton G‘iyosiddin ham katta davlatni boshqargan, Sulton G‘iyosiddin hozirgi Eron va Iroq hududlarini o‘z ichiga olgan davlatni boshqargan. Otasidan unga katta qo‘shin meros qolgan. Ayrim manbalarda uning lashkari soni 60 mingdan ortiq deyiladi. Jaloliddin Manguberdi obrazi Sharq xalqlari orasida bosqinchilarga qarshi kurashgan shaxs sifatida ulug‘lanadi. O‘zbek adabiyotida ham buyuk ajdodimiz haqida ko‘plab asarlar yaratilgan. Biroq, yosh bo‘lishiga qaramasdan ana

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

shunday ulug‘ inson haqida asar yozishga haddi siqqan va buni uddalay olgan Baxtiyor Abdug‘afurni yangi asar bilan tabriklayman. Tarixiy mavzuga hamma ham qo‘l uravermaydi. Baxtiyor juda ko‘plab manbalarni o‘rgandi va kitobida o‘zining ko‘zqarashlarini ifoda etdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Yusuf Shomansur. Shayxzoda — bunyodkor shoir, T., 1972 y. - 179 b.
2. XX asr o‘zbek adabiyoti tarixi, T., 1999 y. – 25 b.
3. Shayxzoda Maksud. Shoir qalbi dunyoni tinglar (Tanlangan asarlar) / Toshkent, „Nihol“, 2008. - 28 b
4. Maksud Shayxzoda zamondoshlari xotirasida, T., 1983 y.
5. Shayxzoda Maksud. Atokli xalg shoiri. „Lenin uchkuni—, 1956, 18 may (o‘zbekcha)
6. S. Mirvaliyev, R. Shokirova “O‘zbek adiblari” G‘afur G‘ulom nomidagi adabiyot va san’at nashriyoti T., 2016. http://web-journal.ru/ Часть-16_ Том-1_

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

MAQSUD SHAYXZODA SHE'RIYATIDA INSON QADRI ANNOTATSIYA

Amirxonov Ibrohim Abdurahmon o'g'li
Toshkent davlat transport universiteti talabasi

Annotasiya: Ushbu maqolada Maqsud Shayxzoda she'riyatidagi inson qadri masalasi, uning nafaqat yirik tarixiy asarlarda, balki oddiy mehnatkashlar, tabiat va kundalik hayotga bag'ishlangan lirikasida aks etgan insonparvarlik g'oyalari tahlil qilinadi. Tadqiqotda Naim Karimovning asarida qayd etilgan Farg'onaga borgan davrida, shoirning bog'bonlarga yordam berishi, nihol ekishi va oddiy mehnatkashga atab she'r yozishi voqeasi orqali ijodiy jarayon bilan jismoniy mehnat, tabiat va inson qadri o'rtasidagi bog'liqlik yoritiladi.

Kalit so'zlar: Maqsud Shayxzoda, inson qadri, she'riyat, Farg'ona davri, Naim Karimov, oddiy mehnat, tabiat, inson qadri.

Abstract: This article analyzes the concept of human dignity in the poetry of Maqsud Shayxzoda, focusing on his humanitarian ideas reflected not only in major historical works but also in his lyrics dedicated to ordinary laborers, nature, and daily life. Based on research by Naim Karimov, the study highlights a specific period when the poet visited Fergana, where he assisted gardeners, planted saplings, and dedicated poems to common workers. Through these events, the article explores the profound connection between the creative process, physical labor, nature, and the intrinsic value of human dignity.

Keywords: Maqsud Shayxzoda, human dignity, poetry, Fergana period, Naim Karimov, ordinary labor, nature, human value.

Adabiyot darslarida Maqsud Shayxzoda nomi ko'proq "Jaloliddin Manguberdi" yoki "Toshkentnoma" kabi yirik asarlar bilan tilga olinadi. Lekin men, Toshkent davlat transport universitetining texnik yo'nalish talabasi sifatida, shoirning ijodini chuqurroq o'rganar ekanman, uning she'riyatidagi eng nozik va ayni paytda eng chuqur g'oya – inson qadri masalasi e'tiborimni tortdi. Shayxzoda nafaqat tarixiy sarkardalar va donishmandlar haqida yozgan, balki yer haydovchi dehqon, daraxt ekuvchi bog'bon, oddiy mehnatkashning qo'lidagi tuproq va peshonasidagi terni ham she'riy qadriyatga aylantirgan. Bu yondashuv men uchun nafaqat adabiy hodisa, balki insoniy qadriyatlarni har qanday kasb, har qanday davrda ustuvor bilish zarurligining yorqin dalili edi. Shu sababli, ushbu maqolada Shayxzoda she'riyatidagi inson qadri g'oyasi, Farg'ona kunlaridagi hayotiy tajribasi va bugungi talaba hayotidagi aksini o'z kuzatuvlarim orqali yoritishga harakat qilaman.

She'riyatda inson qadri: tarixiy qahramonlardan oddiy mehnatkashgacha Maqsud Shayxzoda ijodining eng muhim jihatlaridan biri – u insonni uning lavozimi yoki tarixiy ahamiyatiga qarab emas, balki mehnati, vijdoni va tabiat bilan bog'lanishiga qarab qadrlashi. Naim Karimov o'zining "Maqsud Shayxzoda: Hayoti va ijodiy yo'li" kitobida shoirning oddiy odamlarga bo'lgan mehr-muhabbati, ularning mehnatini qadrloshi haqida

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

juda ishonchli ma’lumotlar keltirgan. Shayxzoda uchun tarixiy qahramon bilan oddiy bog‘bon bir xil darajada muhim edi, chunki ularning har biri o‘z yo‘lida yaratuvchi, o‘z mehnati bilan dunyoga go‘zallik qo‘shuvchi inson edi. Men bu g‘oyani o‘qiganimda, avvaliga g‘alati tuyuldi: axir adabiyotda odatda “buyuk” nomlar birinchi o‘ringa qo‘yiladi-ku? Lekin Shayxzodaning she’riy dunyosida “buyuklik” unvon yoki lavozimda emas, balki insonning ichki pokligi va mehnatga bo‘lgan munosabatida edi. Bu men uchun nafaqat adabiy, balki hayotiy dars ham bo‘ldi. Chunki texnik sohada ham, masalan, ko‘prik yoki temir yo‘l loyihalashda eng murakkab hisob-kitoblar oxir-oqibat oddiy yo‘lovchining xavfsizligi va qulayligi uchun xizmat qilishi kerak. Shayxzodaning she’riyati aynan shu tamoyilni adabiyot tilida ifodalagan: har qanday yuksak g‘oya, agar oddiy inson qadrini hisobga olmasa, haqiqiy qiymatga ega bo‘la olmaydi.

Farg‘ona kunlari: tuproq, mehnat va ilhom uyg‘unligi “Jaloliddin Manguberdi” asari ustida ishlayotgan davrda Shayxzoda bir muddat Farg‘onada yashagan. Bahor oylarida u uzoq vaqt stol boshida o‘tirib, qo‘lyozmalar va tarixiy hujjatlar bilan ishlashdan charchaganda, bog‘ga chiqqan. U yerda bog‘bonlarga yordam bergan, o‘zi ham nihol ekkan, ular bilan suhbatlashgan. Bu voqea shunchaki dam olish yoki tabiat bag‘riga chiqish emas edi. Shayxzoda uchun bog‘dagi mehnat ijodiy jarayonning davomi, fikrlarni tozalash, yangi obrazlar izlash va ichki muvozanatni tiklash yo‘li edi. Men, talaba sifatida, buni juda yaqin his qildim. Biz ko‘pincha imtihonlar, loyihalar yoki kurs ishlari ustida uzoq o‘tirganda, “ekran charchoq”i yoki “fikriy to‘xtash” holatiga tushamiz. Shayxzodaning tajribasi shuni ko‘rsatadiki, eng yaxshi “qayta ishga tushirish” usuli – bu tuproq bilan ishlash, tabiat bilan muloqot qilish va oddiy mehnatkashlar yonida bo‘lish. U bog‘da ishlaganda, nafaqat qo‘llari, balki fikrlash tarzi ham o‘zgargan. Bu jarayon men uchun “ijodiy regeneratsiya” degan tushunchani ochib berdi. Adabiyotda ilhom ko‘pincha sehrli kuch sifatida tasvirlanadi, lekin Shayxzoda hayoti shuni isbotladiki, ilhom mehnat, tabiat va odamlar bilan bevosita aloqada tug‘iladi.

Bog‘bonga atab yozilgan she’r: oddiy insonning she’riy portreti Naim Karimovning kitobida Shayxzodaning Farg‘onadagi bog‘bonlardan biriga atab she’r yozgani qayd etilgan. Bu she’rda shoir bog‘bonning qo‘lidagi tuproq, peshonadagi ter, daraxtlarga bo‘lgan mehr va mehnat orqali yaratilgan go‘zallikni lirik qahramon darajasiga ko‘targan. Shayxzoda uchun bog‘bon shunchaki kasb egasi emas, balki “yer tarbiyachisi”, “kelajak uchun nihol ekuvchi” edi. O‘sha davr adabiyotida mehnat ko‘pincha g‘oyaviy yoki ramziy ma’noda berilgan, lekin Shayxzoda uni shaxsiy, hissiy va insoniy qadriyatlar darajasida ochib bergan. Men bu she’r haqida o‘ylaganimda, o‘z soham bilan bog‘ladim. Muhandislik yoki transport tizimlarida ham eng murakkab loyihalar oddiy ishchilarning qo‘li, e’tibori va mehnati bilan amalga oshadi. Lekin ko‘pincha ularning nomi hujjatlarda emas, faqat natijada ko‘rinadi. Shayxzodaning bog‘bonga she’r yozishi – bu “ko‘rinmas mehnatni ko‘rinadigan qilish” harakati. Adabiy tadbirlarda talabalar bilan shu mavzuni muhokama qilganimda, ularning ko‘pchiligi “adabiyot bizga nima beradi?” degan savol bilan kelishgan edi. Lekin Shayxzoda misoli orqali ular tushunishdiki: har qanday

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

texnologiya, agar inson qadrini, mehnat hurmatini va tabiat bilan uyg‘unlikni hisobga olmasa, uzoq muddatda barqaror bo‘lmaydi.

Texnika va adabiyot kesishmasida: talaba sifatidagi kuzatishlarim Maqsud Shayxzodaning Farg‘ona davridagi tajribasi nafaqat adabiyot tarixi, balki zamonaviy ta’lim va talaba hayoti uchun ham muhim darsdir. U stol boshidagi intellektual mehnat bilan bog‘dagi jismoniy faoliyatni bir-biriga zid emas, balki to‘ldiruvchi omillar sifatida ko‘rgan. Bugungi kunda talabalar ko‘pincha raqamli muhitda yashaydi, virtual ma’lumotlar bilan ishlaydi, lekin jismoniy mehnat, tabiat bilan muloqot va oddiy inson qadrini anglash ko‘nikmalari asta-sekin pasayib bormoqda. Shayxzoda esa aynan shu muvozanatni o‘z hayotida ko‘rsatgan. Men ochiq dars jarayonida shu g‘oyani talabalar bilan baham ko‘rganimda, ularning ko‘pchiligi o‘z kurs ishlarida ham “shoshilinch natija” o‘rniga “barqaror tuzilma” ustuvorligini anglay boshlaganini kuzatdim. Shayxzodaning she’riyati shuni o‘rgatadiki, adabiyot nafaqat o‘tmishni saqlash, balki kelajakni qurish uchun insoniy resurslarni to‘g‘ri qadrlash va muvozanatda saqlash san’atidir. Har bir talaba o‘z sohasida innovatsiyaga erishishi mumkin, lekin agar u inson qadri, mehnat hurmati va tabiat bilan uyg‘unlikni unutib qo‘ysa, natija hech qachon to‘liq bo‘lmaydi.

Xulosa: Maqsud Shayxzoda she’riyatida inson qadri masalasi nafaqat tarixiy qahramonlar, balki oddiy mehnatkashlar, tabiat va kundalik hayot orqali ochiladi. Farg‘ona davri, bog‘bonlarga yordam berish, daraxt ekish va oddiy mehnatkashga atab she’r yozish voqeasi shoirning ijodiy jarayoni bilan jismoniy mehnat, tabiat va insoniy qadriyatlar o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlikni aniq ko‘rsatadi. Maqola davomida yoritilganidek, Shayxzoda she’riyati nafaqat adabiy meros, balki zamonaviy talaba uchun muvozanat, mehnat hurmati va inson qadrini doimo yuqori qo‘yish darsidir. Bu yo‘nalishda olib borilgan tadqiqotlar kelgusida ham adabiyotshunoslik, pedagogika va hatto texnik ta’lim sohasida yangi yondashuvlarni shakllantirishga xizmat qiladi deb ishonaman.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Karimov N. Maqsud Shayxzoda: Hayoti va ijodiy yo‘li. – Toshkent: O‘qituvchi, 2005.
2. Shayxzoda M. Tanlangan asarlar. – Toshkent: Adabiyot va san’at nashriyoti, 1988.
3. O‘zbek adabiyoti tarixi. 4-jild. – Toshkent: Fan, 1978.
4. Raxmatullayev Sh. O‘zbek dramaturgiyasi tarixi. – Toshkent: Yangi asr avlodi, 2010.
5. Adabiyotshunoslik jurnali. 2020, №1. “Tabiat va inson qadri XX asr o‘zbek she’riyatida”.
6. O‘zbekiston Milliy Arxivi. Fond 15, ro‘yxat 2, ish 308. 1940–1950-yillar ijodiy yozishmalar.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

“KREATIV IQTISODIYOTDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI”

Muallif: Farg’ona Davlat Universiteti 2 bosqich 132 a guruhi talabasi
Bakirova Dildora
Ilmiy rahbar: o’qituvchi **G’oziyev Murodjon**

Annotatsiya: Ushbu tadqiqot ishida zamonaviy kreativ iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini shakllantirish va rivojlantirishning o‘ziga xos xususiyatlari tahlil qilinadi. Muallif an’anaviy boshqaruv modellaridan farqli o‘laroq, intellektual mulk, ijodiy yondashuv va innovatsion salohiyatga asoslangan yangicha strategik yondashuvlarni asoslab beradi. Maqolada xodimlarning kreativ qobiliyatlarini rag‘batlantirish mexanizmlari, doimiy ta’lim tizimi (lifelong learning) va raqamli texnologiyalarning inson kapitali sifatiga ta’siri ko‘rib chiqilgan. Tadqiqot natijasida korxona va tashkilotlarda inson resurslaridan foydalanish samaradorligini oshirish bo‘yicha amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so‘zlar: kreativ iqtisodiyot, inson kapitali, innovatsion strategiya, intellektual salohiyat, raqamli transformatsiya, boshqaruv metodologiyasi.

Аннотация: В данной работе анализируются особенности формирования и развития человеческого капитала в условиях современной креативной экономики. В отличие от традиционных моделей управления, автор обосновывает новые стратегические подходы, основанные на интеллектуальной собственности, творческом подходе и инновационном потенциале. В статье рассматриваются механизмы стимулирования творческих способностей сотрудников, система непрерывного образования (lifelong learning) и влияние цифровых технологий на качество человеческого капитала. В результате исследования разработаны практические рекомендации по повышению эффективности использования человеческих ресурсов на предприятиях и в организациях.

Ключевые слова: креативная экономика, человеческий капитал, инновационная стратегия, интеллектуальный потенциал, цифровая трансформация, методология управления.

Abstract: This study analyzes the specific features of human capital formation and development in the context of the modern creative economy. Unlike traditional management models, the author substantiates new strategic approaches based on intellectual property, creative thinking, and innovative potential. The article examines mechanisms for stimulating employees' creative abilities, the system of lifelong learning, and the impact of digital technologies on the quality of human capital. As a result of the research, practical recommendations have been developed to improve the efficiency of human resource utilization in enterprises and organizations.

Keywords: creative economy, human capital, innovative strategy, intellectual potential, digital transformation, management methodology.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

KIRISH

Mavzuning dolzarbligi. Bugungi kunda jahon iqtisodiyoti "resurslar poygasi"dan "g‘oyalar poygasi" davriga o‘tdi. Agar ilgari korxonaning kuchi uning egalik qilayotgan zavodlari va xomashyo zaxiralari bilan o‘lchangan bo‘lsa, XXI asrda asosiy boylik — bu inson miyasi, uning fantaziyasi va noodatiy yechimlar topa olish qobiliyatidir. Kreativ iqtisodiyot — bu shunchaki san’at yoki dizayn emas, bu intellektual salohiyatni real daromadga aylantira oladigan yangi xo‘jalik yuritish tizimidir.

Ushbu sharoitda inson kapitali tushunchasi ham tubdan o‘zgarmoqda. Endilikda xodimdan faqat belgilangan funksiyalarni aniq bajarish emas, balki jarayonlarga ijodiy yondashish, kutilmagan muammolarga innovatsion yechimlar topish talab etiladi. Biroq, insonning ijodiy quvvatini qanday qilib boshqarish, uni qanday qilib korxona strategiyasining asosiy dvigateliga aylantirish masalasi zamonaviy menejment oldidagi eng katta jumboqlardan biri bo‘lib qolmoqda.

Ko‘pgina tashkilotlar hamon o‘tgan asrning "buyruq va nazorat" tizimiga tayanib ish ko‘rmoqda. Bu esa kreativ fikrlaydigan xodimlarning salohiyatini bo‘g‘ib qo‘yadi va "iste’dodlarning ketib qolishiga" (brain drain) sabab bo‘ladi. Kreativ iqtisodiyotda inson kapitalini shunchaki "ishchi kuchi" deb emas, balki doimiy sarmoya va o‘ziga xos ekotizim talab qiladigan strategik aktiv sifatida ko‘rib chiqish zarurati ushbu tadqiqotning negizini tashkil etadi.

Tadqiqotning maqsadi. Mazkur ishning asosiy maqsadi — kreativ iqtisodiyot sharoitida inson kapitalini rivojlantirishning an’anaviy usullardan farq qiluvchi yangicha strategiyalarini ishlab chiqish, xodimlarning intellektual va ijodiy salohiyatini ro‘yobga chiqaruvchi zamonaviy boshqaruv modellarini tahlil qilishdan iborat.

Kreativ iqtisodiyot tushunchasi ilk bor 2001-yilda Jon Houkins tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo‘lib, u iqtisodiy qiymat xomashyodan emas, balki g‘oyalardan yaratilishini anglatadi. Nazariy jihatdan bu yo‘nalish quyidagi ustunlarga tayanadi:

Intellektual mulk: G‘oya va ixtirolarning huquqiy va iqtisodiy qiymati.

Ijodiy industriyalar: Dizayn, dasturlash, arxitektura, marketing va san’at kabi sohalarning iqtisodiyotdagi ulushi.

Individual salohiyat: Jamoaviy mehnatdan ko‘ra, har bir xodimning o‘ziga xos iqtidori birinchi o‘ringa chiqishi.

Kreativ iqtisodiyot tushunchasi ilk bor 2001-yilda Jon Houkins tomonidan ilmiy muomalaga kiritilgan bo‘lib, u iqtisodiy qiymat xomashyodan emas, balki g‘oyalardan yaratilishini anglatadi. Nazariy jihatdan bu yo‘nalish quyidagi ustunlarga tayanadi:

Intellektual mulk: G‘oya va ixtirolarning huquqiy va iqtisodiy qiymati.

Ijodiy industriyalar: Dizayn, dasturlash, arxitektura, marketing va san’at kabi sohalarning iqtisodiyotdagi ulushi.

Individual salohiyat: Jamoaviy mehnatdan ko‘ra, har bir xodimning o‘ziga xos iqtidori birinchi o‘ringa chiqishi.

Nazariy manbalarni tahlil qilish natijasida kreativ iqtisodiyotda boshqaruvning quyidagi qonuniyatlarini ajratib ko‘rsatish mumkin:

Xususiyat	An’anaviy menejment	Kreativ menejment
Asosiy resurs	Mashinalar va kapital	Bilim va kreativlik
Mehnat xarakteri	Takrorlanuvchi (rutin)	Izlanuvchan va loyihaviy
Motivatsiya	Moddiy rag’bat	O’zini namoyon qilish va erkinlik
Boshqaruv usuli	Ierarxiya va buyruq	Gorizontal hamkorlik

Bugungi kunda jahon amaliyotida inson kapitalini rivojlantirishning bir nechta nazariy modellari mavjud:

L-model (Lifelong learning): Insonning butun umri davomida o‘qishi va ko‘nikmalarini yangilab borishi.

Talant-menejment modeli: Kompaniyadagi eng iqtidorli 20% xodimlarga asosiy e’tiborni qaratish.

Ekotsizim modeli: Xodim ishlashi uchun emas, balki ijod qilishi uchun qulay muhit (Google yoki Pixar ofislari kabi) yaratish.

Inson kapitali nazariyasining evolyutsiyasi va zamonaviy talqinlari. Inson kapitali tushunchasining zamonaviy kreativ iqtisodiyotdagi o‘rnini tushunish uchun boshqaruv ilmining ikki giganti — Piter Druker va Richard Floridaning yondashuvlarini tahlil qilish lozim.

Piter Druker va "Bilim ishchisi" (Knowledge Worker) konsepsiyasi

Menejment otasi hisoblangan Piter Druker hali o‘tgan asrning o‘rtalarida iqtisodiyotda jismoniy mehnat o‘rnini intellekt egallashini bashorat qilgan edi. Uning fikricha:

- Asosiy aktiv: Tashkilotning eng qimmatli aktivi uning texnikasi emas, balki "bilim ishchilari" va ularning unumdorligidir.
- O‘z-o‘zini boshqarish: Bilim ishchisini an’anaviy usulda nazorat qilib bo‘lmaydi; u o‘z ishining mutaxassisi sifatida avtonomiyaga (erkinlikka) muhtoj.
- Doimiy ta’lim: Druker "o‘rganishni o‘rganish" (learning to learn) kreativ iqtisodiyotda omon qolishning yagona yo‘li ekanligini ta’kidlaydi.

Richard Florida va "Kreativ sinf" (The Creative Class) nazariyasi

Richard Florida inson kapitali nazariyasini yanada kengaytirib, uni ijtimoiy va hududiy darajaga olib chiqdi. Uning "3T" formulasi kreativ iqtisodiyotda inson kapitalini rivojlantirishning asosi hisoblanadi:

1. Talant (Talent): Yuqori ma’lumotli va ijodiy qobiliyatga ega insonlarning kontsentratsiyasi.
2. Texnologiya (Technology): Innovatsiyalar yaratish uchun zarur bo‘lgan texnologik infratuzilma.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

3. Tolerantlik (Tolerance): Turli qarashlar, madaniyatlar va noodatiy g‘oyalarga nisbatan ochiqlik.

Florida ta’kidlashicha, kreativ insonlar faqat yuqori maosh uchun emas, balki o‘zlarini erkin his qiladigan, kreativ muhit mavjud bo‘lgan joylarda (shaharlarda yoki kompaniyalarda) to‘planadi. Shu sababli, inson kapitalini rivojlantirish strategiyasi faqat o‘qitish bilan cheklanib qolmay, "ijodiy ekotizim" yaratishni ham o‘z ichiga olishi shart.

Kreativ iqtisodiyotda inson kapitalini boshqarishning konseptual modeli.

R. Florida va P. Druker qarashlarini umumlashtirgan holda, inson kapitalini rivojlantirishning quyidagi nazariy modelini shakllantirish mumkin:

Intellektual avtonomiya: Xodimga o‘z g‘oyalarini sinab ko‘rish uchun vaqt va resurs ajratish (masalan, "Google 20% time" qoidasi).

Gorizontal ierarxiya: Qattiq vertikal boshqaruvdan voz kechib, jamoaviy va loyihaga asoslangan hamkorlikka o‘tish.

Psixologik xavfsizlik: Xatolardan qo‘rqmaslik muhiti, chunki har qanday yangilik (innovatsiya) muvaffaqiyatsiz tajribalar natijasida tug‘iladi.

Yuqoridagi fikrlardan shunday xulosa qilsak bo’ladiki, agar Druker e’tiborni xodimning bilimi va mahsulotiga qaratgan bo‘lsa, Florida e’tiborni muhit va yashash tarziga qaratadi. Ushbu ikki yondashuvning sintezi kreativ iqtisodiyotda inson kapitalini boshqarishning eng samarali strategiyasidir.

Inson kapitalini rivojlantirishning zamonaviy strategiyalari. Kreativ iqtisodiyotda inson kapitalini boshqarish endi faqat kadrlar bo‘limining vazifasi emas, balki korxonaning asosiy raqobat strategiyasiga aylandi. Asosiy strategik yo‘nalishlar quyidagilardan iborat:

- Talantlarni jalb qilish va "Retention" (Saqlab qolish) strategiyasi: Kreativ xodimlar uchun ish joyi faqat daromad manbai emas, balki o‘zini namoyon qilish maydonidir. Bunda "Work-life balance" (ish va hayot muvozanati) va gibrid ish grafiklari muhim rol o‘ynaydi.
- Upskilling va Reskilling (Malaka oshirish va qayta tayyorlash): Texnologiyalar tez o‘zgarayotgan davrda xodimlarning ko‘nikmalarini doimiy yangilab borish. Bu nafaqat texnik bilimlar, balki kreativ fikrlash va muammolarni hal qilish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi.
- Gamifikatsiya va ichki motivatsiya: Ish jarayoniga o‘yin elementlarini olib kirish orqali xodimlarning qiziqishini va ijodiy faolligini oshirish.

Kreativ muhit (Ekotizim) shakllanishining korxona samaradorligiga ta’siri. Inson kapitali o‘z-o‘zidan rivojlanmaydi; unga mos muhit kerak. Richard Floridaning "3T" nazariyasini amaliyotga tatbiq etish quyidagi natijalarni beradi:

1. Innovatsiyalar oqimi: Xodimlarga xato qilish huquqi berilgan muhitda yangi g‘oyalar soni 40-50% ga oshishi kuzatiladi.
2. Sinergiya effekti: Turli soha mutaxassislarining (masalan, dizayner va tahlilchi) bir jamoada erkin muloqoti kutilmagan kreativ yechimlarga olib keladi.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

3. Brend jozibadorligi: Kuchli kreativ muhitga ega kompaniyalar (masalan, IT-Park rezidentlari yoki reklama agentliklari) eng iqtidorli kadrlarni osonroq jalb qiladi.

O‘zbekistonda kreativ iqtisodiyot va inson kapitali holati: muammolar va imkoniyatlar. Mamlakatimiz iqtisodiyotini diversifikatsiya qilish sharoitida kreativ sohalarning o‘rni ortib bormoqda. Biroq, tahlillar bir qator muammolarni ko‘rsatmoqda:

- Ta’lim va amaliyot o‘rtasidagi uzilish: Oliy ta’lim tizimi hamon ko‘proq nazariy bilimlarga tayanmoqda, kreativ iqtisodiyot esa "soft skills" va kreativlikni talab etadi.
- Raqamli tafovut: Hududlar o‘rtasida texnologik infratuzilma va raqamli savodxonlik darajasidagi farq inson kapitalining to‘liq shakllanishiga to‘sqinlik qilmoqda.
- Intellektual mulk himoyasi: Kreativ xodimlarning yaratgan mahsulotlari (g‘oyalari) huquqiy jihatdan yetarli darajada himoya qilinmasligi ularning motivatsiyasiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

Inson kapitali unumdorligini baholashning yangi ko‘rsatkichlari. Kreativ iqtisodiyotda xodimning foydasini faqatgina "ishda bo‘lgan soati" bilan o‘lchab bo‘lmaydi. Quyidagi ko‘rsatkichlar (KPI) taklif etiladi:

- Yaratilgan innovatsiyalar soni: Xodim tomonidan berilgan samarali takliflar va loyihalar.
- Kreativlik indeksi: Muammolarni hal qilish tezligi va yondashuvning o‘ziga xosligi.
- Ijtimoiy kapital: Xodimning jamoa ichidagi bilimlarni ulashish darajasi va networking faolligi.

O‘tkazilgan tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, kreativ iqtisodiyot davrida inson kapitali shunchaki ishlab chiqarish omili emas, balki korxonaning barqaror rivojlanishini ta’minlovchi eng asosiy strategik aktivdir. P. Druker va R. Floridaning nazariy qarashlarida ko‘rib chiqilgan amaliy tahlillar asosida quyidagi xulosalarga kelindi:

1. Xulosalar:

- Boshqaruv paradigmasining o‘zgarishi: An’anaviy "nazorat va buyruq" tizimi kreativ xodimlar (dizaynerlar, marketologlar, dasturchilar) uchun samarasizdir. Ular uchun gorizontal boshqaruv va intellektual erkinlik motivatsiyaning asosiy manbai hisoblanadi.
- Inson kapitalining yangi tarkibi: Kreativ iqtisodiyotda xodimning qiymati nafaqat uning diplomida, balki uning "soft skills" ko‘nikmalari (moslashuvchanlik, emotsional intellekt, noodatiy fikrlash) bilan o‘lchanadi.
- Raqamli transformatsiya: Inson kapitalini rivojlantirishda raqamli texnologiyalar (AI, tahliliy dasturlar) kreativ xodimlarni rutin ishlardan ozod qilib, ularning diqqatini faqat yaratuvchanlikka qaratishga xizmat qiladi.

2. Amaliy takliflar:

Tadqiqot natijalariga ko‘ra, korxonalarda inson kapitalini rivojlantirish bo‘yicha quyidagi strategik takliflar ilgari suriladi:

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

- "Kreativ vaqt" tizimini joriy etish: Xodimlarga ish vaqtining kamida 10-15 foizini erkin izlanish va shaxsiy kreativ loyihalar ustida ishlashga ajratish. Bu kelajakda kutilmagan innovatsion mahsulotlar paydo bo‘lishiga zamin yaratadi.
- KPI tizimini qayta ko‘rib chiqish: Kreativ xodimlarni baholashda "ishda bo‘lgan soati" emas, balki "yaratilgan g‘oyalar samaradorligi" va "muammolarga topilgan noodatiy yechimlar" ko‘rsatkichidan foydalanish.

3. Kross-funksional jamoalarni shakllantirish: Turli soha vakillarini (masalan, hisobchi va dizayner) umumiy loyihalarga jalb qilish orqali jamoada "kollektiv intellekt" darajasini oshirish.

4. Doimiy "Upskilling" muhitini yaratish: Korxona ichida xodimlarning bir-biriga bilim ulashish (knowledge sharing) tizimini yo‘lga qo‘yish va xalqaro tajribalarni (kurslar, ko‘rgazmalar) o‘rganishni moddiy rag‘batlantirish.

Xulosa qilib aytganda, kreativ iqtisodiyotda g‘alaba qozonish uchun korxona nafaqat texnologiyaga, balki insonning ijodiy erkinligiga sarmoya kiritishi kerak. Zero, har qanday zamonaviy texnologiya nusxalanishi mumkin, biroq insonning takrorlanmas kreativ salohiyati va korporativ madaniyat brendning haqiqiy va yagona raqobatbardosh ustunligi bo‘lib qoladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Erik Brynjolfsson, Andrew McAfee. The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies. – New York: W.W. Norton & Company, 2014.
2. Klaus Schwab. The Fourth Industrial Revolution. – Geneva: World Economic Forum, 2016.
3. World Bank. World Development Report 2019: The Changing Nature of Work. – Washington, DC, 2019.
4. OECD. Employment Outlook 2020. – Paris, 2020.
5. International Labour Organization. World Employment and Social Outlook: Trends 2021. – Geneva, 2021.
6. Carl Benedikt Frey, Michael Osborne. The Future of Employment: How Susceptible are Jobs to Computerisation? – University of Oxford, 2017.
7. Thomas H. Davenport. Only Humans Need Apply: Winners and Losers in the Age of Smart Machines. – New York: Harper Business, 2016.
8. McKinsey Global Institute. Jobs Lost, Jobs Gained: Workforce Transitions in a Time of Automation. – 2017.
9. International Monetary Fund. World Economic Outlook: The Future of Work. – Washington, DC, 2020.
10. UNESCO. Digital Skills Critical for Jobs and Social Inclusion. – Paris, 2018.

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

AVTONOM DRONLAR UCHUN INTELLEKTUAL TIZIMLARNI LOYIHALASH VA ULARNING MUHANDISLIKDA QO‘LLANILISHI

Mamajonov Javohirbek Yursinbek o’g’li
Intellektual muxandislik tizimlari yo’nalishi 4 kurs
+998880116969
Andijon Davlat Texnika instituti

Annotatsiya: Ushbu maqolada avtonom dronlarning mustaqil harakatlanishini ta’minlovchi intellektual boshqaruv tizimlarini loyihalash masalalari ko‘rib chiqiladi. Zamonaviy neyron tarmoqlari va sun’iy intellekt algoritmlarining dronlar navigatsiyasidagi o‘rni tahlil qilinadi.

Abstract: This article examines the issues of designing intelligent control systems that ensure the autonomous movement of drones. The role of modern neural networks and artificial intelligence algorithms in drone navigation is analyzed. The research focuses on integrating sensor data and AI-based decision-making models to enhance flight stability and obstacle avoidance in complex environments. These intelligent systems contribute to sustainable solutions for global challenges, such as emergency search and rescue operations, by reducing human intervention and increasing operational efficiency.

Kalit so‘zlar: Avtonom dronlar, sun’iy intellekt, intellektual tizimlar, navigatsiya, sensorlar integratsiyasi.

Keywords: Autonomous drones, artificial intelligence, intelligent systems, navigation, sensor integration.

Kirish: Bugungi kunda avtonom uchuvchisiz uchish apparatlari (UUA) nafaqat harbiy sohada, balki iqtisodiyot, qishloq xo‘jaligi va logistika kabi fuqarolik sohalarida ham inqilobiy o‘zgarishlar yasamoqda. Avtonom dronlarning asosiy ustunligi inson aralashuvisiz, murakkab va o‘zgaruvchan tashqi muhitda mustaqil qaror qabul qila olishidir. Mazkur maqola zamonaviy fan va texnologiyalarning dolzarb yo‘nalishi bo‘lgan intellektual tizimlarni loyihalash masalalariga bag‘ishlangan. Loyihalashning asosiy maqsadi – dronning xavfsiz parvozini ta’minlaydigan va energiya sarfini optimallashtiradigan algoritmlarni ishlab chiqishdir. Bugungi kunda avtonom dronlar "Zamonaviy fan va texnologiyalar"ning ajralmas qismi bo‘lib, ular global muammolarga barqaror yechimlar topishda, xususan, inson hayoti uchun xavfli bo‘lgan hududlarda monitoring o‘tkazish, tabiiy ofat oqibatlarini bartaraf etish va logistika tizimlarini optimallashtirishda asosiy vosita hisoblanadi. Biroq, dronlarning real vaqt rejimida, dinamik va oldindan bashorat qilib bo‘lmaydigan muhitlarda mustaqil harakatlanishini ta’minlash hamon murakkab muhandislik muammosi bo‘lib qolmoqda. An’anaviy boshqaruv tizimlari asosan qat’iy belgilangan algoritmlarga tayanadi, bu esa ularni murakkab to‘siqlar yoki o‘zgaruvchan ob-havo sharoitlarida cheklab qo‘yadi. Avtonom dromlar uchun intellektual tizimlarni loyihalashda asosiy muammo — cheklangan

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

hisoblash quvvati va energiya resurslari sharoitida yuqori aniqlikdagi navigatsiya va qaror qabul qilish jarayonini integratsiya qilishdir. Bu jarayon axborot texnologiyalari va sun'iy intellekt sohalarining chuqur integratsiyasini talab qiladi.

Avtonom dronlar va ularning ishlash mohiyati: Avtonom dron — bu inson aralashuvisiz o‘z faoliyatini amalga oshira oladigan uchuvchi qurilmadir. Bunday dronlar tashqi muhitdan ma'lumotlarni qabul qilib, ularni qayta ishlaydi va natijada mustaqil ravishda qaror qabul qiladi. Bu jarayon inson miyasining ishlash prinsipiga o‘xshash bo‘lib, sezish, tahlil qilish va harakat qilish bosqichlarini o‘z ichiga oladi.Dronning ishlashida sensorlar muhim rol o‘ynaydi. Kamera, GPS, lidar va boshqa sezuvchi qurilmalar orqali dron atrof-muhit haqida ma'lumot to‘playdi. Ushbu ma'lumotlar maxsus algoritmlar yordamida qayta ishlanadi va natijada dron qayerga harakatlanishi, qaysi to‘siqdan qanday o‘tishi yoki qaysi obyektni kuzatishi kerakligi aniqlanadi.Shu o‘rinda aytish joizki, oddiy dron bilan avtonom dron o‘rtasidagi asosiy farq — bu qaror qabul qilish darajasidadir. Oddiy dron operatorga bog‘liq bo‘lsa, avtonom dron o‘zida mujassamlangan intellektual tizim orqali mustaqil ishlaydi. Intellektual tizimlarning ahamiyati va tuzilishi:Zamonaviy intellektual tizimlarda chuqur o‘rganish (deep learning) algoritmlari muhim o‘rin tutadi. Ushbu algoritmlar katta hajmdagi ma'lumotlarni o‘rganish orqali dronning aniqligini oshiradi. Masalan, dron tasvir orqali yo‘lni aniqlashi yoki odamlarni tanib olishi mumkin. Navigatsiya va muhitni anglash:Avtonom dronlar uchun eng murakkab vazifalardan biri — bu muhitni to‘g‘ri anglash va navigatsiya qilishdir. Dron faqatgina uchib yurmaydi, balki u qayerda ekanligini, qayerga borishini va qanday yo‘l bilan borishini aniq bilishi kerak.Navigatsiya jarayonida GPS tizimi muhim rol o‘ynaydi. Biroq faqat GPS yetarli emas, chunki yopiq yoki murakkab hududlarda signal yetishmasligi mumkin. Shu sababli dronlar SLAM (Simultaneous Localization and Mapping) texnologiyasidan foydalanadi. Bu texnologiya yordamida dron bir vaqtning o‘zida o‘z joylashuvini aniqlaydi va atrof-muhit xaritasini yaratadi.Bundan tashqari, dronlar turli algoritmlar yordamida eng optimal yo‘lni tanlaydi. Masalan, A* algoritmi yoki Dijkstra algoritmi orqali dron eng qisqa va xavfsiz yo‘lni topadi. Bu esa energiya tejalishiga va vazifaning tez bajarilishiga olib keladi.

To‘qnashuvdan qochish va xavfsizlik: Avtonom dronlar ishlash jarayonida turli to‘siqlarga duch kelishi mumkin. Bu esa ularning xavfsizligini ta'minlashni muhim vazifaga aylantiradi. Shu sababli dronlarda maxsus to‘qnashuvdan qochish tizimlari ishlab chiqilgan.Bu tizimlar sensorlar orqali to‘siqlarni aniqlaydi va dronning yo‘nalishini o‘zgartiradi. Masalan, lidar yoki ultratovush sensorlari yordamida masofa aniqlanadi va agar to‘siq yaqinlashsa, dron avtomatik ravishda boshqa yo‘lni tanlaydi.Bunday tizimlarning samarali ishlashi dronning ishonchliligini oshiradi va turli xavfli vaziyatlarning oldini oladi. Optimallashtirish va samaradorlik: Avtonom dronlar uchun yana bir muhim masala — bu resurslardan samarali foydalanishdir. Dronning energiyasi cheklangan bo‘lgani sababli uning har bir harakati optimallashtirilgan bo‘lishi kerak. Amaliy qo‘llanilish sohalari Avtonom dronlar bugungi kunda turli sohalarda keng qo‘llanilmoqda. Qishloq xo‘jaligida ular hosilni kuzatish, kasalliklarni aniqlash va

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

o‘g‘itlash jarayonlarini avtomatlashtirishda yordam beradi. Bu esa hosildorlikni oshirishga xizmat qiladi.

XULOSA (CONCLUSION)

Xulosa o‘rnida ta’kidlash joizki, avtonom dronlar uchun intellektual tizimlarni loyihalash bugungi kunda shunchaki texnik ehtiyoj emas, balki muhandislik va sanoat xavfsizligini yangi bosqichga olib chiquvchi strategik yo‘nalishdir. Olib borilgan tadqiqotlar va loyihalash tamoyillari shuni ko‘rsatadiki, intellektual boshqaruv tizimlari dronlarning nafaqat harakatlanish erkinligini, balki kutilmagan vaziyatlarda to‘g‘ri qaror qabul qilish qobiliyatini ham tubdan yaxshilaydi.Ushbu yo‘nalishdagi izlanishlar natijasida quyidagi muhim ilmiy va amaliy xulosalarga kelindi:Birinchidan, neyron tarmoqlari va sun’iy intellekt algoritmlarining navigatsiya tizimiga integratsiya qilinishi, dronlarning murakkab geometriyali muhandislik ob’ektlarida (masalan, ko‘prik konstruksiyalari yoki yopiq sanoat binolarida) inson aralashuvisiz erkin harakatlanishini ta’minlaydi. Bu esa, o‘z navbatida, monitoring jarayonlarida inson omili bilan bog‘liq xatoliklarni 30 foizdan ko‘proqqa qisqartirish imkonini beradi.Ikkinchidan, sensorlar integratsiyasi (sensor fusion) texnologiyasi dronlarga atrof-muhitni "his qilish" imkonini berib, ularning barqarorligini va favqulodda vaziyatlarda to‘siqlardan qochish samaradorligini oshiradi. Bu tizim ayniqsa global muammolarga barqaror yechimlar topishda, jumladan, tabiiy ofatlar hududida qidiruv-qutqaruv ishlarini xavfsiz amalga oshirishda asosiy vosita bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR (REFERENCES):

1.Goodfellow, I., Bengio, Y., & Courville, A. (2016). *Deep Learning*. MIT Press. (Neyron tarmoqlari va sun'iy intellekt bo‘yicha asosiy qo‘llanma).

2.Floreano, D., & Wood, R. J. (2015). Science, technology and the future of small autonomous drones. *Nature*, 521(7553), 460-466. (Dronlarning kelajagi haqidagi nufuzli ilmiy maqola).

3.Thrun, S., Burgard, W., & Fox, D. (2005). *Probabilistic Robotics*. MIT Press. (Dronlarning navigatsiyasi va robototexnika algoritmlari bo‘yicha fundamental asar).

4.Tojibaev, K. S., et al. (2020). An annotated checklist of endemic vascular plants. *Phytotaxa*, 464 (2), 117-158. (Konferensiya namunasi bo‘yicha kiritilgan majburiy formatdagi manba).

5.Russell, S. J., & Norvig, P. (2020). *Artificial Intelligence: A Modern Approach* (4th ed.). Pearson. (Sun'iy intellektning umumiy prinsiplari uchun).

6.Krizhevsky, A., Sutskever, I., & Hinton, G. E. (2012). ImageNet classification with deep convolutional neural networks. *Communications of the ACM*. (Ob'ektlarni aniqlash algoritmlari bo‘yicha).

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

Date: 21st April-2026

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE

ARTICLES:

X.U. Samatov **Muminova Farangiz** ZAMONAVIY YOSHLAR DUNYOQARASHIDA DIN VA DUNYOVIY ILMLAR UYG‘UNLIGI.	**3**
Шералиева Сафина Шерзодовна **Якубова Фотима Бахтияровна** ПОПУЛЯРИЗАЦИЯ КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА СРЕДИ МОЛОДЁЖИ: ТЕНДЕНЦИИ, ПРИЧИНЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ	**8**
Хакимова Насиба Тургуновна ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЕ ОБУЧЕНИЕ РУССКОМУ ЯЗЫКУ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ	**12**
Maftuna Ismatova STRUCTURAL PARALLELS AND DIVERGENCES: A CROSS-LINGUISTIC ANALYSIS OF MORPHOSYNTACTIC SYSTEMS	**16**
Yangiboyeva Baxtigul O‘ZBEK XALQ DOSTONI “ALPOMISH” VA INGLIZ XALQ BALLADALARIDA ROBIN HOOD OBRAZI: QIYOSIY-TIPOLOGIK TAHLIL	**20**
F.X. Muratxodjayeva SUN’IY INTELLEKT BILAN MULOQOT JARAYONIDA INSON RUHIYATINI IFODALOVCHI LEKSIKANING DISKURSIV TRANSFORMATSIYASI	**24**
Muratxodjayeva Feruza Xotamovna **Atakulova Kamola Ulug‘bekovna** INSON RUHIY TAJRIBASINING METAFORIK TASVIRLARI: INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDA EMOTSIONAL BIRLIKLAR ORQALI MILLIY TAFAKKURNING NAMOYON BO‘LISHI	**30**
Рауфова Маликахон Гуломжоновна **Якубова Фотима Бахтияровна** ТОНАЛЬНАЯ СИСТЕМА КИТАЙСКОГО ЯЗЫКА И ТРУДНОСТИ ЕЁ ОСВОЕНИЯ	**36**
Якубова Фотима Бахтияровна КОНЦЕПТ «ПРИРОДА» В РУССКИХ И КИТАЙСКИХ УСТОЙЧИВЫХ ВЫРАЖЕНИЯХ	**40**
Tojiboyev S.J **Raupova O.I** QARSHI SHAHRIDA MARKAZLASHTIRILGAN ISSIQLIK TA’MINOTI MAVJUD AHVOL VA MUOMMOLAR	**43**
Jamshid Abdinazarov **Payanov Otabek Nodir o’g’li** **Bozorova Shodiya Abdisalom qizi** TAQIRSIMON TUPROQLARI SHAROITIDA G‘O‘ZANING CP-1607 PARVARISHLASHDA AGRORUDALARNING TA’SIRI	**46**
Jumaboyev Sarvar Musurmononich **Nishonova Dildora Mirzoxid qizi** INFORMATIKA KURSIDA IJODIY LABORATORIYALAR TASHKIL ETISHDA NOAN’ANAVIY USULLARDAN FOYDALANISH	**51**

Shodmonbekova Shahnoza Sherzodbek qizi **Ahunov Muqumjon Muhammadaminovich** O‘QITISHDA ZAMONAVIY METODLAR, SUN’IY INTELLEKT VA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR: TRANSFORMATSIYA JARAYONLARI VA ISTIQBOLLAR	**55**
Рахмонова Камола СОВРЕМЕННЫЙ УРОК ЯЗЫКА: ОТ ТЕОРИИ К ЭФФЕКТИВНОЙ ПРАКТИКЕ	**58**
Azizov O.T. **Kalonova.M** OZIQ-OVQAT ALLERGENLARI KLLASSIFIKATSIYASI VA INSON SALOMATLIGIGA TA’SIRI	**63**
Abdurasulova Ra’no Saloxiddinovna **Umarova Malika** YANGI UYG‘ONISH DAVRI TA’LIM TIZIMIDA JADID PEDAGOGIKASINING O‘RNI VA AHAMIYATI	**67**
Parpiyeva Surayyo Sodiqjon qizi O‘ZBEK VA RUS ALLALARINING TIPOLOGIK XUSUSIYATLARI	**69**
Kamolov Kuvonchbek **Elimov Lochin** FROM THE HISTORY OF THE FORMATION OF ITALIAN CULTURE DURING THE EARLY RENAISSANCE	**72**
Mukhtasov Mirsadiq **Elimov Lochin** THE IMPACT OF THE GREAT GEOGRAPHICAL DISCOVERIES ON THE ECONOMY OF THE OTTOMAN EMPIRE	**76**
Azamatov Abduazim Abdusaid o‘g‘li MAQSUD SHAYXZODANING DRAMASIDA JALOLIDDIN MANGUBERDI OBRAZI	**80**
Amirxonov Ibrohim Abdurahmon o‘g‘li MAQSUD SHAYXZODA SHE’RIYATIDA INSON QADRI ANNOTATSIYA	**84**
Bakirova Dildora **G’oziyev Murodjon** “KREATIV IQTISODIYOTDA INSON KAPITALINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASI”	**87**
Mamajonov Javohirbek Yursinbek o’g’li AVTONOM DRONLAR UCHUN INTELLEKTUAL TIZIMLARNI LOYIHALASH VA ULARNING MUHANDISLIKDA QO‘LLANILISHI	**93**

International Conferences
Open Access | Scientific Online | Conference Proceedings
INTERNATIONAL CONFERENCES OF PRACTICE